

Projekt

**UCHWAŁA NR XI/79/2025
RADY GMINY TRAWNIKI**

z dnia 24 czerwca 2025 r.

**w sprawie przyjęcia Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Trawniki
na lata 2025-2030**

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2024 poz. 1465 z późn. zm.) oraz art. 16b i art. 17 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t.j. Dz. U z 2024 poz. 1283 z późn. zm.) Rada Gminy Trawniki uchwala, co następuje:

§ 1.

Uchwala się i przyjmuje *Strategię Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Trawniki na lata 2025-2030* w brzmieniu stanowiącym załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2.

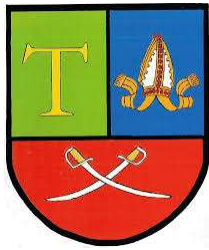
Wykonanie Uchwały powierza się Wójtowi Gminy Trawniki.

§ 3.

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

Przewodniczący Rady

Damian Kowalczyk

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Trawniki na lata 2025-2030

Trawniki 2025 r.

SPIS TREŚCI

	WSTĘP	3
ROZDZIAŁ I:	PODSTAWY PRAWNE OPRACOWANIA STRATEGII	5
ROZDZIAŁ II:	CHARAKTERYSTYKA ŚRODOWISKA SPOŁECZNEGO	8
	2.1. Informacje ogólne	8
	2.2. Powierzchnia	9
	2.3. Demografia	10
	2.4. Pomoc społeczna	12
	2.5. Oświata, kultura i organizacje pozarządowe	14
ROZDZIAŁ III:	ANALIZA PROBLEMÓW WYSTĘPUJĄCYCH NA TERENIE GMINY TRAWNiki / DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ	16
	3.1. Ubóstwo	16
	3.2. Bezrobocie	19
	3.3. Bezpieczeństwo i zdrowie publiczne	21
	3.4. Niepełnosprawność, długotrwała choroba lub ciężka choroba oraz problemy osób starszych	23
	3.4.1. Niepełnosprawność oraz długotrwała lub ciężka choroba	23
	3.4.2. Problemy osób starszych	26
	3.5. Problemy opiekuńczo-wychowawcze	29
	3.6. Przemoc domowa	35
	3.7. Uzależnienia	40
	3.7.1. Uzależnienia – definicje, problemy będące ich następstwem	40
	3.7.2. Profilaktyka uzależnień	41
	3.7.3. Gmina jako podmiot rozwiązywania problemów uzależnień	41
	3.8. Trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	44
	3.9. Bezdomność	46
ROZDZIAŁ IV:	ANALIZA BADAŃ ANKIETOWYCH	48
ROZDZIAŁ V:	WNIOSKI Z PRZEPROWADZONEJ DIAGNOZY I OKREŚLENIE REKOMENDACJI DO PODEJMOWANYCH DZIAŁAŃ	51
ROZDZIAŁ VI:	OCENA ZDOLNOŚCI REALIZACJI USŁUG SPOŁECZNYCH	53
ROZDZIAŁ VII:	ANALIZA SWOT	54
ROZDZIAŁ VIII:	CELE GŁÓWNE, CELE SZCZEGÓŁOWE I ICH REALIZACJA	57
	8.1. Wizja, misja i cel główny	57
	8.2. Cele strategiczne	57
	8.3. Cele operacyjne i ich realizacja	58
ROZDZIAŁ IX:	PROGNOZA ZMIAN W ZAKRESIE OBJĘTYM STRATEGIĄ	69
ROZDZIAŁ X:	SYSTEM ZARZĄDZANIA I AKTUALIZACJI STRATEGII	71
	10.1. Podmioty zarządzające realizacją Strategii	71
	10.2. Ramy finansowe Strategii	71
	10.3. Instrumenty realizacji Strategii	73
	10.4. Monitoring, ocena wdrażania Strategii oraz jej ewaluacja	73
	ZAKOŃCZENIE	75
	ZASTOSOWANE POJĘCIA	77
	WYKAZ PODMIOTÓW EKONOMII SPOŁECZNEJ	78
	SPIS WYKRESÓW, TABEL I RYSUNKÓW	79

WSTĘP

Zgodnie z ustawą o pomocy społecznej, każda gmina ma obowiązek opracowania *Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych*. Podstawową intencją tworzenia *Strategii* jest wskazanie działań o charakterze planistycznym, których głównym celem jest dążenie do integracji osób (mieszkańców) i rodzin zamieszkujących daną gminę, ze szczególnym uwzględnieniem grup ryzyka. Wskazana integracja ma w tym kontekście szerokie – społeczne znaczenie, które należy definiować jako dążenie do zespolenia i zharmonizowania mieszkańców danej społeczności lokalnej, poprzez intensyfikację ich kontaktów. Szczególną uwagę w procesie konsolidacji społecznej zwraca się na osoby, które chcą zmieniać siebie oraz swoje otoczenie, jak również osoby dotknięte różnego rodzaju dysfunkcjami.

Problemy społeczne obejmują sytuacje, które cechuje rozbieżność między realnym światem, tym co jest, a oczekiwaniami wobec tego świata, tym jaki on być powinien w kontekście obowiązujących wartości i norm. W tym ujęciu problemy społeczne są zjawiskami niepożądanymi, w większym lub mniejszym stopniu zagrażającymi zbiorowości poprzez swoje destabilizujące działanie. Po wtóre, problem społeczny to zjawisko istniejące w świadomości znaczącej części uczestników życia zbiorowego, tzn. porusza dużą część członków zbiorowości, w populacji narasta wobec niego uczucie niepokoju, zagrożenia, sprzeciwu.

Problemy społeczne to „ogólne wzory zachowania ludzkiego lub warunków społecznych, które są postrzegane jako zagrożenia dla społeczeństwa przez znaczącą liczbę ludności, przez silne grupy, bądź przez charyzmatyczne jednostki, oraz które mogą być rozwiązane, czy też którym można jakoś zaradzić”. Warunkiem determinującym zaistnienie problemu społecznego jest stan świadomości. Pojawiające się i narastające poczucie niepokoju, zagrożenia, sprzeciwu to mechanizm identyfikowania problemów oraz nadawania im społecznego charakteru. W świetle tych definicji muszą pojawić się cztery istotne elementy, aby można było mówić o problemie społecznym: problem społeczny jest zjawiskiem niepożądanym; wywołuje krytykę znacznej liczby ludzi; jest zjawiskiem możliwym do przezwyciężenia; można go przezwyciężyć przez zbiorowe działanie.

Istotnym kryterium problemu społecznego jest określona reakcja społeczna, tzn. zbiorowe działanie, którego celem jest ograniczanie, rzadziej likwidacja, danego niekorzystnego zjawiska, jego przyczyn i skutków. Uznaje się bowiem, że trudności dezorganizujące życie społeczne można i należy przezwyciężać.

Współczesna, dynamicznie zmieniająca się rzeczywistość społeczna, obejmuje nowe zjawiska, które wymagają pogłębionej diagnozy z zastosowaniem różnych podejść.

Gmina tworzy *Strategię Rozwiązywania Problemów Społecznych* przy wykorzystaniu posiadanej infrastruktury, poprzez jej rozbudowę, bądź wykorzystanie infrastruktury należącej do innych podmiotów w drodze porozumień. Szczególne znaczenie ma także współpraca z podmiotami niepublicznymi, w tym organizacjami pozarządowymi.

Podjęciem się rozwiązywania problemów społecznych zauważalna staje się potrzeba nabywania umiejętności do radzenia sobie z zaistniałymi niekorzystnymi sytuacjami. To właśnie dzięki takiemu podejściu będzie możliwa realizacja celów strategicznych. U wielu osób, zwłaszcza w okresie transformacji ustrojowej i gospodarczej, następuje spiętrzenie problemów prowadzące do apatii, wycofania się, alienacji. W konsekwencji bardzo często pożądane staje się stworzenie profesjonalnego systemu edukacji i aktywizacji obywatelskiej

ze szczególnym uwzględnieniem udziału społeczeństwa w spotkaniach integracyjno-kulturalnych. Kolejnymi obszarami projektowania działań rozwiązujących problemy społeczne jest pomoc społeczna oraz przeciwdziałanie przemocy domowej. Część osób, mimo pomocy w wyżej wymienionych obszarach, nie jest w stanie przezwyciężyć zaistniałym problemom. Przyczyną takiego stanu są najczęściej kwestie związane z nadużywaniem środków psychoaktywnych (alkohol bądź narkotyki).

W polskich realiach problemami społecznymi, jakie najczęściej i z największym nasileniem występują są: alkoholizm, narkomania, nikotynizm, ubóstwo, bezrobocie, przemoc, bezradność opiekuńczo-wychowawcza oraz wykluczenie społeczne. Problemy te wymagają różnego rodzaju działań oraz indywidualnego podejścia. Część z tych problemów może się wzajemnie przenikać i łączyć. Dążeniem zbiorowości winno być przeciwdziałanie tego rodzaju zagrożeniom, ale także podejmowanie działań prowadzących do ograniczania tych problemów w miejscach, gdzie one już występują. *Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych* w środowisku lokalnym powinna zatem zajmować się działaniem w następujących obszarach:

- edukacja publiczna, kultura, samoorganizacja społeczności lokalnej,
- pomoc społeczna, przeciwdziałanie przemocy domowej, pomoc osobom niepełnosprawnym i starszym,
- wsparcie dla rodzin w sferze opiekuńczo-wychowawczej i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu,
- profilaktyka i rozwiązywanie problemów alkoholowych i narkomanii,
- rynek pracy,
- bezpieczeństwo i zdrowie publiczne.

Osoba lub rodzina, której udzielono pomocy w powyższych – deficytowych dla niej obszarach, będzie bardziej zmotywowana do aktywności w życiu rodzinnym i społecznym z adekwatnym poczuciem wartości oraz będzie miała świadomość współodpowiedzialności za rozwiązywanie problemów, które ją dotyczą.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych to długoterminowa i perspektywiczna koncepcja polityki społecznej, mająca na celu objęcie wsparciem osób zagrożonych lub dotkniętych wykluczeniem społecznym oraz stworzenie optymalnych warunków funkcjonowania społeczności lokalnej. Głównym założeniem *Strategii* jest wyrównanie szans społecznych mieszkańców gminy dzięki efektywnej współpracy wszystkich partnerów w obszarze polityki społecznej.

Istotą *Strategii* jest dochodzenie do porozumienia społecznego, minimalizując sytuacje konfliktowe. Jest to formuła kształtowania strategii elastycznych, otwartych i dynamicznych wobec przyszłości.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Gminy Trawniki stanowi instrument umożliwiający podejmowanie decyzji zarówno w najbliższym okresie, jak i w odległej perspektywie. Zasady wdrażania polityki długofalowej określają cele strategiczne oraz przypisane do nich cele operacyjne, następnie kierunki / zadania związane z ich realizacją. Działania i decyzje zarówno w najbliższym okresie, jak i decyzje w dalszym okresie powinny być podejmowane na podstawie niniejszego dokumentu. Trzeba jednak zaznaczyć, że *Strategia* jest dokumentem „żywym”, co wynika ze zmienności oraz stopnia nasilenia poszczególnych problemów społecznych.

ROZDZIAŁ I: PODSTAWY PRAWNE OPRACOWANIA STRATEGII

Obowiązek opracowania *Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych* wynika z art. 17. ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t. j. Dz. U. z 2024 r., poz. 1283 z późn. zm.). Ustawa ta określa: zadania w zakresie pomocy społecznej; rodzaje świadczeń z pomocy społecznej oraz zasady i tryb ich przydzielania; organizacje pomocy społecznej oraz zasady i tryb postępowania kontrolnego w zakresie pomocy społecznej.

Zgodnie z zapisami zawartymi w ustawie – pomoc społeczna jest instytucją polityki społecznej państwa, mającą na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężania trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości.

Podczas opracowywania *Strategii* bazowano na aktach prawnych dających podstawy do działań w sferze polityki społecznej. Należą do nich:

- ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (t. j. Dz. U. z 2024 r., poz. 1283 z późn. zm.);
- ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych (Dz. U. 2019 r., poz. 1818)
- ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (t. j. Dz. U. z 2023 r., poz. 2151);
- ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (t. j. Dz. U. z 2025 r., poz. 49);
- ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (t. j. Dz. U. z 2024 r., poz. 323 z późn. zm.);
- ustawa z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów (t. j. Dz. U. z 2025 r., poz. 438);
- ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy domowej (t. j. Dz. U. z 2024 r., poz. 1673);
- ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (t. j. Dz. U. z 2023 r., poz. 1939);
- ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (t. j. Dz. U. z 2025 r., poz. 214);
- ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (t. j. Dz. U. z 2024 r., poz. 44 z późn. zm.);
- ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (t. j. Dz. U. z 2024 r., poz. 917);
- ustawa z dnia 4 kwietnia 2014 r. o ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekunów (t. j. Dz. U. z 2024 r., poz. 246);
- ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (t. j. Dz. U. z 2024 r., poz. 750 z późn. zm.);
- ustawa z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (t. j. Dz. U. z 2024 r., poz. 146 z późn. zm.);
- uchwała Nr 149 Rady Ministrów z dnia 23 sierpnia 2023 r., w sprawie ustanowienia wieloletniego rządowego programu „*Posiłek w szkole i w domu*” na lata 2024-2028

(M.P. 2023 r., poz. 881).

Podczas tworzenia *Strategii* powstała potrzeba odwołania się do innych obowiązujących aktów prawnych, między innymi z zakresu edukacji, kultury, ochrony zdrowia i budownictwa socjalnego.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Trawniki na lata 2025-2030 obejmuje również europejskie, krajowe i regionalne dokumenty strategiczne, tj.:

- Krajowy Program Reform na rzecz realizacji *Strategii „Europa 2020”* (dokument aktualizowany co rok);
- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR 2030);
- Długookresowa *Strategia Rozwoju Kraju: Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności*.
- Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2030;
- Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu z perspektywą do roku 2030;
- Program Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej 2021-2027 (FEPW);
- Krajowy / Rządowy Program Przeciwdziałaniu Przemocy Domowej na lata 2024-2030;
- Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027 (FERS);
- Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2030 r. Ekonomia Solidarności Społecznej.

Konkretne aspekty pomocy społecznej, w szczególności kryteria, progi czy warunki realizacji określonych zadań i świadczeń pomocy społecznej, regulowane są w szeregu rozporządzeń, wśród których wymienić można m.in.:

- Rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dnia 7 października 2005 r. w sprawie progu interwencji socjalnej (Dz. U. 2005 r., nr 211, poz. 1762);
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 12 lipca 2024 r. w sprawie zweryfikowanych kryteriów dochodowych oraz kwot świadczeń pieniężnych z pomocy społecznej (Dz. U. 2024 r., poz. 1044);
- Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 27 października 2023 r. w sprawie systemów teleinformatycznych stosowanych w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej (Dz. U. 2023 r., poz. 2494);
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 9 maja 2012 r. w sprawie szczegółowych warunków realizacji rządowego programu wspierania niektórych osób pobierających świadczenie pielęgnacyjne (t. j. Dz. U. 2013 r., poz. 871);
- Rozporządzenie Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 7 lutego 2024 r. w sprawie domów dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży (Dz. U. 2024 r., poz. 169);
- Rozporządzenie Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 27 kwietnia 2018 r. w sprawie minimalnych standardów noclegowni, schronisk dla bezdomnych, schronisk dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi i ogrzewalni (Dz. U. 2018 r., poz. 896);
- Rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej z dnia 22 września 2005 r. w sprawie specjalistycznych usług opiekuńczych (t. j. Dz. U. 2024 r., poz. 816);
- Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 23 sierpnia 2012 r.

w sprawie domów pomocy społecznej (t. j. Dz. U. z 2025 r., poz. 51)

- Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 8 kwietnia 2021 r. w sprawie rodzinnego wywiadu środowiskowego (Dz. U. 2021 r., poz. 893);
- Rozporządzenie Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 17 kwietnia 2012 r. w sprawie specjalizacji w zawodzie pracownik socjalny (t.j. Dz. U. 2024 r., poz. 21);
- Rozporządzeniu Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 9 grudnia 2020 r. w sprawie nadzoru i kontroli w pomocy społecznej (Dz. U. 2020 r., poz. 2285);
- Rozporządzenie Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 17 czerwca 2024 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie nadzoru i kontroli w pomocy społecznej (Dz. U. 2024 r., poz. 912).

Wymienione powyżej opracowania stanowią bazę do przygotowania i wdrażania *Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Trawniki na lata 2025-2030*.

Sporządzony dokument pokazuje nie tylko kierunki działania, ale zawiera także instrumenty niezbędne do realizacji założonych celów. Treść *Strategii* wynika ze specyfiki problemów występujących na obszarze gminy. Niniejsze opracowanie określa, w jaki sposób zostaną osiągnięte ustalone cele, zadania i w jakim czasie należy je zrealizować, wyznacza wskaźniki (efekty) oraz wskazuje osoby / podmioty odpowiedzialne za jej podejmowanie.

Strategia jest koncepcją systemowego działania na rzecz wieloletniego rozwiązywania problemów społecznych poprzez racjonalną alokację zasobów, wskazanie sposobów postępowania w celu realizacji wspólnie przyjętych celów. Ma sprzyjać utrwalaniu spójności społecznej rozumianej jako możliwość zapewnienia społeczeństwu wysokiej jakości życia, zmniejszaniu różnic pomiędzy standardami, unikaniu nierówności społecznych oraz minimalizowania wykluczenia społecznego i ubóstwa.

ROZDZIAŁ II: CHARAKTERYSTYKA ŚRODOWISKA SPOŁECZNEGO

2.1. Informacje ogólne

Gmina Trawniki jest gminą wiejską położoną w województwie lubelskim, w powiecie świdnickim. Całkowita powierzchnia gminy to 84,13 km² i liczy 8 459 mieszkańców – z czego 4 344 to kobiety, 4 115 to mężczyźni (stan na dzień 31 grudnia 2024 r.).

Wśród ogólnej liczby mieszkańców 1 673 (19,78 %) to osoby w wieku poprodukcyjnym (K: 1 042; M: 631), 5 334 (63,06 %) mieszkańców jest w wieku produkcyjnym (K: 2 468 tj. 29,18 %; M: 2 866 tj. 33,88 %), a 1 452 (17,17 %) to dzieci i młodzież do 18 roku życia.

Układ osadniczy gminy to 11 miejscowości, które stanowią sołectwa: Biskupice, Bonów, Dorohucza, Ewopole, Oleśniki, Pełczyn, Siostrzytów, Struża, Struża Kolonia, Trawniki oraz Trawniki Kolonia.

Gmina położona jest w strefie granicznej dwóch regionów pierwszego rzędu: Wyżyny Lubelskiej i Polesia Wołyńskiego u ujścia rzek Marianki i Giełczwi do Wieprza. Granica między tymi regionami przebiega w obszarze gminy lewym zboczem doliny rzeki Wieprz. Północno-zachodnia część gminy należy do Wyniosłości Giełczewskiej oraz do Równiny Łuszczowskiej, południowo-wschodnia natomiast, do Obniżenia Dorohuckiego.

Gminy ościennie należą do powiatów: świdnickiego (gm. Piaski), łęczyńskiego (gm. Milejów), chełmskiego (gm. Siedliszcze i Rejowiec Fabryczny) oraz krasnostawskiego (gm. Fajslawice i Łopiennik Górny).

Rysunek nr 1: Położenie Gminy na mapie

Źródło: www.mapygoogle.pl

Północną część gminy zajmują tereny Nadwieprzańskiego Parku Krajobrazowego z cennym florystycznym rezerwatem przyrody „Uroczysko Jezioro”, gdzie występuje wiele rzadkich i chronionych gatunków roślin i zwierząt (m. in. żółw błotny).

Na terenie chronionym rzeka Wieprz przyjmuje wody z bocznych dopływów – lewobrzeżne: Giełczew i Stoki, oraz prawobrzeżne Białka, Mogielnica i Świnka. Rzeka Wieprz stanowi prawdziwe wyzwanie dla miłośników kajakarstwa. Wszystko to stanowi o doskonałych warunkach dla rozwoju turystyki wodnej i rekreacji.

Istotną rolę w dostępie do terenów miejskich, w tym do miejsc pracy, ogrywa dobrze rozwinięta sieć komunikacyjna, do której należy międzynarodowa linia kolejowa, a także droga krajowa S 12. Część ludności gminy utrzymuje się z działalności rolniczej, rzemieślniczej lub usługowej. W Trawnikach funkcjonuje Firma *NICOLS POLAND Sp. z o.o.*, która jest istotnym ośrodkiem zatrudnienia dla części mieszkańców okolicznych miejscowości.

Gminę Trawniki tworzą miejscowości o historycznym tle. Należą do nich między innymi miejscowości Biskupice, Oleśniki, Siostrzytów i oczywiście Trawniki.

W Trawnikach – największej miejscowości gminnej – przed wielu laty nieopodal Wieprza usytuowany był dwór z okazałymi ogrodami, dziś po nim zostały jedynie odrestaurowane kordegarda i kapliczka. Zabudowania po zespole dworsko-parkowym w Trawnikach należały do rodziny Michalskich herbu Łódzia. Do tych zabytków wiedzie piękna „Aleja kasztanowców”.

Warto zobaczyć także inne zabytki w pozostałych miejscowościach np. okazały późnobarokowy kościół parafialny p. w. Św. Stanisława Biskupa w Biskupicach wybudowany w latach 1712-1717 wraz z plebanią w miejscu, gdzie były usytuowane dwa poprzednie kościoły, z których pierwszy ułożony został w 1444 roku. Biskupice również w okresie 1450-1869 posiadały prawa miejskie. Kolejnym zabytkiem sakralnym jest kościół z końca XVIII wieku w Dorohuczy.

Celem samorządu lokalnego jest rozwój gminy, poprawa warunków bytowych mieszkańców, dlatego też nieustannie realizowane są zadania inwestycyjne. Jednym z celów jakie gmina obrała to działania w kierunku ekologii, czystszej gleby, wody czy powietrza. Gmina skutecznie aplikuje o środki zewnętrzne na projekty drogowe, termomodernizacyjne szkół i obiektów użyteczności publicznej, oświetlenie LED oraz odnawialne źródła energii, czy przydomowe oczyszczalnie ścieków. Przez to gmina stara się o uzyskanie efektów ekologicznych i ekonomicznych dla mieszkańców.

Warte podkreślenia są także dobre warunki edukacyjne oraz rozbudowana infrastruktura niezbędna do rozwijania sportu. Szkoły posiadają dobre zaplecze pracy, w tym łącznie 4 sale sportowe i 1 halę oraz dostęp do placów zabaw, czy boisk przyszkolnych. W gminie użytkowane są również ogólnodostępne boiska, w tym boisko wielofunkcyjne oraz 5 boisk do gry w piłkę nożną (źródło tekstu: <https://www.powiatwidnik.pl/gmina-trawniki>).

2.2. Powierzchnia

Teren Gminy Trawniki w ponad 80 % powierzchni stanowią użytki rolne z czego 58,59 % to grunty orne. Na terenie gminy występują zasadniczo 3 kompleksy leśne: w części północnej w okolicach miejscowości Siostrzytów, w części wschodniej wzdłuż granicy gminy na południe od miejscowości Ewopole oraz w części centralnej pomiędzy miejscowościami Pełczyn i Trawniki Kolonia.

Tabela nr 1: Bilans użytkowania terenów Gminy Trawniki

WYSZCZEGÓLNIENIE	POWIERZCHNIA [HA]	% POWIERZCHNI GMINY
użytki rolne razem	2042,1334	24,27
grunty orne	4928,9370	58,59

las i grunty leśne	626,1822	7,44
wody	115,4045	1,37
pozostałe grunty i nieużytki	701,0912	8,33
łącznie	8413,7483	100

Źródło: Starostwo Powiatowe w Świdniku

Gmina ma charakter rolniczy z przeważającą zabudową jednorodzinną i zagrodową. Jedynie w Trawnikach zlokalizowane jest duże skupisko budynków wielorodzinnych.

2.3. Demografia

Liczba ludności gminy ulega ciągłej zmianie. Spowodowane jest to takimi trendami demograficznymi jak ujemny przyrost naturalny oraz migracja związana z pracą lub nauką. Liczbę ludności Gminy Trawniki w latach 2012-2024 ilustruje Wykres Nr 1.

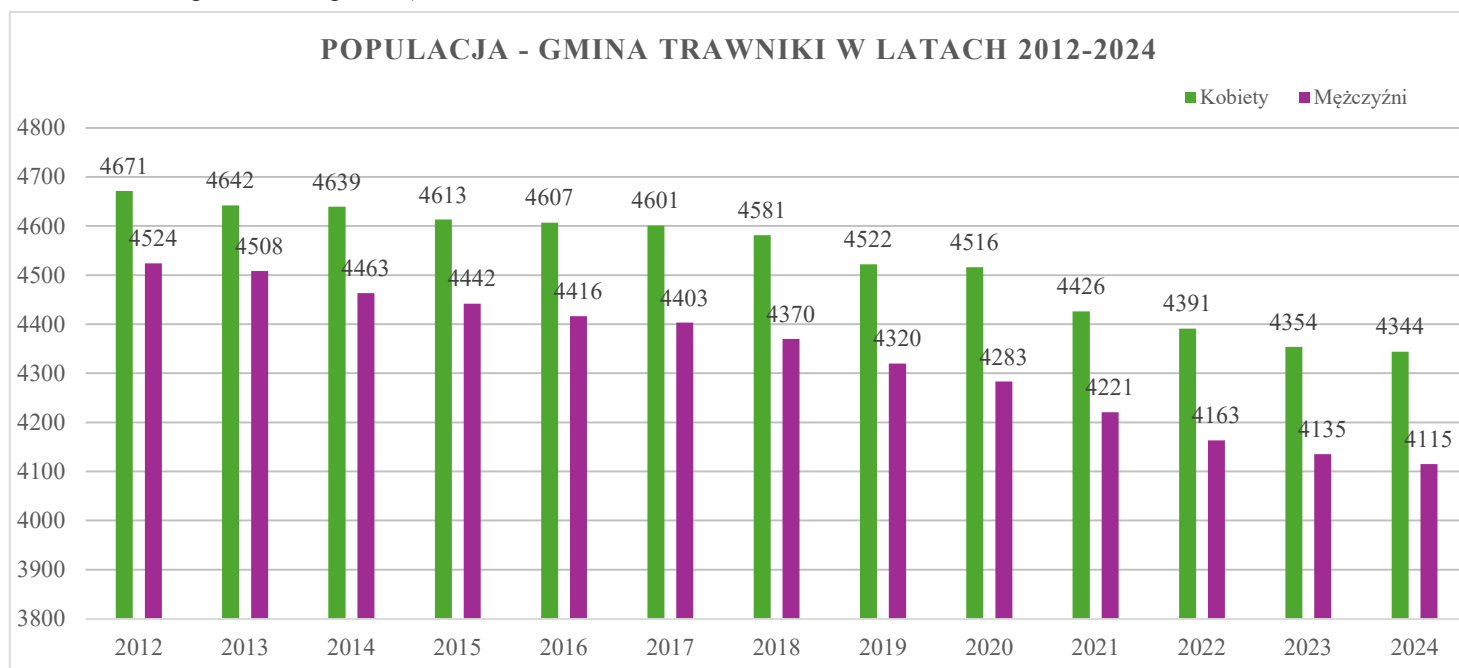
Wykres nr 1: Liczba ludności Gminy Trawniki w latach 2012-2024 (stan na 31 grudnia danego roku)

Źródło: ewidencja UG

Kolejny Wykres z Nr 2 ukazuje liczbę mieszkańców Gminy Trawniki w latach 2012-2024 z podziałem na płeć.

Wykres nr 2: Liczba ludności gminy w latach 2012-2024 z podziałem na płeć (ewidencja UG stan na 31 grudnia danego roku)

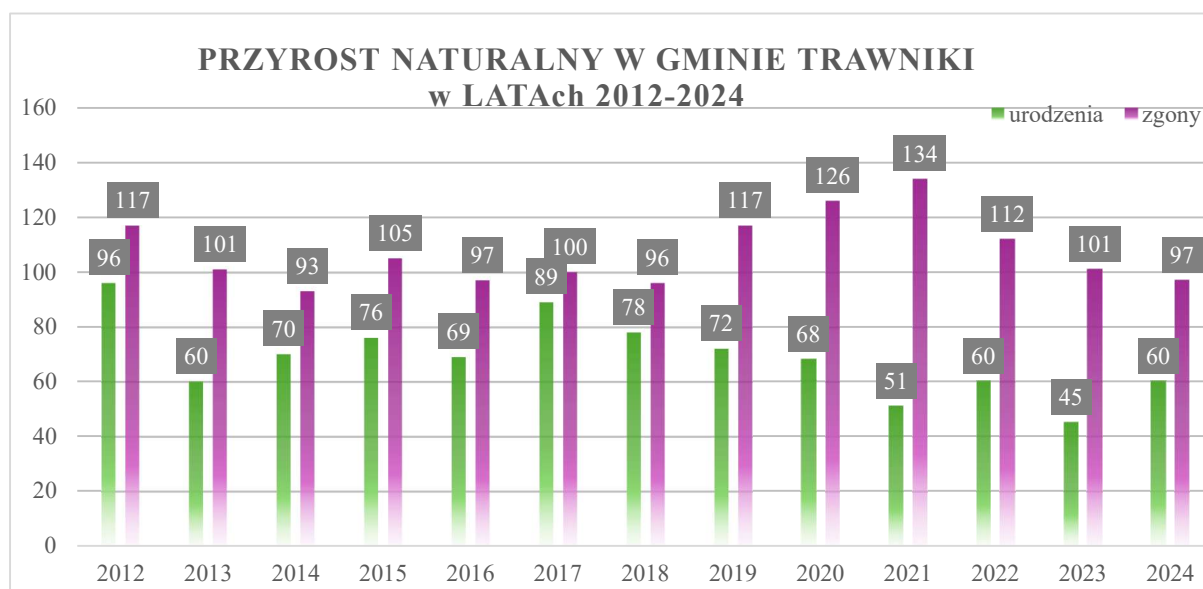

Źródło: ewidencja UG

Z powyższych zestawień wynika, że w 2024 roku w porównaniu do roku 2012 nastąpił widoczny spadek liczby ludności o 736 osób – co stanowi 8,0 % populacji.

Zmiana liczby ludności jest efektem ujemnego przyrostu naturalnego stanowiącego różnicę między liczbą urodzeń i liczbą zgonów – tendencję tą ilustruje wykres – nr 3 pn. *Przyrost naturalny w Gminie Trawniki w latach 2012-2024.*

Wykres nr 3: Przyrost naturalny w Gminie Trawniki w latach 2012-2024

Źródło: ewidencja UG

Dokonując analizy zebranego materiału zauważalnym jest zjawisko depopulacji wynikające ze spadku liczby urodzeń, co prowadzi do starzenia się społeczeństwa, a w przyszłości może wiązać się z brakiem osób do pracy i niskim wzrostem lub nawet regresem społeczno-gospodarczym.

Głównymi przyczynami zmniejszania się liczby ludności w Polsce są: ujemny przyrost naturalny, migracje zagraniczne osób młodych, niestabilna sytuacja ekonomiczna, model rodziny z jednym dzieckiem lub bez dzieci, konsumpcyjny i indywidualistyczny styl życia (nastawiony na karierę zawodową), upowszechnienie się skutecznych metod antykoncepcji. Najważniejszymi skutkami depopulacji w naszym kraju są: starzenie się społeczeństwa, malejące wpływy na wypłaty emerytur – opóźnienie wieku emerytalnego, wzrost bezrobocia w niektórych zawodach (źródło: <https://zpe.gov.pl/a/zmiany-liczby-ludnosci-polski/D1A0dRW01>).

Czynnikami mającymi największy wpływ na niekorzystne zmiany demograficzne na obszarach wiejskich są: (1) brak pracy i niskie płace, powodujące niemożność osiągnięcia satysfakcjonujących dochodów przez większość kategorii społecznych, pozwalających utrzymać siebie i rodzinę (gospodarstwo domowe) w miejscu zamieszkania na satysfakcjonującym poziomie, skutkujący niższą skłonnością do zachowań prorodzinnych i prokreacyjnych oraz wykluczeniem społecznym, jak też wzrostem zainteresowania emigracją; (2) popytowo-podażowe niedopasowanie strukturalne miejsc pracy, w tym brak możliwości realizacji kariery i rozwoju osobistego dla osób najbardziej zdolnych i ambitnych; (3) konkurencja płacowo-zawodowa ze strony atrakcyjniejszych miejsc pracy, będąca najważniejszym czynnikiem przyciągającym migrantów ze wsi, „wchłaniający” najlepszy kapitał osobowy; (4) charakter pracy na wsi, zwłaszcza w rolnictwie, powodujący szybsze starzenie się organizmu i tym samym krótsze przeciętne trwanie życia, zwłaszcza u mężczyzn (źródło: <https://agronomist.pl/artykuly/zjawisko-depopulacji-na-polskiej-wsi>).

Zachodzące procesy społeczne i poziom rozwoju ekonomicznego wywierają ogromny wpływ na szereg zjawisk demograficznych. Modele rodziny, poziom umieralności, wielkość, natężenie, kierunki migracji itp. zależą zarówno od poziomu świadomości społecznej jak i od poziomu rozwoju ekonomicznego kraju.

Od ostatnich kilku dekad na sile przybiera proces starzenia się społeczeństw, zwłaszcza krajów europejskich, stając się jednym z wiodących problemów ekonomicznych, społecznych i medycznych. W Polsce, według danych Głównego Urzędu Statystycznego (GUS), liczba ludności w wieku 65 lat i więcej (stan na dzień 30 czerwca 2021 r.) wynosiła 7 175 237. Warto podkreślić jest to, że w 2050 r. liczba seniorów w Polsce wzrośnie z obecnych 25 % do prawie 40 %, co uczyni polskie społeczeństwo jednym z najstarszych w Europie. Dynamiczne zmiany demograficzne wyrażające się postępującym starzeniem się populacji zauważalne są zwłaszcza na terenach wiejskich Polski. Procesowi starzenia się człowieka towarzyszy zazwyczaj obniżenie jego sprawności fizycznej i psychicznej, a także wzrost zapadalności na choroby, zwykle przewlekłe, ściśle związane z wiekiem. Wśród nich dominują choroby układu krążenia, cukrzyca, choroby kostno-stawowe, nowotworowe, chroniczne choroby oddechowe i płucne oraz zaburzenia psychiczne i choroby neurodegradacyjne m.in. choroba Parkinsona, choroba Alzheimera, otępienie (źródło: Konsekwencje zmian demograficznych dla rozwoju rolnictwa).

2.4. Pomoc społeczna

Zadania z zakresu pomocy społecznej realizuje Ośrodek Pomocy Społecznej w Trawnikach. Ośrodek wykonuje zarówno zadania własne jak i zlecone: z pomocy społecznej, ze świadczeń rodzinnych, funduszu alimentacyjnego, świadczenia

wychowawczego, zasiłków szkolnych oraz stypendiów szkolnych. Ośrodek oprócz wypłacania świadczeń finansowych w ramach swych zadań realizuje również pracę socjalną.

Podstawowym celem działania Ośrodka Pomocy Społecznej w Trawnikach jest rozpoznawanie potrzeb rodzin i osób samotnie gospodarujących w celu zaspokajania ich potrzeb oraz zapewniania im godziwego poziomu życia. Ośrodek prowadzi także działania zmierzające do usamodzielnienia się osób oraz rodzin w celu zwiększenia ich stabilizacji życiowej. Tabela nr 2 przedstawia zestawienie powodów przyznania świadczeń z pomocy społecznej w latach od 2012 do 2024.

Tabela nr 2: Powody przyznania świadczeń w pomocy społecznej w latach 2012-2024

Lp.	Powody przyznania pomocy	2012 r.	2013 r.	2014 r.	2015 r.	2016 r.	2017 r.	2018 r.	2019 r.	2020 r.	2021 r.	2022 r.	2023 r.	2024 r.
1.	Ubóstwo	225	248	268	274	267	236	189	178	153	127	94	88	76
2.	Sieroctwo	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0
3.	Bezdomność	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
4.	Bezrobocie	197	196	198	209	211	172	120	117	102	84	52	57	35
5.	Niepełnosprawność	76	85	95	98	116	112	92	85	80	73	41	55	55
6.	Długotrwała i ciężka choroba	65	59	68	68	60	67	61	47	37	34	17	27	23
7.	Przemoc w rodzinie	1	0	0	0	6	2	3	4	0	0	1	0	0
8.	Potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
9.	Potrzeba ochrony macierzyństwa i wielodzietności	56	61	64	61	67	58	35	23	21	15	13	13	9
10.	Bezradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych	14	10	12	21	25	23	24	23	22	10	11	7	2
11.	Trudności w integracji cudzoziemców	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
12.	Trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	1	3	5	7	11	5	7	4	6	6	1	3	1
13.	Alkoholizm lub narkomania	20	16	17	23	32	28	17	27	26	17	9	6	8
14.	Zdarzenia losowe i sytuacja kryzysowa	2	2	5	1	2	0	1	5	1	0	2	0	3
15.	Kłęska żywiołowa lub ekologiczna	0	0	0	0	0	0	0	4	0	0	0	0	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie m.in. sprawozdań MPiPS

Z przeprowadzonych statystyk wynika, że najczęstszym powodem przyznawania pomocy jest ubóstwo, niepełnosprawność i bezrobocie. Kolejne powody udzielenia pomocy to długotrwała lub ciężka choroba i potrzeba ochrony macierzyństwa i wielodzietność.

Na podstawie dokonanej analizy dominujących problemów możliwym staje się zaplanowanie w obrębie niniejszego dokumentu takich działań, które będą najbardziej skuteczne oraz pożądane, a także będą odzwierciedlały zdiagnozowane potrzeby małej społeczności gminy.

2.5. Oświata, kultura i organizacje pozarządowe

W Gminie Trawniki znajduje się 5 placówek oświatowych tj.: Zespół Placówek Oświatowych w Trawnikach, Zespół Placówek Oświatowych w Biskupicach, Szkoła Podstawowa w Oleśnikach, Szkoła Podstawowa w Dorohuczy, a także Szkoła Podstawowa w Siostrzytowie oraz do 2019 roku Gimnazjum Publiczne w Trawnikach i Gimnazjum Publiczne w Biskupicach. Na terenie Gminy Trawniki funkcjonuje również Zespół Szkół. W roku szkolnym 2024 / 25 z zajęć Branżowej Szkoły korzysta 30 osób, realizują oni u miejscowych pracodawców – z którymi od wielu lat współpracuje szkoła – praktyki zawodowe płatne. W ramach Zespołu Szkół działa również Centrum Kształcenia Zawodowego, gdzie odbywają miesięczne doskonalenie i doksztalcanie zawodowe uczniowie ze szkół branżowych z całego województwa lubelskiego z klas I, II i III. Liczba osób korzystających co miesiąc z CKZ jest zmienna. Szacuje się, że w okresie od 1 września 2024 r. do 27 czerwca 2025 r. w kursach realizowanych w ramach Centrum Kształcenia Zawodowego weźmie udział 1 100 wychowanków.

Od 1983 r. na terenie Gminy Trawniki prężnie działa Gminny Ośrodek Kultury, który cyklicznie organizuje szereg imprez, m.in.: Jesienne Spotkania Teatralne; Przegląd Twórczości Artystycznej Seniorów; Tematyczne konkursy plastyczne; Regionalny Piknik Artystyczny „*Trawnicka Zaciera*”, połączony z konkursem potraw regionalnych; Gminny Konkurs Recytatorski; Gminny Festiwal Piosenki Dziecięcej i Młodzieżowej; Festyny rodzinne, a także imprezy charytatywne takie jak: „*Pomóż dzieciom przetrwać zimę*”, „*Wielka Orkiestra Świątecznej Pomocy*”.

Gminny Ośrodek Kultury w Trawnikach promuje lokalnych twórców i rękodzieło artystyczne organizując wystawy fotograficzne, plastyczne, kiermasze rękodzieła artystycznego z zakresu: garncarstwa, malarstwa, rzeźbiarstwa i nauki wykonywania witraży.

Gminny Ośrodek Kultury realizuje zadania z zakresu upowszechniania kultury, poprzez stałe formy pracy w kołach i zespołach zainteresowań. GOK prowadzi zajęcia między innymi: orkiestry dętej; kapeli Ludowej z Zespołem Śpiewaczym z Trawnik; Inicjatywy Seniorzy Dzieciom; Dziecięcego teatru obrzędowego; taneczne Street Dance; wokalne; plastyczne; instrumentalne (instrumenty dęte, gitara, pianino, klarnet, saksofon, akordeon); modelarskie; spotkania z kulturą; spotkania ze sztuką; spotkania z przeszłością; artystyczne „*Studio Kobiet*”; spotkania dla Seniorów „*Zespół Śpiewaczy Druga Młodość*”. Na terenie gminy działają trzy biblioteki publiczne w Trawnikach, Biskupicach i Oleśnikach.

Na terenie Gminy Trawniki funkcjonują: 3 Koła Gospodyń Wiejskich (Pełczyn, Trawniki Kolonia i Siostrzytów); 7 Ochotniczych Straży Pożarnych (Trawniki, Struża, Siostrzytów, Pełczyn, Oleśniki, Dorohucza, Biskupice); 3 Uczniowskie Kluby Sportowe w Trawnikach, Oleśnikach i Biskupicach; Parafialny Klub Sportowy „*MEANDRA*” w Dorohuczy i 5 Ludowych Klubów Sportowych – Biskupice, Dorohucza, Oleśniki, Trawniki i Siostrzytów; Sportowy Klub Taekwon-do w Trawnikach; Stowarzyszenia Inicjatyw w Trawnikach i Biskupicach; Fundacja Krajobrazy z siedzibą w Dorohuczy oraz Stowarzyszenie Zwykłe – Kamractwo Lubelskie w Struży Kolonia.

Organizacje pozarządowe odgrywają coraz większą rolę w życiu społecznym. Szczególnie ważne są te działania, które bezpośrednio prowadzą do aktywizacji społeczeństwa i rozwoju lokalnego. Właśnie takie cele stawiają sobie organizacje pozarządowe działające na obszarze gminy. Ich rola jest tym większa, ponieważ działając

lokalnie i mając lokalnych odbiorców, są związane bezpośrednio ze społecznością lokalną i najlepiej znają miejscowe potrzeby. Angażują się w działania zmierzające do zintensyfikowania rozwoju lokalnego, współpracują z lokalnymi liderami społecznymi i doprowadzają do rozwoju kapitału społecznego wsi.

Działalność placówek oświatowych, instytucji kultury, jak również organizacji pozarządowych ma duże znaczenie dla realizacji różnorodnych programów i polityk lokalnych oraz wpływa pozytywnie na aktywne włączenie mieszkańców gminy do udziału w życiu lokalnej społeczności.

ROZDZIAŁ III: ANALIZA PROBLEMÓW WYSTĘPUJĄCYCH NA TERENIE GMINY TRAWNIKI / DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ

Analiza problemów jest procesem identyfikacji potencjalnych zagrożeń i stanowi podstawę do opracowania i wdrażania skutecznych rozwiązań dla wyzwań lub trudności, które się pojawiają.

3.1. Ubóstwo

Ubóstwo jest pojęciem, które ma wiele znaczeń. Najpopularniejsze z nich oznacza biedę. Bieda z kolei jest pojęciem ekonomicznym, jak również socjologicznym. Oznacza ona sytuację, w której brakuje środków materialnych przeznaczonych na zaspokojenie potrzeb.

Ubóstwo może także oznaczać brak możliwości dokonywania różnego rodzaju wyborów mających zasadnicze znaczenie dla rozwoju jednostki, pozwalających na prowadzenie długiego, zdrowego i aktywnego życia, korzystanie z przyzwoitego standardu życiowego, wolności, poczucie własnej godności, cieszenie się szacunkiem wśród innych członków społeczeństwa. Pracując z osobami o niskim statusie ekonomicznym zauważa się, iż są one zazwyczaj wykluczane przez innych z życia społecznego. Ubóstwo może być zawinione lub niezawinione. W pierwszym przypadku będziemy na przykład mieć do czynienia z osobami, które nie podejmują żadnej pracy zarobkowej, mimo że są zdrowe i nie chcą zmienić swojej sytuacji. W drugim przypadku możemy mieć do czynienia z osobami, które przykładowo na skutek różnych losowych wypadków straciły zatrudnienie, przez co zmniejszył się ich dochód, w wyniku czego nie mogą w pełni zaspokoić swoich potrzeb pierwszego rzędu.

Obecnie ubóstwo jest traktowane jako główna przesłanka sytuacji wymagającej pomocy społecznej. Wsparcie z tego tytułu uzyskują osoby i rodziny, które spełniają kryterium dochodowe określone w ustawie o pomocy społecznej. Wyróżnia się trzy rodzaje kryteriów dochodowych: kryterium dochodowe osoby samotnie gospodarującej, kryterium dochodowe na osobę w rodzinie, kryterium dochodowe rodziny. Dochód, o którym mowa w przepisie to minimum socjalne, określane jako zestaw dóbr i usług potrzebnych do zaspokojenia potrzeb gospodarstw domowych na poziomie społecznie niezbędnym. Nieosiągnięcie przez osobę lub rodzinę tego minimum powoduje, że żyje ona w ubóstwie.

Wśród przyczyn obniżenia poziomu życia do granic ubóstwa i niejednokrotnie marginalizacji społecznej i zawodowej należy wskazać: bezrobocie; zbyt niskie dochody gospodarstwa domowego; niepełnosprawność, długotrwałe lub ciężkie choroby i ponoszone wydatki na leki i leczenie; niezaradność życiową; uzależnienia; spadek realnych dochodów; sytuacje losowe.

Problem ubóstwa jest powszechnym zjawiskiem społecznym, obejmującym wiele aspektów. Skutkami ubóstwa są: obniżenie standardu życia; pogorszenie stanu zdrowia; zaniżanie aspiracji edukacyjnych; ograniczony dostęp lub brak dostępu do dóbr kultury i wypoczynku; poczucie poniżenia, bezradności, obniżenie poczucia własnej wartości; wzrost ryzyka zachowań dysfunkcyjnych (uzależnień, przestępczości, przemocy domowej); czy też zepchnięcie na margines życia społecznego.

Poniższa tabela (nr 3) obrazuje liczbę rodzin korzystających z pomocy w formie zasiłku stałego, okresowego i celowego z podziałem na kobiety i mężczyzn w okresie

od 2012 roku do 2024 roku.

Tabela nr 3: Liczba rodzin korzystających z zasiłku stałego, okresowego i celowego z podziałem na płeć wnioskodawcy w latach 2012-2024

Rodzaj świadczenia	Rok / liczba świadczeń / osoba korzystająca K lub M												
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
	K/M	K/M	K/M	K/M	K/M	K/M	K/M	K/M	K/M	K/M	K/M	K/M	K/M
Zasiłek stały	73	77	68	71	60	56	49	52	46	48	38	41	38
	22/51	23/54	23/45	21/50	17/43	16/40	12/37	13/39	10/36	10/38	7/31	6/35	6/32
Zasiłek okresowy	142	161	172	169	167	134	121	106	87	77	59	49	31
	3/139	7/154	5/167	4/165	7/160	14/120	6/115	7/99	6/81	10/67	10/49	15/34	10/21
Zasiłek celowy	22	18	13	7	17	16	27	27	64	48	29	19	21
	9/13	6/12	5/8	2/5	6/11	2/14	3/24	5/22	22/42	15/33	8/21	5/14	9/12

Źródło: opracowanie własne, dane z programu „Helios”

Rodziny wymagające wsparcia z powodu niskich dochodów w latach 2012-2024 zostały objęte różnymi formami pomocy, w tym świadczeniami w formie pieniężnej (np. zasiłki celowe, okresowe), rzeczowej (np. żywność) i niematerialnej (praca socjalna).

Z dokonanej analizy wynika, że najczęściej osobami wnioskującymi o pomoc są mężczyźni i tak w 2024 r. z zasiłku stałego korzystało 84,21 % mężczyzn, o zasiłek okresowy wnioskowało 21 mężczyzn – czyli 67,74 %, natomiast na zasiłek celowy wnioski złożyło 12 mężczyzn – co stanowiło 57,14 %. Kolejna tabela (nr 4) ilustruje liczbę rodzin i liczbę osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej.

Tabela nr 4: Liczba rodzin i liczba osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej

Rok	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach
2017	260	689
2018	209	484
2019	196	419
2020	185	378
2021	139	279
2022	100	212
2023	92	163
2024	81	149

Źródło: opracowanie własne, sprawozdania Ośrodka Pomocy Społecznej w Trawnikach

Rozwój gospodarki, szybki postęp technologiczny, zwłaszcza w dziedzinie informatyki i środków komunikacji społecznej, otwierają nowe perspektywy i szanse rozwoju. Wiążą się one jednak także z nieznanymi wcześniej zagrożeniami dotyczącymi tworzenia warunków pełnego wykorzystania potencjału społeczeństw i adaptacji wszystkich grup społecznych do nowej rzeczywistości.

Czynnikiem przyczyniającym się do realnego zagrożenia wzrostem poziomu ubóstwa jest niski poziom dochodów mieszkańców gminy.

Dzieciństwo i młodość to dwa pierwsze etapy ludzkiego życia. Dzieci rodzą się w różnych rodzinach i w różnych społecznościach lokalnych. Rodziny te i społeczności mogą być wielowymiarowo zamożne w rozmaite kapitały i włączone do różnorodnych sieci

kontaktów lub wielowymiarowo ubogie i społecznie wykluczone i izolowane. Podstawowym ideałem współczesnych społeczeństw jest równość szans życiowych. Realizuje się ona wtedy, gdy nierówności startu są niwelowane w trakcie dzieciństwa, na co dowodem jest ograniczenie zjawiska dziedziczenia statusu po rodzicach do minimum.

Gmina Trawniki w 2024 r. znalazła się na 1 939 z 2 477 pozycji w Rankingu najbogatszych i najbiedniejszych gmin w Polsce, gdzie podstawowe dochody podatkowe na 1 mieszkańca gminy przyjęte do obliczania subwencji wyrównawczej na 2024 r. wynosiły 1 425,11 zł – wskaźnik ten dla Kraju wynosi 2 788,93 zł, dla najbogatszej Gminy Kleszczów – 23 773 77 zł (nr 1 w Rankingu) i 580,51 zł dla najbiedniejszej z Gmin Dydnia (pozycja nr 2477 w Rankingu) (źródło: <https://otoprzetargi.pl/news/najbogatsze-i-najbiedniejsze-gminy-w-polsce-w-2024-roku-ranking>).

Istotnym elementem przeciwdziałającym wykluczeniu społecznemu jest zapewnienie wszystkim dostępu do edukacji oraz zapobieganie ewentualnym nierównościom w tym zakresie. Diagnoza w danym obszarze jest podstawą do podejmowania działań przez sektor edukacyjny w ramach koncepcji edukacji włączającej.

Funkcjonujący w Polsce system wspierania rodziny oparty jest o zasadę subsydiarności. Jego założeniem jest bowiem przede wszystkim towarzyszenie rodzinie i zaopatrzenie jej w określone narzędzia i trwałe umiejętności. System ten daje zatem rodzinom szansę na poprawę ich sytuacji przede wszystkim poprzez ich własne decyzje i działania. System ten tworzą m.in.: asystenci rodziny, placówki wsparcia dziennego i rodziny wspierające.

W celu podniesienia skuteczności działań nakierowanych na zwalczanie i przeciwdziałanie ubóstwu i wykluczeniu społecznemu niezbędny jest dalszy rozwój i promocja metod pracy socjalnej (szczególnie na obszarach wiejskich, o utrudnionym dostępie do dóbr i usług publicznych) dostosowanych do lokalnych uwarunkowań oraz do indywidualnej sytuacji i potrzeb danej osoby, rodziny lub społeczności lokalnej. Istotne jest współdziałanie wszystkich podmiotów zaangażowanych w daną społeczność w politykę włączenia społecznego oraz w tym kontekście realizowanie przez instytucje pomocy społecznej kompleksowych programów wsparcia z wykorzystaniem instrumentów aktywnej integracji. Liczbę rodzin, którym Ośrodek Pomocy Społecznej w Trawnikach udzielił pomocy w postaci pracy socjalnej w latach 2019-2024 ukazuje tabela nr 5.

Tabela nr 5: Praca socjalna świadczona w OPS w Trawnikach w latach 2019-2024

Rok	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach
2019	193	415
2020	190	401
2021	156	319
2022	167	366
2023	97	177
2024	86	157

Źródło: opracowanie własne, sprawozdania Ośrodka Pomocy Społecznej w Trawnikach

Praca socjalna prowadzona przez pracowników socjalnych to między innymi pomoc w planowaniu nowych koncepcji życia zawodowego, rozbudzanie motywacji do działania ukierunkowanego na zatrudnienie, jak również technika kontaktu, która pozwala na to, by pomoc – jej forma, wysokość i okres świadczenia – uzależniona była od aktywności

bezrobotnego i jego rodziny.

Skala problemu ubóstwa w Gminie Trawniki ulega stopniowemu zmniejszeniu, niemniej jednak jest to nadal jeden z najważniejszych i najczęstszych powodów udzielania świadczeń w gminie.

3.2. Bezrobocie

Bezrobocie jest zjawiskiem społecznym, polegającym na tym, że część ludzi zdolnych do pracy i deklarujących chęć jej podjęcia nie znajduje faktycznego zatrudnienia z różnych powodów. Jest jednym z głównych i najbardziej istotnych problemów społecznych. Powoduje ono obniżenie standardów życia, poczucie odrzucenia przez społeczeństwo oraz poczucie niższości.

Bezrobocie to zjawisko społeczne, które przejawia się tym, iż grupa ludzi zdolnych i chętnych do pracy, nie jest w stanie podjąć zatrudnienia. Bezrobotny nie jest nigdzie zatrudniony, nie prowadzi działalności gospodarczej ani żadnej innej pracy zarobkowej. Zgodnie z zapisami zawartymi w ustawie o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy za osobę bezrobotną uważa się osobę *„niezatrudnioną i niewykonującą innej pracy zarobkowej, zdolną i gotową do podjęcia zatrudnienia w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym w danym zawodzie lub w danej służbie albo innej pracy zarobkowej albo jeżeli jest osobą niepełnosprawną, zdolną i gotową do podjęcia zatrudnienia co najmniej w połowie tego wymiaru czasu pracy, nieuczącą się w szkole, z wyjątkiem uczącej się w szkołach dla dorosłych lub przystępującą do egzaminu eksternistycznego z zakresu programu nauczania tej szkoły oraz uczącej się w branżowej szkole II stopnia i szkole policealnej, prowadzącej kształcenie w formie stacjonarnej lub zaocznej, lub w szkole wyższej, gdzie studiuje na studiach niestacjonarnych, zarejestrowaną we właściwym dla miejsca zameldowania stałego lub czasowego powiatowym urzędzie pracy oraz poszukującą zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej (...)”*.

Bezrobocie niesie za sobą wiele negatywnych skutków między innymi problemy wyobcowania, nadużywania alkoholu, przemoc, obniżenie standardów życia, bezradność. Bezrobocie przyczyniając się do zubożenia materialnego – w bezpośredni sposób wpływa na poziom życia rodzin, wywierając negatywne skutki zwłaszcza w postaci: dezintegracji rodziny, zmniejszenia siły wsparcia emocjonalnego i solidarności pomiędzy członkami rodziny, zwiększenie ryzyka zaistnienia dysfunkcji życia społecznego.

Problem bezrobocia dotyczy nie tylko osoby nim dotkniętej, lecz także całej rodziny. Pogorszenie funkcjonowania rodziny jest proporcjonalne do okresu pozostawania bez pracy, co przejawia się problemami opiekuńczo-wychowawczymi, przemocą, zanikiem autorytetu rodzicielskiego i może prowadzić do rozpadu rodziny. Pojawia się także groźba przejmowania przez dzieci negatywnych wzorców osobowych, a w konsekwencji dziedziczenia statusu bezrobotnego.

Skalę bezrobocia w Gminie Trawniki najlepiej odzwierciedlają dane dotyczące liczby osób zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Świdniku z podziałem na płeć w latach 2012 – 2024 ujęte w tabeli nr 6.

Tabela nr 6: Liczba osób / mieszkańców Gminy Trawniki zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Świdniku w latach 2012-2024 z podziałem na płeć

Struktura bezrobocia w latach 2012-2024				
Rok / liczba mieszkańców Gminy	Kobiety	Mężczyźni	Ogółem	Udział % bezrobotnych ogółem do liczby mieszkańców Gminy
2012 / 9195	317	304	621	6,75
2013 / 9150	333	297	630	6,89
2014 / 9102	333	271	604	6,64
2015 / 9055	267	337	604	6,67
2016 / 9023	238	295	533	5,91
2017 / 9004	218	240	458	5,09
2018 / 8951	196	204	400	4,47
2019 / 8842	196	192	388	4,39
2020 / 8799	198	196	394	4,48
2021 / 8647	167	184	351	4,06
2022 / 8554	130	172	302	3,53
2023 / 8489	124	140	264	3,11
2024 / 8459	93	142	235	2,78

Źródło: dane z Powiatowego Urzędu Pracy w Świdniku za lata 2012-2024

Według powyższych danych wynika, iż od 2014 roku w Gminie Trawniki % udział liczby osób bezrobotnych w stosunku do liczby mieszkańców ulega sukcesywnemu się zmniejszeniu.

Bezrobocie jest jedną z przesłanek uprawniającą do świadczeń z pomocy społecznej – poniżej w tabeli nr 7 przedstawiono zestawienie dotyczące ilość udzielonych świadczeń z tego tytułu w latach 2012-2024.

Tabela nr 7: Liczba udzielonych świadczeń z tytułu bezrobocia w latach 2012-2024

Rodzaj / rok	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
zasiłek okresowy	147	170	168	175	144	121	83	95	78	72	52	44	27

Źródło: dane z programu „Helios”

Przedstawione w tabeli dane ukazują tendencję spadkową dotyczącą udzielanej pomocy z tytułu bezrobocia członków rodzin.

Dane dotyczące problemu bezrobocia w Gminie Trawniki wskazują, że w ostatnich latach zjawisko było zróżnicowane niemniej jednak jest to nadal jeden z najważniejszych i najczęstszych powodów udzielania świadczeń.

3.3. Bezpieczeństwo i zdrowie publiczne

Ochrona bezpieczeństwa i zapewnienie porządku publicznego należy do podstawowych zadań władzy publicznej na wszystkich szczeblach administracji. Wynika to z faktu, iż bezpieczeństwo jest podstawową potrzebą człowieka, a obowiązkiem państwa jest jego zapewnienie. Jednym ze sposobów realizacji tego obowiązku jest inicjonowanie i organizowanie działań mających na celu zapobieganie przestępstwom, wykroczeniom oraz przeciwdziałaniem wszelkim zjawiskom szkodliwym oraz kryminogennym.

Bezpieczeństwo publiczne to ogół warunków i instytucji chroniących życie, zdrowie, mienie obywateli oraz majątek ogólnonarodowy przed zjawiskami groźnymi dla ładu prawnego, a także przed zjawiskami mogącymi zakłócić normalne funkcjonowanie obywateli. Bezpieczeństwo publiczne jest także stanem w społeczeństwie, który umożliwia jego sprawne funkcjonowanie.

Budowa systemu bezpieczeństwa lokalnego ma na celu ukierunkowanie aktywności społecznej na przeciwdziałanie i minimalizację zagrożeń, które budzą powszechny sprzeciw i wpływają negatywnie na poczucie osobistego bezpieczeństwa mieszkańców.

Zakres działań podejmowanych w ramach zwiększenia bezpieczeństwa na terenie gminy obejmuje przede wszystkim działania interwencyjne i zapobiegawcze. W zakresie zagrożeń naturalnych (silne wiatry, anomalie pogodowe, pożary, powodzie itp.) są to głównie przygotowania do radzenia sobie z powstałymi niebezpieczeństwami. Zabezpieczenie przeciwpożarowe, przeciwdziałanie przestępczości, wypadkom drogowym to działania profilaktyczne mające na celu eliminowanie możliwości wystąpienia tych zjawisk.

Zapewnieniem bezpieczeństwa publicznego na terenie Gminy Trawniki zajmują się wyspecjalizowane instytucje tj. Komisariat Policji w Piaskach / Komenda Powiatowa Policji w Świdniku oraz Państwowa Straż Pożarna wspierana przez jednostki ochotniczej straży pożarnej.

W 2023 r. na terenie Gminy Trawniki podjętych zostało 862 interwencji Policji, co stanowi 10,56 % wszystkich interwencji podjętych na terenie Powiatu w 2023 roku. Poniższa tabela (nr 8) uwzględnia wszystkie podejmowane interwencje w powiecie świdnickim z uwzględnieniem działań Komendy Powiatowej Policji w Świdniku i Komisariatu Policji w Piaskach, z podziałem na poszczególne gminy:

Tabela nr 8: Interwencje Policji podejmowane w Powiecie Świdnickim w latach 2022-2023

Działania podjęte w latach:		2022			2023		
KPP	Świdnik	6 477	7 631	11 543	4 960	5 857	8 166
	Melgiew	1 154			897		
KP	Piaski	2 274	3 912		1 272	2 309	
	Trawniki	1 415			862		
	Rybczewice	223			175		

Źródło: dane zaczerpnięte z Powiatowego Programu Zapobiegania Przestępczości oraz Ochrony Bezpieczeństwa Obywateli i Porządku Publicznego

Ochrona przeciwpożarowa polega na realizacji przedsięwzięć mających na celu ochronę życia, zdrowia, mienia lub środowiska przed pożarem, klęską żywiołową lub innym miejscowym zagrożeniem poprzez: zapobieganie powstawaniu i rozprzestrzenianiu się pożaru, klęski żywiołowej lub innego miejscowego zagrożenia; zapewnianie sił i środków do zwalczania pożaru, klęski żywiołowej lub innego miejscowego zagrożenia oraz na rzecz ochrony ludności; prowadzenie działań ratowniczych przez jednostki ochrony

przeciwpowozarowej. Nieocenionym wsparciem dla dzialań Jednostek Ratowniczo – Gaśniczych Państwowej Straży Pożarnej są Jednostki Ochotniczych Straży Pożarnych.

Ochotnicze Straże Pożarne działające na terenie Gminy Trawniki to jednostki, które prowadzą wszelką działalność mającą na celu zapobieganie pożarom, również współdziałają w tym zakresie z instytucjami i organizacjami społecznymi. OSP biorą udział w akcjach ratowniczych, przeprowadzanych w czasie pożarów i innych klęsk. Prowadzą działalność nastawioną na uświadczenie ludziom o konieczności i sposobach ochrony przed pożarami oraz przygotowują do udziału w ochronie przeciwpowozarowej. OSP uczestniczy w obronie cywilnej; rozwija wśród swoich członków zainteresowania w dziedzinie kultury, oświaty. Jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej zlokalizowane są w następujących miejscowościach: Trawniki, Biskupice, Dorohucza, Pełczyn, Oleśniki, Struża oraz Siostrzytów. Interwencje Państwowej Straży Pożarnej na obszarze Gminy Trawniki z podziałem na poszczególne zagrożenia i alarmy fałszywe w 2023 r. ilustruje tabela nr 9.

Tabela nr 9: Interwencje Państwowej Straży Pożarnej na obszarze Gminy Trawniki z podziałem na poszczególne zagrożenia i alarmy fałszywe w 2023 roku

Gmina Trawniki	Požary	Miejscowe zagrożenia	Alarmy fałszywe	Ogółem	% udział
	38	64	2	104	16,51 %
Ogółem Powiat Świdnicki	151	435	44	630	100,00 %
% udział	23,97 %	69,05 %	6,98 %	-	-

Źródło: dane zaczerpnięte z Powiatowego Programu Zapobiegania Przestępczości oraz Ochrony Bezpieczeństwa Obywateli i Porządku Publicznego

Poczucie bezpieczeństwa mieszkańców oraz niski stopień przestępczości są jednym z czynników świadczących o rozwoju i zainteresowaniu gminą oraz często są jednym z aspektów atrakcyjności inwestycyjnej.

Zdrowie publiczne jest nauką i sztuką zapobiegania chorobom, przedłużania życia, promowania zdrowia i sprawności fizycznej poprzez zorganizowane wysiłki na rzecz higieny środowiska, kontroli chorób zakaźnych, szerzenia zasad higieny osobistej, organizowania służb medycznych i opiekuńczych w celu wczesnego rozpoznawania, zapobiegania i leczenia oraz rozwijania takich mechanizmów społecznych, które zapewnią każdemu standard życia umożliwiając zachowanie i umacnianie zdrowia.

Ochronę zdrowia na terenie Gminy Trawniki zabezpiecza Samodzielny Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej Praktyka Lekarza Rodzinnego „SALUS” w Biskupicach oraz Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Trawnikach.

Od końca 2015 r. w ramach realizowanego przez Gminę Trawniki „Programu Zdrowotnego dla mieszkańców Gminy Trawniki” działa w siedzibie SP ZOZ w Trawnikach poradnia specjalistyczna, w której przyjmują: ortopeda, kardiolog, ginekolog, urolog i diabetolog. Nakłady finansowe oraz ilość udzielanych porad w ramach działania Poradni przedstawia tabela nr 10.

Tabela nr 10: Liczba osób, które skorzystały z poszczególnych świadczeń oraz kwota wykorzystanych środków w latach 2023-2024

Lekarze specjaliści:	Ilość porad		kwota	
	2023 r.	2024 r.	2023 r.	2024 r.
kardiolog	679	535	108 640 zł	93 680 zł
ortopeda	277	256	44 320 zł	44 800 zł
ginekolog	258	398	41 280 zł	69 650 zł
urolog	173	166	27 680 zł	29 050 zł
diabetolog	206	195	28 840 zł	31 200 zł
Razem:	1 593	1 550	248 880 zł*	268 380 zł*

Źródło: dane Urząd Gminy Trawniki

**dotyczy jedynie nakładów finansowych, które poniosła Gmina Trawniki*

Życie i zdrowie jest najwyższą wartością dla każdego człowieka. W Polsce każdy obywatel, niezależnie od sytuacji materialnej, ma konstytucyjnie zagwarantowane prawo do ochrony zdrowia (Konstytucja, 1997). Zapewnienie obywatelom przez państwo dobrostanu fizycznego, psychicznego i umysłowego odbywa się w uporządkowany sposób, za co w ujęciu instytucjonalnym odpowiada system ochrony zdrowia. Nakłady finansowe ponoszone w związku ze specjalistycznymi poradami świadczonymi na terenie Gminy Trawniki w 2024 roku wzrosły o 19 500 zł w porównaniu do roku 2023 i są o 7,27 % większe.

3.4. Niepełnosprawność, długotrwała choroba lub ciężka choroba oraz problemy osób starszych

3.4.1. Niepełnosprawność oraz długotrwała lub ciężka choroba

Niepełnosprawność oraz długotrwała lub ciężka choroba już teraz stanowią jeden z głównych powodów udzielania pomocy społecznej. Stanowią też wyzwanie dla polityki społecznej ze względu na skalę zjawiska. Oba zjawiska są ze sobą powiązane – długotrwała choroba może w konsekwencji doprowadzić do niepełnosprawności.

Istnieje wiele pojęć niepełnosprawności. Według WHO (Światowej Organizacji Zdrowia) jest to ograniczenie w pełnieniu ról społecznych, oznaczające ułomność określonej osoby wynikającą z niepełnosprawności lub niesprawności, ograniczającą lub uniemożliwiającą pełną realizację roli społecznej odpowiadającej wiekowi, płci oraz zgodnej ze społecznymi i kulturowymi uwarunkowaniami. Obowiązująca definicja precyzuje, iż niepełnosprawność oznacza „trwałą lub okresową niezdolność do wypełniania ról społecznych z powodu stałego lub długotrwałego naruszenia sprawności organizmu, w szczególności powodującą niezdolność do pracy”. Przytoczona definicja wynika z ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, która dotyczy wyłącznie osób, których niepełnosprawność została potwierdzona orzeczeniem. Obecnie niepełnosprawność jest również rozumiana jako wynik barier społecznych, ekonomicznych oraz fizycznych, jakie jednostka napotyka w środowisku zamieszkania. Niepełnosprawność jest wieloaspektowym zjawiskiem. Znaczącą rolę odgrywa tutaj psychologiczne i społeczne funkcjonowanie osoby z niepełnosprawnością oraz jej rodziny.

Najczęstszymi problemami, z jakimi borykają się osoby z niepełnosprawnością są: samotność; ograniczenie sprawności psychofizycznej; pogorszenie sytuacji ekonomicznej, często życie w ubóstwie w związku z brakiem świadczeń emerytalno-rentowych; utrata pozycji społecznej wynikająca często z zakończeniem aktywności zawodowej; trudności w prowadzeniu gospodarstwa domowego oraz załatwianiu spraw urzędowych; zmiana pełnionych funkcji w rodzinie, co powoduje często izolowanie się od innych; brak koncepcji na nową organizację życia, trudności w kontaktach ze środowiskiem; utrudniony dostęp do leczenia i rehabilitacji; utrudnienia architektoniczne i komunikacyjne; ograniczenie kontaktów towarzyskich; brak zakładów pracy chronionej; brak dostatecznej bazy informacyjno-szkoleniowej.

Sporządzenie dokładnej analizy problemu osób z niepełnosprawnością jest trudne, gdyż nie gromadzi się kompletnych danych na ten temat. Jak wynika z Narodowego Spisu Powszechnego z 2021 r. na terenie Gminy Trawniki jest 1 448 osób niepełnosprawnych, z czego mężczyzn – 629, a kobiet 819. Procentowy udział osób niepełnosprawnych w populacji mieszkańców Gminy Trawniki wynosi 17,12 %.

Ważnym podkreślenia jest również sytuacja osób długotrwale chorujących. Długotrwała choroba oznacza utrudnienie, ograniczenie lub uniemożliwienie w pełni sprawnego funkcjonowania w środowisku z uwagi na stan fizyczny, psychiczny lub umysłowy.

Według Światowej Organizacji Zdrowia, choroba przewlekła jest chorobą, która trwa długi okres czasu oraz charakteryzuje się wolnym postępem i nasileniem objawów chorobowych. WHO definiuje ją jako jakiekolwiek zaburzenie lub odchylenie od normy zdrowotnej, w którym występuje chociażby jedna z poniższych cech: trwałość, pozostawienie po sobie inwalidztwa, spowodowanie nieodwarpalnych zmian patologicznych oraz konieczność długotrwałego nadzoru i opieki.

Choroby przewlekłe zaliczane są do grupy schorzeń nieuleczalnych, które trwają całe życie. W zależności od kolejnych etapów choroby, wymagane jest wdrożenie różnych metod leczenia.

Opracowując niniejsze zestawienia skupimy się na analizie danych osób z niepełnosprawnością oraz długotrwale lub ciężko chorych korzystających ze świadczeń oferowanych przez Ośrodek Pomocy Społecznej w Trawnikach. W tabelach nr 11 i 12 zilustrowano liczbę osób korzystających w Ośrodku Pomocy Społecznej w Trawnikach z różnych świadczeń z tytułu niepełnosprawności oraz długotrwałej i przewlekłej choroby w latach 2012-2024.

Tabela nr 11: Liczba osób niepełnosprawnych / opiekunów osób niepełnosprawnych korzystających ze świadczeń pieniężnych w Ośrodku Pomocy Społecznej w Trawnikach w latach 2012-2024

Rok		2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
pomoc społeczna	zasiłek stały	73	77	68	71	60	56	52	52	46	48	38	41	38
	zasiłek okresowy	2	8	17	17	32	33	15	6	2	3	3	3	0
	zasiłek celowy	26	28	31	32	60	66	58	50	44	33	18	23	26
świadczenia rodzinne	zasiłek pielęgnacyjny	252	241	246	222	236	208	187	179	164	178	165	177	200
	specjalny zasiłek opiekuńczy	0	0	19	32	41	29	32	22	23	9	5	4	3
	zasiłek dla opiekuna	0	0	41	30	29	24	14	11	6	5	2	1	1
	świadczenie pielęgnacyjne	149	138	30	25	34	28	30	28	54	51	65	73	63

Źródło: opracowanie własne – sprawozdawczość Ośrodka Pomocy Społecznej w Trawnikach**Tabela nr 12:** Liczba osób niepełnosprawnych / długotrwale lub ciężko chorych korzystających ze świadczeń niefinansowych w Ośrodku Pomocy Społecznej w Trawnikach w latach 2012-2024

Rodzaj udzielonej pomocy	2012 r.	2013 r.	2014 r.	2015 r.	2016 r.	2017 r.	2018 r.	2019 r.	2020 r.	2021 r.	2022 r.	2023 r.	2024 r.
usługi opiekuńcze	3	4	6	4	6	3	6	5	6	6	3	4	4
specjalistyczne usługi opiekuńcze	0	0	0	2	3	1	1	1	1	1	0	0	0
domy pomocy społecznej	6	9	8	11	12	12	13	12	15	14	13	11	10
opieka wytchnieniowa												3	7
asystent osobisty osoby z niepełnosprawnością												4	5

Źródło: opracowanie własne – sprawozdawczość Ośrodka Pomocy Społecznej w Trawnikach

Kolejna tabela (nr 13) pokazuje liczbę osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej z tytułu niepełnosprawności i długotrwalej i ciężkiej choroby w latach 2012-2024.

Tabela nr 13: Liczba osób korzystających ze świadczeń Ośrodka Pomocy Społecznej w Trawnikach w latach 2012-2024 z powodu niepełnosprawności oraz długotrwalej i ciężkiej choroby

Powody przyznania pomocy	2012 r.	2013 r.	2014 r.	2015 r.	2016 r.	2017 r.	2018 r.	2019 r.	2020 r.	2021 r.	2022 r.	2023 r.	2024 r.
niepełnosprawność	76	85	95	98	116	112	92	85	80	73	41	55	55
długotrwała i ciężka choroba	65	59	68	68	60	67	61	47	37	34	17	27	23

Źródło: opracowanie własne – sprawozdawczość Ośrodka Pomocy Społecznej w Trawnikach

Powyższe zestawienie pokazuje, że korzystanie ze wsparcia Ośrodka Pomocy Społecznej w Trawnikach z powodu niepełnosprawności oraz długotrwalej lub ciężkiej choroby to jedna z częstych okoliczności ubiegania się o świadczenia. W ostatnich latach zmienia się jednak forma udzielanej pomocy – zmniejsza się liczba osób z niepełnosprawnością, chorych długotrwale i starszych korzystających z pomocy finansowej, natomiast zwiększeniu ulega pomoc świadczona w formie usługowej.

3.4.2. Problemy osób starszych

Starość dotyczy całego społeczeństwa. Człowiek starzeje się od momentu urodzenia, dlatego też proces ten dotyczy wszystkich ludzi. Starzenie się społeczeństwa to naturalny, nieuchronny, a także złożony proces, przebiegający na wielu wzajemnie na siebie oddziaływujących płaszczyznach. Proces starzenia się społeczeństwa można zaobserwować na całym świecie, dlatego bardzo ważne są badania nad przedmiotem starości i starzenia się.

Rozpowszechnienie wiedzy o warunkach życia człowieka w wieku podeszłym, jak i samego procesu starzenia pozwala na stworzenie lepszej przyszłości dla osób starszych oraz zmianę negatywnego postrzegania starości w społeczeństwie. W obecnych czasach ocena jakości oraz poziomu satysfakcji z życia osób starszych znajduje się w centrum zainteresowania wielu badaczy.

Okres starości łączy się ze zmianami w organizmie, które przejawiają się m.in. poprzez pogorszenie ogólnej sprawności oraz wydolności narządów i układów, co doprowadza do zwiększonego ryzyka występowania wielu chorób somatycznych. Organizm człowieka w czasie rozwoju osobniczego podlega stałym zmianom, których objawami jest wzrost, rozwój, a także starzenie się. Procesy te postępują równocześnie, jednak starzenie jest tym, który wprowadza zmiany odnoszące się do funkcjonowania psychicznego, społecznego oraz fizycznego człowieka.

Okres początkowej starości powinien stanowić okres wyciszenia, realizowania własnych zainteresowań, a także wypoczynku. Człowiek starszy wraz z zaprzestaniem czynności zawodowych staje przed obliczem diametralnej zmiany trybu i stylu życia. Wraz z postępem czasu nasila się także częstość ograniczeń oraz zaburzeń poznawczych w zakresie zdolności przystosowawczych. Wynikiem powyższych zmian są zmiany we współżyciu ze społeczeństwem. Zmniejszona aktywność społeczna jest spowodowana m.in. przejściem na emeryturę. Człowiek starszy zostaje wystawiony przed oblicze całkowitej zmiany stylu i trybu życia: zostają ograniczane kontakty personalne, jak również obowiązki służbowe.

W skład stylu życia wchodzi typowe codzienne zachowania, które są zależne od czynników jednostkowych oraz środowiskowych, takich jak: stan zdrowia, poziom wykształcenia, aspiracje itd. Na ich przebieg wpływ ma wiele czynników, m.in.: różny stan zdrowia, poziom sprawności, duża ilość wolnego czasu, ograniczenie różnorodności kręgów społecznych, w których żyją osoby starsze. W starzejącym się społeczeństwie ważne jest podkreślanie roli gerontologii, andragogiki. Współczesna andragogika i gerontologia przygotowują człowieka do sprostania wielu wyzwaniom współczesnym, w tym zadaniom związanym z okresem starości, wskazując najbardziej optymalne sposoby jej przewycięzania, zachowując przy tym własną tożsamość. Tabela nr 14 ukazuje liczbę mieszkańców Gminy Trawniki w latach 2020-2024 z podziałem na poszczególne etapy życia.

Tabela nr 14: Liczba mieszkańców Gminy Trawniki w latach 2020-2024 z podziałem na poszczególne etapy życia

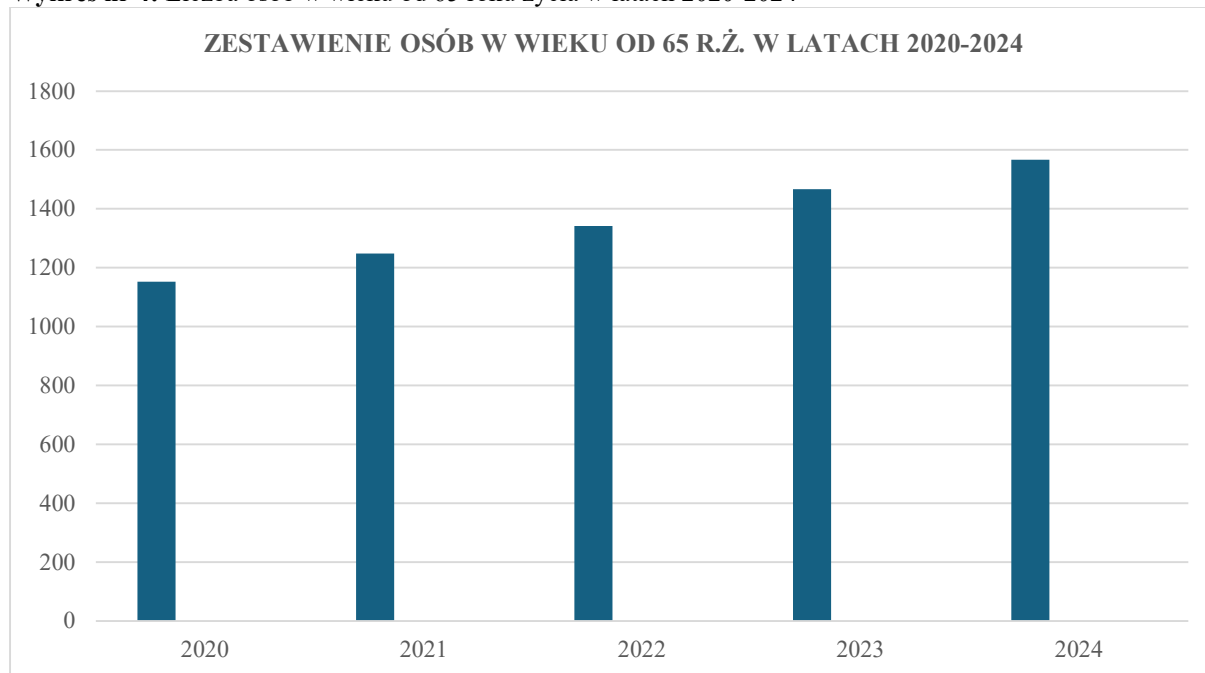
Liczba mieszkańców Gminy Trawniki z podziałem na poszczególne etapy życia					
ROK	0<3 okres niemowlęcy, poniemowlęcy i przedszkolny	3<6 okres przedszkolny	6<18 okres szkolny	18<65 dorosłość	65< okres starości
2020	320	232	1154	5441	1152
2021	229	241	1129	5471	1248
2022	269	244	1107	5544	1341

2023	229	258	1087	5471	1466
2024	234	245	1074	5441	1566

Źródło: dane pozyskane z Urzędu Gminy w Trawnikach

Współczynnik osób po 65 roku życia do całkowitej liczby mieszkańców gminy wynosi 18,51 % (2024 r.). Liczebność tej grupy na przestrzeni lat 2020-2024 została zilustrowana na wykresie nr 4.

Wykres nr 4: Liczba osób w wieku od 65 roku życia w latach 2020-2024

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Gminy Trawniki

Jak widać z zestawień liczba osób w wieku od 18 do 65 roku życia utrzymuje się od lat na zbliżonym poziomie z odchyleniem w roku 2022, natomiast populacja osób po 65 roku życia corocznie ulega wzrostowi – i tak w porównaniu do roku 2020 w roku 2024 nastąpił wzrost tej grupy populacji o 414 osób. Następstwem dokonanych analiz winno być rozszerzenie i zintensyfikowanie działań skierowanych do tej grupy odbiorców w kolejnych latach.

Rozwój polityki senioralnej w gminie powinien stwarzać przede wszystkim warunki dla godnego i niezależnego starzenia się. Powinien uwzględniać możliwość poprawy jakości życia na każdym jego etapie, a także wydłużenia aktywności społecznej i zawodowej oraz wzmacniania idei międzypokoleniowej społeczności. Dlatego projektując nowe rozwiązania na rzecz osób starszych należy dążyć, aby miały one charakter systemowy, długookresowy i stały. Ważne jest dostrzeżenie i docenienie potencjału lokalnego oraz wiedzy, które są nam przekazywane przez starsze pokolenie.

Dzięki kolejnemu zestawieniu możemy przeanalizować liczbę udzielanych świadczeń przez Ośrodek Pomocy Społecznej w Trawnikach w latach 2012-2024 dla osób po 65 roku życia, czyli będących w okresie starości.

Tabela nr 15: Osoby po 65 roku życia korzystające ze świadczeń z pomocy społecznej w latach 2012-2024

Rok	2012		2013		2014		2015		2016		2017		2018		2019		2020		2021		2022		2023		2024	
PLEĆ	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M
liczba osób po 65 r.ż. korzystających ze świadczeń pomocy społecznej	81		80		80		69		56		60		52		50		46		38		36		22		18	
	28	53	26	54	25	44	25	45	19	37	21	39	14	38	17	33	11	35	10	28	10	26	6	16	8	10

Źródło: Opracowanie własne Ośrodka Pomocy Społecznej w Trawnikach

Można wyróżnić kilka przyczyn procesu starzenia się społeczeństwa. Po pierwsze wydłużające się trwanie życia powoduje, że w społeczeństwach jest więcej osób w wieku powyżej 65. roku życia. Sprzyja temu przede wszystkim postęp w medycynie i rosnąca świadomość ludzi w zakresie badań profilaktycznych i dbania o zdrowie. Drugą przyczyną procesu starzenia się populacji jest zmiana modelu rodziny. W starzejących się społeczeństwach rodzi się mniej dzieci, charakterystyczne są rodziny bezdzietne oraz rosnący odsetek osób wybierających życie w pojedynkę. Zmniejszającemu się odsetkowi osób najmłodszych i rosnącemu odsetkowi osób najstarszych towarzyszą zmiany liczebności osób w wieku produkcyjnym, które mogą być potęgowane emigracją (ujemne saldo migracji). Należy pamiętać, że w migracjach dominują osoby młode.

Starzenie się populacji jest współcześnie typowym zjawiskiem dla demograficznego obrazu zmian Europy. Problemy wynikające z narastania tego zjawiska sytują się na szczeblu makroekonomicznym, ale też na poziomie lokalnym. Są to problemy nie tylko finansowe, ale też szereg innych, o charakterze instytucjonalnym, organizacyjnym – czy też z zakresu relacji międzyludzkich. Dotykają one każdej dziedziny funkcjonowania człowieka, wymagając odpowiednich zmian i dostosowań, nawet w sytuacji braku takiej gotowości. Starzenie się jest przede wszystkim procesem o indywidualnym, osobniczym przebiegu, co oznacza, że nie u wszystkich ludzi objawia się w tym samym wieku i w taki sam sposób. Odmienne też mogą być jego konsekwencje, zdeterminowane wieloma okolicznościami. Obok jednostkowego, zjawisko to ma też wymiar społeczny. Starzenie się populacji rodzi bowiem konieczność zmierzenia się zarówno z potrzebami starzejących się jednostek, jak też z potrzebami społeczeństwa z dużym udziałem najstarszego pokolenia w jego strukturach. Co więcej, przekształcenia w strukturze demograficznej danego społeczeństwa nie odbywają się w izolacji od innych procesów (rynek, rozwój gospodarczy, rozwój technologii, postęp w medycynie itp.). Prędzej czy później prowadzi to do przebudowy modelu produkcji i konsumpcji, jak też modelu oszczędzania i inwestycji. Starzejąca się populacja niesie więc z sobą poważne zmiany dla państwa, gospodarki, rodzin i poszczególnych jednostek, które będą nasilać się w przyszłości.

Konsekwencje procesu starzenia się społeczeństwa mogą mieć wymiar demograficzny, ale też ekonomiczny, społeczny, zdrowotny itp. Ogólnie proces starzenia się ludności jest wieloaspektowy, wielowymiarowy, wywołuje tym samym zmiany w wielu procesach społeczno-ekonomicznych. Z tego powodu problematyka starości i starzenia się stanowi przedmiot studiów i badań wielu dyscyplin naukowych, co też oznacza, że mechanizm starzenia się jest wyjaśniany przez różne, wiążące się z nimi teorie. Istnieje

przy tym wiele problemów badawczych nierozzerwalnie powiązanych z zagadnieniami starości i procesem starzenia się (np. rodzina i relacje wewnątrzrodzinne, transfery międzygeneracyjne) („*Konsekwencje procesu starzenia się społeczeństwa – wybrane problemy*”, Bogumiła Szopa).

Powszechnie propagowane aktywne starzenie się polega m.in. na wyborze takiego jego wariantu, aby przebiegało ono w sposób nowy, lepszy, bardziej produktywny niż do tej pory. Gminne polityki w obliczu starzenia się społeczeństwa muszą zatem wychodzić naprzeciw temu procesowi.

3.5. Problemy opiekuńczo-wychowawcze

Fundamentalną przestrzeń aktywności człowieka dorosłego stanowi rodzicielstwo, przejawiające się w pełnieniu roli matki i ojca. Wprawdzie w okresie dorosłości człowiek podejmuje się realizacji wielu ról społecznych, jednak należy podkreślić, że to właśnie rodzicielstwo pozostaje szczególnie ważnym wymiarem jego funkcjonowania. Raz podjęte, trwa do końca życia, wytyczając przed rodzicem określone zadania, obowiązki i powinności. W ten sposób rodzicielstwo stanowi istotny czynnik rozwoju człowieka, płaszczyznę jego samorealizacji, a ponadto staje się źródłem satysfakcji, radości i szczęścia. Rodzicielstwo obejmuje cały szereg działań, które są podejmowane przez rodziców na rzecz dziecka. Jest to aktywne i rzeczywiste pełnienie ról macierzyńskich i ojcowskich, które związane są z opieką, ochroną, kontrolą, wsparciem oraz tworzeniem warunków sprzyjających procesom rozwoju, wychowania i edukacji potomstwa. Role te pozostają wobec siebie komplementarne, co oznacza uzupełnianie roli matki przez rolę ojca. Biorąc pod uwagę, że na rolę rodzicielską składa się wymiar działań związanych z opieką, kontrolą i rozwojem, możemy przyjąć, że rola opiekuńczo-wychowawcza rodzica polega na spełnianiu obowiązków opiekuńczych, wychowawczych, zaspokojeniu wszelkich potrzeb dziecka, jak i ciągłej trosce o rozwój dziecka. Wiąże się ona zatem z tworzeniem potomstwu optymalnych warunków rozwojowych, stawianiem pewnych granic i wymagań, co pozwala na osiągnięcie potencjalnego rozwoju i samodzielności życiowej („*Problemy opiekuńczo wychowawcze w służbie państwu, dziecku i rodzinie*”, Barbara Smolińska-Theiss, Wiesław Theiss).

Na przestrzeni ostatnich dekad na świecie dokonały się bardzo głębokie i wieloaspektowe transformacje życia społecznego, w tym obyczajowości. Pojawiły się nowe globalne trendy kulturowe, które wpłynęły na zmiany wzorców życia rodzinnego, jak i zmiany w strukturze rodziny. W konsekwencji nastąpił rozpad rodzin dużych, wielopokoleniowych, zintegrowanych przestrzennie i społecznie, a także zmieniły się wzorce płodności, skutkujące obniżeniem dzietności polskich rodzin. Pewnym zmianom uległy także preferencje odnośnie do wartości życia rodzinnego, tradycja wychowawcza oraz postawy młodych osób wobec małżeństwa i rodzicielstwa, wynikające m.in. z postępującego procesu relatywizacji zasad moralnych oraz zeświecczenia społeczeństw. Krytyce i podważaniu tradycyjnych form małżeństwa i rodziny, obserwowanej od lat 60. ubiegłego wieku, towarzyszą obecnie „post-rodzinne” rodziny, przyjmujące postać kohabitacji, monoparentalności, związków homoseksualnych, czy życia w samotności. Te alternatywy, zyskując społeczną akceptację, stają się zinstytucjonalizowanymi wzorami życia. Ponadto nastąpił wyraźny wzrost aktywności zawodowej kobiet, który nie jest dyktowany względami finansowymi. Kobiety wyzwolone bowiem z tradycyjnych unormowań moralnych

i religijnych na przestrzeni ostatnich dekad przejawiają dążenia do samorealizacji, indywidualizacji i niezależności. W ten sposób zmieniły się role kobiet, a w sferze stosunków małżeńsko-rodzinnych pojawiła się bardzo wyraźna tendencja do partnerstwa we wzajemnych relacjach. Należy również odnotować fakt zwiększania się autonomii jednostki, jak i partnerstwa między członkami rodziny, zmianę pozycji matki i dziecka, a także przykładanie większej uwagi do relacji między ojcem a dzieckiem („*Problemy opiekuńczo wychowawcze w służbie państwu, dziecku i rodzinie*”, Barbara Smolińska-Theiss, Wiesław Theiss).

Rodzina stanowi podstawowe środowisko życia i wychowania młodego pokolenia. Prawidłowo funkcjonująca, zaspokaja różnorodne potrzeby dziecka; kształtuje u dzieci i młodzieży właściwe, realne i racjonalne wyobrażenia o przyszłym życiu. Współczesna rodzina, jako podstawowa komórka społeczna, narażona jest jednak na różnego rodzaju zagrożenia. Obecnie w obrębie rodziny pojawiają się nowe, nieznane dotąd wzory zachowań, przekształceniu ulega jej struktura, zakres i rozkład ról pełnionych przez jej członków. Dysfunkcyjna rodzina nie jest w stanie spełniać swoich podstawowych funkcji. Skutkiem tego jest między innymi brak sprzyjających warunków do optymalnego rozwoju dzieci. Powielanie przez te ostatnie dewiacyjnych zachowań występujących w środowisku rodzinnym stwarza, w drodze transmisji międzypokoleniowej, dysfunkcyjność pokoleniową. Rodzinna transmisja dysfunkcji, szczególnie silne ma miejsce w rodzinach nieporadnych życiowo („*Rodzina dysfunkcyjna i patologiczna w przestrzeni młodych dorastających*”, Daria Becker-Pestka, Małgorzata Dubis, Sandra Różyńska).

Poniższa tabela (nr 16) obrazuje liczbę rodzin którym udzielono wsparcia z Ośrodka Pomocy Społecznej w Trawnikach ze względu na występujące problemy opiekuńczo-wychowawcze.

Tabela nr 16: Rodziny korzystające z pomocy Ośrodka Pomocy Społecznej w Trawnikach w latach 2012-2024 ze względu na występujące problemy opiekuńczo-wychowawcze

Rok	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Liczba rodzin korzystająca z pomocy OPS w Trawnikach ze względu na występujące problemy opiekuńczo-wychowawcze	14	10	12	21	25	19	24	23	22	10	11	7	2

Źródło: opracowanie własne Ośrodka Pomocy Społecznej w Trawnikach

Jak wykazuje powyższe zestawienie problemy opiekuńczo-wychowawcze stanowią marginalny powód korzystania ze świadczeń z pomocy społecznej.

Powszechnie akceptowana zasada autonomiczności rodziny oznacza, że ingerencja państwa w stosunki rodzinne jest wyjątkiem dopuszczalnym najczęściej w sytuacjach wystąpienia dysfunkcji, gdy zagrożone jest dobro dziecka. Znajduje ona zastosowanie przede wszystkim w stosunku do relacji, w których brak jest równorzędności podmiotów, w szczególności w zakresie władzy rodzicielskiej. Podstawowym instrumentem ingerencji sądu rodzinnego w autonomię rodziny jest w polskim prawie instytucja zarządzeń wydawanych na podstawie art. 109 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego. Jeżeli dobro dziecka jest zagrożone, sąd wyda (a nie jedynie „może wydać”) odpowiednie zarządzenia (w formie postanowienia – art. 516 kodeksu postępowania cywilnego). Katalog tych zarządzeń ulegał

zmianom, z zachowaniem jednakże ich hierarchiczności – od najmniej ograniczających władzę rodzicielską, do najbardziej radykalnego rozstrzygnięcia – umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej („Wybrane zagadnienia orzekania o umieszczeniu dziecka w pieczy zastępczej”, Maciej Domański). Zestawienie dzieci pochodzących z terenu Gminy Trawniki umieszczonych w pieczy zastępczej w latach 2012-2024 ukazuje tabela nr 17.

Tabela nr 17: Liczba dzieci pochodzących z terenu Gminy Trawniki umieszczonych w zastępczych formach opieki w latach 2012-2024

Rok	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Liczba dzieci pochodzących z terenu Gminy Trawniki umieszczonych w zastępczych formach opieki	3	4	2	3	10	5	5	1	1	7	3	2	4

Źródło: opracowanie własne Ośrodka Pomocy Społecznej w Trawnikach

Na koniec roku 2024 r. w rodzinnych i instytucjonalnych formach pieczy zastępczej przebywało 29 dzieci – 13 w instytucjonalnej pieczy zastępczej i 16 w rodzinnej pieczy zastępczej. W latach, w których umieszczana była większa liczba dzieci w pieczy zastępczej dotyczyła ona rodzeństw 4-6-osobowych.

Pomoc rodzinie wymaga wielokierunkowych działań programowych oraz organizatorskich, budujących sprzyjające rodzinie środowisko.

Zadania własne gminy z zakresu wspierania rodziny ujęte zostały w art. 176 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, tak więc do zadań własnych gminy należy: (1) opracowanie i realizacja 3-letnich gminnych programów wspierania rodziny; (2) tworzenie możliwości podnoszenia kwalifikacji przez asystentów rodziny; (3) tworzenie oraz rozwój systemu opieki nad dzieckiem, w tym placówek wsparcia dziennego, oraz praca z rodziną przeżywającą trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych przez: zapewnienie rodzinie przeżywającej trudności wsparcia i pomocy asystenta rodziny oraz dostępu do specjalistycznego poradnictwa; organizowanie szkoleń i tworzenie warunków do działania rodzin wspierających; prowadzenie placówek wsparcia dziennego oraz zapewnienie w nich miejsc dla dzieci; (4) finansowanie: podnoszenia kwalifikacji przez asystentów rodziny; kosztów związanych z udzielaniem pomocy w opiece i wychowaniu dziecka, prowadzeniu gospodarstwa domowego oraz kształtowaniu i wypełnianiu podstawowych ról społecznych, ponoszonych przez rodziny wspierające; (5) współfinansowanie pobytu dziecka w rodzinie zastępczej, rodzinnym domu dziecka, placówce opiekuńczo-wychowawczej, regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej lub interwencyjnym ośrodku preadopcyjnym; (6) sporządzanie sprawozdań rzeczowo-finansowych z zakresu wspierania rodziny oraz przekazywanie ich właściwemu wojewodzie, w wersji elektronicznej, z zastosowaniem systemu teleinformatycznego stosowanego do realizacji świadczeń rodzinnych; (7) prowadzenie monitoringu sytuacji dziecka z rodziny zagrożonej kryzysem lub przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczej, zamieszkałego na terenie gminy.

Do zadań zleconych z zakresu administracji rządowej realizowanych przez gminę należy wykonywanie zadań wynikających z rządowych programów z zakresu wspierania rodziny oraz rządowego programu wsparcia rodzin z dziećmi. Gmina realizuje zadania

zlecone z zakresu administracji rządowej zgodnie z wytycznymi przekazanymi przez wojewodę.

Przy wspieraniu rodziny należy mieć na względzie podmiotowość dziecka i rodziny oraz prawo dziecka do: (1) wychowania w rodzinie, a w razie konieczności wychowywania dziecka poza rodziną – do opieki i wychowania w rodzinnych formach pieczy zastępczej, jeśli jest to zgodne z dobrem dziecka; (2) powrotu do rodziny; (3) utrzymywania osobistych kontaktów z rodzicami, z wyjątkiem przypadków, w których sąd zakazał takich kontaktów; (4) stabilnego środowiska wychowawczego; (5) kształcenia, rozwoju uzdolnień, zainteresowań i przekonań oraz zabawy i wypoczynku; (6) pomocy w przygotowaniu do samodzielnego życia; (7) ochrony przed arbitralną lub bezprawną ingerencją w życie dziecka; (8) informacji i wyrażania opinii w sprawach, które go dotyczą, odpowiednio do jego wieku i stopnia dojrzałości; (9) ochrony przed poniżającym traktowaniem i karaniem; (10) poszanowania tożsamości religijnej i kulturowej; (11) dostępu do informacji dotyczących jego pochodzenia.

W art. 8 ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej został określony zakres przedmiotowy pomocy, jakiej należy udzielić rodzinie doświadczającej trudności, polegającej w szczególności na: (1) analizie sytuacji rodziny i środowiska rodzinnego oraz przyczyn kryzysu w rodzinie; (2) wzmocnieniu roli i funkcji rodziny; (3) rozwijaniu umiejętności opiekuńczo-wychowawczych rodziny; (4) podniesieniu świadomości w zakresie planowania oraz funkcjonowania rodziny; (5) pomocy w integracji rodziny; (6) przeciwdziałaniu marginalizacji i degradacji społecznej rodziny; (7) dążeniu do reintegracji rodziny.

Wspieranie rodziny jest prowadzone w formie: pracy z rodziną oraz pomocy w opiece i wychowaniu dziecka. Wspieranie rodziny jest prowadzone za jej zgodą i aktywnym udziałem, z uwzględnieniem zasobów własnych oraz źródeł wsparcia zewnętrznego.

Pracę z rodziną organizuje gmina lub podmiot, któremu gmina zleciła realizację tego zadania. Praca z rodziną jest prowadzona w szczególności w formie: konsultacji i poradnictwa specjalistycznego; terapii i mediacji; usług dla rodzin z dziećmi, w tym usług opiekuńczych i specjalistycznych; pomocy prawnej, szczególnie w zakresie prawa rodzinnego; organizowania dla rodzin spotkań, mających na celu wymianę ich doświadczeń oraz zapobieganie izolacji, zwanych dalej „grupami wsparcia” lub „grupami samopomocowymi”. Praca z rodziną jest prowadzona także w przypadku czasowego umieszczenia dziecka poza rodziną.

W przypadku, gdy ośrodek pomocy społecznej albo centrum usług społecznych poweźmie informację o rodzinie przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, pracownik socjalny przeprowadza w tej rodzinie wywiad środowiskowy. Po przeprowadzeniu wywiadu pracownik socjalny dokonuje diagnozy sytuacji rodziny, a jeżeli z diagnozy wynika konieczność przydzielenia rodzinie asystenta rodziny, pracownik socjalny występuje do kierownika ośrodka pomocy społecznej albo dyrektora centrum usług społecznych z wnioskiem o jego przydzielenie. Po otrzymaniu wniosku o przydzielenie asystenta, kierownik ośrodka pomocy społecznej albo dyrektor centrum usług społecznych: (1) przydziela rodzinie asystenta rodziny albo (2) występuje do jednostki organizacyjnej gminy, która organizuje pracę z rodziną, o przydzielenie rodzinie asystenta rodziny albo

(3) występuje do podmiotu, któremu gmina zleciła realizację pracy z rodziną o przydzielenie rodzinie asystenta rodziny.

W przypadku, gdy rodzicem wychowującym dziecko jest małoletni opuszczający młodzieżowy ośrodek wychowawczy, młodzieżowy ośrodek socjoterapii, schronisko dla nieletnich lub zakład poprawczy, pracownik socjalny przeprowadza u tego rodzica wywiad środowiskowy, a następnie kierownik ośrodka pomocy społecznej albo dyrektor centrum usług społecznych przydziela temu rodzicowi asystenta rodziny.

Asystent rodziny prowadzi pracę z rodziną w miejscu jej zamieszkania lub w miejscu wskazanym przez rodzinę. Asystent rodziny jest obowiązany do systematycznego podnoszenia swoich kwalifikacji w zakresie pracy z dziećmi lub rodziną, w szczególności przez udział w szkoleniach oraz samokształcenie.

Do zadań asystenta rodziny należy w szczególności: (1) opracowanie i realizacja planu pracy z rodziną we współpracy z członkami rodziny i w konsultacji z pracownikiem socjalnym (plan pracy obejmuje zakres realizowanych działań mających na celu przezwyciężenie trudnych sytuacji życiowych, a także zawiera terminy ich realizacji i przewidywane efekty); (2) opracowanie, we współpracy z członkami rodziny i koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej, planu pracy z rodziną, który jest skoordynowany z planem pomocy dziecku umieszczonemu w pieczy zastępczej; (3) udzielanie pomocy rodzinom w poprawie ich sytuacji życiowej, w tym w zdobywaniu umiejętności prawidłowego prowadzenia gospodarstwa domowego; (4) udzielanie pomocy rodzinom w rozwiązywaniu problemów socjalnych; (5) udzielanie pomocy rodzinom w rozwiązywaniu problemów psychologicznych; (6) udzielanie pomocy rodzinom w rozwiązywaniu problemów wychowawczych z dziećmi; (7) wspieranie aktywności społecznej rodzin; (8) motywowanie członków rodzin do podnoszenia kwalifikacji zawodowych; (9) udzielanie pomocy w poszukiwaniu, podejmowaniu i utrzymywaniu pracy zarobkowej; (10) motywowanie do udziału w zajęciach grupowych dla rodziców, mających na celu kształtowanie prawidłowych wzorców rodzicielskich i umiejętności psychospołecznych; (11) udzielanie wsparcia dzieciom, w szczególności poprzez udział w zajęciach psychoedukacyjnych; (12) udzielanie wsparcia dziecku przez towarzyszenie mu podczas posiedzenia albo rozprawy z jego udziałem, o których mowa w art. 76a § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (t. j. Dz. U. z 2025 r., poz. 46 z późn. zm.) – „na wniosek oskarżonego, który nie ukończył 18 lat, podczas posiedzenia albo rozprawy z jego udziałem może być obecny jego przedstawiciel ustawowy lub osoba, pod której pieczęć oskarżony pozostaje”; (13) podejmowanie działań interwencyjnych i zaradczych w sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa dzieci i rodzin; (14) prowadzenie indywidualnych konsultacji wychowawczych dla rodziców i dzieci; (15) realizacja zadań określonych w ustawie z dnia 4 listopada 2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”; (16) prowadzenie dokumentacji dotyczącej pracy z rodziną; (17) dokonywanie okresowej oceny sytuacji rodziny, nie rzadziej niż co pół roku, i przekazywanie tej oceny kierownikowi jednostki organizacyjnej gminy, która organizuje pracę z rodziną, lub podmiotowi, któremu gmina zleciła organizację pracy z rodziną; (18) monitorowanie funkcjonowania rodziny po zakończeniu pracy z rodziną; (19) sporządzanie, na wniosek sądu, opinii o rodzinie i jej członkach; (20) współpraca z jednostkami administracji rządowej i samorządowej, właściwymi organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami i osobami specjalizującymi się w działaniach

na rzecz dziecka i rodziny; (21) współpraca z zespołem interdyscyplinarnym lub grupą diagnostyczno-pomocową, o których mowa w ustawie o przeciwdziałaniu przemocy domowej lub innymi podmiotami, których pomoc przy wykonywaniu zadań uzna za niezbędną.

Asystent rodziny, w związku z wykonywaniem swoich zadań, ma prawo do: (1) wglądu do dokumentów zawierających dane osobowe członków rodziny, niezbędne do prowadzenia pracy z rodziną, w tym: imię i nazwisko, datę urodzenia, obywatelstwo, adres miejsca zamieszkania, stan cywilny, wykształcenie, zawód, miejsce pracy, źródła dochodu, dane dotyczące warunków mieszkaniowych, dane dotyczące sytuacji prawnej oraz aktualnego miejsca pobytu dziecka, dane o rozwoju psychofizycznym dziecka; (2) występowania do właściwych organów władzy publicznej, organizacji oraz instytucji o udzielenie informacji, w tym zawierających dane osobowe, niezbędnych do udzielenia pomocy rodzinie; (3) przedstawiania właściwym organom władzy publicznej, organizacjom oraz instytucjom ocen i wniosków zmierzających do zapewnienia skutecznej ochrony praw rodzin.

Asystent rodziny, wykonując czynności w ramach swoich obowiązków, korzysta z ochrony przewidzianej dla funkcjonariuszy publicznych. Liczbę rodzin objętych wsparciem asystenta rodziny w latach 2012-2024 ilustruje tabela nr 18.

Tabela nr 18: Liczba rodzin w latach 2012-2024 objętych wsparciem asystenta rodziny

Rok	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Liczba rodzin z terenu Gminy Trawniki objętych wsparciem asystenta rodziny	10	12	15	11	11	11	10	10	13	14	16

Źródło: opracowanie własne Ośrodka Pomocy Społecznej w Trawnikach

Kolejne zestawienie dotyczy rodzin, z którymi asystent rodziny zakończył współpracę w latach 2014-2024 ze względu na zmianę miejsca zamieszkania lub z uwagi na wyjście rodziny z trudnej sytuacji życiowej.

Tabela nr 19: Liczba rodzin które zakończyły współpracę z asystentem rodziny

Rok		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Liczba rodzin, które zakończyły współpracę z asystentem rodziny	ze względu na zmianę miejsca zamieszkania	0	0	2	1	0	0	0	2	0	3	1
	ze względu na wyjście rodziny z trudnej sytuacji życiowej	1	2	3	0	2	2	1	0	3	3	1

Źródło: opracowanie własne Ośrodka Pomocy Społecznej w Trawnikach

Kształtowanie i wzmacnianie rodziny jest ważnym etapem oddziaływań wspierających. W procesie tym ważną rolę pełni poszanowanie godności wszystkich członków rodziny oraz wzajemne okazywanie sobie życzliwości poprzez używanie języka pełnego szacunku. W codzienności życia rodzinnego poprzez modelowanie właściwej atmosfery buduje się bezpośrednią i bezpieczną przestrzeń do dzielenia się trudnościami, bólem i obawami. Wzajemne relacje pozwalające na okazywanie współczucia i empatyczna komunikacja stanowią wartość rodziny. Okazywane są one głównie poprzez afirmowanie pozytywnego nastawienia oraz kierunkowanie działań na uznawane wartości.

Gmina Trawniki od wielu lat prowadzi szereg działań mających na celu wsparcie dzieci i ich opiekunów. Gmina podzielona jest administracyjnie na 11 Sołectw. Jest ona gminą typowo wiejską z miejscowościami rozstrzelonymi na powierzchni 8 413,7483 ha i zorganizowanie wsparcia środowiskowego dla jednej tylko miejscowości uniemożliwiłoby dostęp do pomocy specjalistów z miejscowości dalej oddalonych od siedziby Gminy tj. Trawnik.

Na terenie działania są 4 parafie Rzymskokatolickie w miejscowościach: Biskupice, Dorohucza, Oleśniki i Trawniki; Szkoły podstawowe w: Biskupicach, Dorohuczy, Oleśnikach, Siostrzytowie oraz Trawnikach i to właśnie w tych miejscowościach w ramach funkcjonujących Placówek Oświatowych współpracujących z również z Parafiami podejmowanych jest szereg działań na rzecz dziecka i rodziny dostosowanych do potrzeb małych społeczności lokalnych. Udział dzieci w organizowanych przedsięwzięciach jest nieodpłatny i dobrowolny. Każda ze szkół współpracuje z rodzicami lub opiekunami dziecka, z ośrodkiem pomocy społecznej, gminnym ośrodkiem kultury, punktem konsultacyjnym oraz podmiotami leczniczymi. Są to przedsięwzięcia niesformalizowane, ale pełnią one bardzo ważną funkcję prewencyjną i chroniącą dzieci przez umieszczeniem w pieczy zastępczej. Zapewniają pomoc w organizacji czasu wolnego, pokonywaniu trudności szkolnych, radzeniu sobie z zaburzeniami zachowania.

Kameralny charakter Gminy Trawniki oraz zaangażowanie środowiska lokalnego w zauważone problemy innych osób powodują, że tak zorganizowane formy wsparcia rodziny przynoszą wymierny wpływ na kształtowanie się wartości wśród dzieci i młodzieży. Podejmowane przedsięwzięcia wpływają pozytywnie na wzmacnianie roli i funkcji rodziny, rozwijanie umiejętności opiekuńczo-wychowawczych rodziny, podniesienie świadomości w zakresie planowania oraz funkcjonowania rodziny, pomoc w integracji rodziny, przeciwdziałania marginalizacji i degradacji społecznej rodziny oraz do reintegracji rodziny. Grono specjalistów, którzy pracują z dzieckiem i rodziną zapewniają pełne wsparcie w sytuacjach pojawiających się problemów.

3.6. Przemoc domowa

Przemoc w rodzinie to każde działanie jednego z członków rodziny lub zaniedbanie, które zagrażają życiu, cielesnej i psychicznej integralności lub wolności innego członka tej samej rodziny bądź poważnie szkodzą jego (jej) osobowości.

Przemoc domowa oznacza wszelkie akty fizycznej, seksualnej, psychologicznej lub ekonomicznej przemocy występujące w rodzinie lub gospodarstwie domowym lub pomiędzy byłymi lub obecnymi małżonkami lub partnerami niezależnie od tego, czy sprawca i ofiara dzielą miejsce zamieszkania, czy też nie.

W ujęciu art. 2 ust. 1 pkt. 2 ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej – osoba doznająca przemocy domowej to: małżonek, także w przypadku gdy małżeństwo ustało lub zostało unieważnione, oraz jego wstępni, zstępni, rodzeństwo i ich małżonkowie; wstępni i zstępni oraz ich małżonkowie; rodzeństwo oraz ich wstępni, zstępni i ich małżonkowie; osoba pozostająca w stosunku przysposobienia i jej małżonek oraz ich wstępni, zstępni, rodzeństwo i ich małżonkowie; osoba pozostająca obecnie lub w przeszłości we wspólnym pożyciu oraz jej wstępni, zstępni, rodzeństwo i ich małżonkowie; osoba wspólnie zamieszkująca i gospodarująca oraz jej wstępni, zstępni, rodzeństwo i ich małżonkowie;

osoba pozostająca obecnie lub w przeszłości w trwałej relacji uczuciowej lub fizycznej niezależnie od wspólnego zamieszkiwania i gospodarowania oraz małoletni – wobec których jest stosowana przemoc domowa.

Przemoc doznawana w rodzinie rodzi konsekwencje niezmiernie głębokie i szkodliwe, dając o sobie znać w postaci zaburzeń emocjonalnych w bliższej lub dalszej perspektywie czasowej. Z badań dotyczących rodziny, a także obserwacji życia społecznego wiadomo, że ludzie bardzo niechętnie przyznają się do przemocy wewnątrz rodziny. Przemoc charakteryzuje: (1) Intencjonalność – działania sprawcy są celowe, zamierzone, nie dzieją się przypadkowo, co często stara się udowodnić. Intencjonalność nie musi oznaczać celowego zadawania bólu i krzywdzenia ofiary. Sprawca dąży do uzyskania kontroli, władzy, bezwzględnego posłuszeństwa. Jest przekonany, że lepiej wie co dla osoby, którą krzywdzi jest dobre. W jego przekonaniu tylko on ma rację, powinien więc podejmować decyzję, a inni członkowie rodziny muszą się podporządkować. (2) Dysproporcja sił – w rodzinach, gdzie dochodzi do przemocy zawsze istnieje nierównowaga sił, jedna osoba jest słabsza, druga silniejsza. Nie chodzi tu tylko o przewagę fizyczną, ale także materialną, psychiczną, kulturową, społeczną. W wyniku stosowania przemocy ta dysproporcja jeszcze bardziej się pogłębia. Ofiara czuje się coraz bardziej bezbronna, bezradna, a sprawca ma coraz większe poczucie bezkarności. (3) Naruszanie godności i praw – sprawca poniża ofiarę, deprecjonuje ją, ośmiesza. Pozbawia godności, prawa do szacunku, pracy, godziwych warunków życia, tajemnicy korespondencji, ochrony zdrowia, kontaktów z rodziną, często traktuje partnera jako przedmiot. (4) Powodowanie cierpienia i szkód – ofiary traktowane są w sposób bezlitosny, niegodny, doznają szkód fizycznych i psychicznych. Często po długotrwałej sytuacji traumatycznej nabierają przekonania, że zasługują na takie traktowanie.

Powszechnie przemoc traktowana jest jako akt godzący w osobistą wolność jednostki przyczyniającą się do jej fizycznej, a także psychicznej szkody, wykraczającą poza społeczne zasady wzajemnych relacji i zmuszającą do zachowań niezgodnych z własną wolą. Przemoc upokarza, wywołuje cierpienie, rodząc tym samym nienawiść i pragnienie odwetu.

Przemoc pojmowana jest także jako wywieranie wpływu na innych ludzi, w wyniku którego ich aktualny poziom rozwoju somatycznego i duchowego jest mniejszy niż potencjalny poziom rozwoju.

Przemoc funkcjonuje w wymiarze zarówno indywidualnym, jak i grupowym. Może mieć charakter instrumentalny, czyli być środkiem wykorzystywanym do realizacji ściśle określonych celów, ale bywa też bezinteresowna, a motywy jej stosowania sprowadzają się do poszukiwania przez sprawcę swoistego poczucia zadowolenia. Klasyfikacja form przemocy jest dość trudna, gdyż różni badacze stosują różne kryteria jej podziału.

W literaturze przedmiotu wyróżnia się najczęściej pięć podstawowych form przemocy: (1) Fizyczną – to celowe uszkodzenie ciała, zadawanie bólu lub groźba uszkodzenia ciała. Skutkiem przemocy fizycznej mogą być złamania, siniaki, rany cięte, poparzenia, obrażenia wewnętrzne. Najbardziej widoczna i najłatwiejsza do zdiagnozowania. (2) Psychiczną (emocjonalną) – najtrudniejsza do udowodnienia, zaczyna się często od ignorowania potrzeb innych, krytykowania poglądów, wyglądu, zazdrości, ograniczania kontaktów z bliskimi, a kończy na groźbach, oczernianiu, oskarżaniu, poniżaniu, wyśmiewaniu, upokarzaniu, szantażowaniu. Przemoc emocjonalna wobec dzieci to: powtarzające się poniżanie, upokarzanie i ośmieszanie, brak odpowiedniego wsparcia, uwagi,

miłości, stawianie wymagań i oczekiwań wobec dziecka, których nie jest ono w stanie sprostać. (3) Materialną (ekonomiczną) – uniemożliwianie podjęcia pracy, odbieranie zarobionych pieniędzy, niszczenie własności, uniemożliwianie dostępu do wspólnych środków finansowych i dóbr materialnych. (4) Seksualną – przedmiotowe traktowanie drugiej osoby w celu zaspokojenia własnych potrzeb seksualnych. Zmuszanie do nieakceptowanych przez drugą osobę praktyk i zachowań seksualnych. Przemoc seksualna wobec dzieci to angażowanie dziecka w aktywność seksualną przez osobę dorosłą. Wykorzystywanie seksualne dzieci odnosi się do zachowań z kontaktem fizycznym (np. dotykanie dziecka, współżycie z dzieckiem) oraz do zachowań bez kontaktu fizycznego (np. pokazywanie dziecku materiałów pornograficznych, podglądanie, ekshibicjonizm). Przemoc ta może być jednorazowym incydentem lub powtarzać się przez dłuższy czas. (5) Zaniedbywanie – tę formę przemocy stosują najczęściej osoby dorosłe wobec dzieci. Zaniedbywanie to niezaspokajanie podstawowych potrzeb materialnych i emocjonalnych dziecka przez rodzica lub opiekuna; niezapewnienie mu odpowiedniego jedzenia, ubrań, schronienia, opieki medycznej, bezpieczeństwa.

Wyróżnić możemy również przemoc gorącą (spontaniczną) i przemoc chłodną (instrumentalną). U podstaw przemocy gorącej leży doświadczenie frustracji i niemocy. Związana jest ona z doświadczeniem trudnych do powstrzymania uczuć gniewu i wściekłości. Przemoc chłodna natomiast stanowi część wyposażenia psychicznego jednostki. Związana jest z realizacją utrwalonych wzorców postępowania i rozwija się na gruncie autorytarnych modeli współżycia między ludźmi. Ten rodzaj przemocy sprawia wrażenie spokojniejszej, lecz ukrywa silne emocje, tłumione i nadmiernie kontrolowane.

Niemal nieustanne przebywanie w Internecie sprawia, że przenoszą się tam także zjawiska i problemy znane z realnego świata. Jednym z nich jest przemoc, która przybiera coraz bardziej wyszukane formy. Warto pamiętać, że przemoc online sprawia taki sam ból i wywołuje identyczne konsekwencje jak ta ze szkolnych korytarzy czy podwórek – jest rzeczywista, mimo że dochodzi do niej w sieci. Dla najmłodszych pokoleń przestrzenie offline i online tworzą bowiem spójną, nierozzerwalną rzeczywistość.

Cyberprzemoc to przemoc z użyciem urządzeń elektronicznych, najczęściej telefonu bądź komputera. Bywa określana także jako cyberbullying, nękanie, dręczenie, prześladowanie w Internecie. Niezależnie od określenia, jej celem zawsze jest wyrządzenie krzywdy drugiej osobie. Cyberprzemoc to – podobnie jak przemoc tradycyjna – regularne, podejmowane z premedytacją działanie wobec słabszego, który nie może się bronić.

Do najczęstszych form cyberprzemocy należą: (1) agresja słowna, np. wyzywanie na czatach internetowych, zamieszczanie komentarzy na forach internetowych w celu ośmieszenia, sprawienia przykrości lub wystraszenia innej osoby; (2) upublicznianie upokarzających, przerobionych zdjęć i filmów; (3) zamieszczanie przykrych komentarzy na profilach innych osób w portalach społecznościowych; (4) włamanie na konto i podszywanie się pod kogoś; (5) szantażowanie; (6) ujawnianie sekretów; (7) wykluczanie z grona „znajomych” w Internecie; (8) celowe ignorowanie czyjejś działalności w sieci. Mianem cyberprzemocy możemy określać wiele zachowań. Mają one wspólny mianownik – ofiarę, sprawcę, a bardzo często także świadków agresji.

Stosowanie przemocy prowadzi do niskiej samooceny, poczucia bezsilności i bezradności, ciągłego niepokoju, depresji, chorób związanych ze stresem. Szczególnie

dramatyczne konsekwencje przemocy zauważa się u dzieci. Powoduje ona bowiem w ich psychice nieodwracalne skutki, które mogą być zauważalne dopiero w życiu dorosłym.

Przemoc jest zjawiskiem złożonym, rozpatrywanym w czterech perspektywach: prawnej, psychologicznej, moralnej i społecznej, dlatego przeciwdziałanie jej wymaga podejścia interdyscyplinarnego.

Konieczne jest zatem podjęcie działań zmierzających w kierunku edukacji społecznej dostarczającej wiedzy o zjawisku przemocy i sposobach radzenia sobie z problemem. Niezbędne jest również zapewnienie profesjonalnej pomocy interwencyjnej i terapeutycznej zarówno osobom doznającym jak i stosującym przemoc, za szczególnym uwzględnieniem krzywdzonych dzieci, osób starszych i niepełnosprawnych.

W ramach prac Zespołu Interdyscyplinarnego w Trawnikach oraz grupy roboczej / grupy diagnostyczno-pomocowej w 2018 r. podjęto realizację 26 procedur „*Niebieskie Karty*”, w 2019 r. – 39, w 2020 r. – 28, w 2021 r. procedura została uruchomiona w 31 rodzinach, natomiast w 2022 r. 39 razy, w 2023 r. 24 razy, a w 2024 r. – 29 procedur.

W wyniku podjętych działań przez Zespół Interdyscyplinarny oraz grupy robocze / grupy diagnostyczno-pomocowe w 2018 r. zostało zakończonych 21 procedur „*Niebieskie Karty*”, w 2019 r. – 37 procedur, w 2020 r. – 27 procedur, w 2021 r. – 6 procedur, w 2022 r. 54 procedur „*Niebieskie Karty*”, w 2023 r. – 36, natomiast w 2024 roku 13 procedur.

Procedura „*Niebieskie Karty*” jest głównie inicjowana przez przedstawicieli Policji podczas przeprowadzania interwencji oraz przez pracowników socjalnych w trakcie wykonywanych obowiązków służbowych.

W okresie od 1 stycznia do 31 grudnia 2024 r. Zespół Interdyscyplinarny przyjął 29 „*Niebieskie Karty*”. Działania grup diagnostyczno-pomocowych podjęto w stosunku do 22 rodziny z 70 osobami, co stanowi 0,83 % ogółu mieszkańców Gminy Trawniki – w 2023 roku współczynnik ten wyniósł 0,82 %. W 2024 r. objętych monitoringiem było 10 rodzin z 31 osobami, do udziału w programach psychologiczno-terapeutycznych zostało skierowanych 2 osoby, a do Sądu Rodzinnego wystąpiono 12 razy celem zbadania sytuacji małoletnich z rodzin, w których wszczęto „*Niebieskie Karty*”.

Z analizy prowadzonych postępowań w latach 2018-2024 wynika, że najczęściej dochodzi do przemocy w małżeństwie. Przemoc kierowana jest głównie do współmałżonka, można także zauważyć, że osobami doświadczającymi przemocy są głównie kobiety, natomiast osobami stosującymi przemoc – mężczyźni. Najczęściej przemoc zgłaszają dorosłe osoby doznające przemocy, zdecydowanie rzadziej są to dzieci, rodzice, czy też inne osoby z najbliższego otoczenia.

Przemoc domowa jest niewątpliwie jednym z poważniejszych problemów społecznych. Wpływa bowiem bezpośrednio na sposób funkcjonowania osób i rodzin – często w sposób destrukcyjny, prowadząc do rozpadu czy dezintegracji rodziny – oraz na długotrwałość udzielanego wsparcia i pomocy niezbędnych do zatrzymania niepożądanych zachowań sprawcy lub/i odzyskaniu przez osobę dotkniętą przemocą swojej niezależności i utrzymaniu tego stanu rzeczy.

Procedury „*Niebieskie Karty*” – mimo że również, zapewne, nie odzwierciedlają w sposób pełny skali zjawiska – stanowią obecnie najbardziej zobiektywizowane i dostępne źródło wiedzy o skali przemocy domowej, w szczególności w jej aspekcie lokalnym, dostarczając przy tym pogłębionych danych demograficzno-społecznych nt. osób i środowisk

uwikłanych w problem przemocy (dotyczących przy tym całości danej populacji, a nie żadnej zindywidualizowanej czy skonkretyzowanej grupy, np. klientów ośrodków pomocy społecznej) oraz pozwalając na obserwację tendencji i dynamiki zjawiska w dłuższym okresie.

Cele i kierunki działań gminy w obszarze przeciwdziałania przemocy domowej i ochrony osób doznających przemocy domowej wyznacza *Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy Domowej i Ochrony Osób Doznających Przemocy Domowej dla Gminy Trawniki*.

Ograniczenie zjawiska przemocy, skuteczne zapobieganie oraz udzielanie profesjonalnej pomocy i wsparcia osobom i rodzinom dotkniętym i zagrożonym wystąpieniem przemocy jest priorytetowym założeniem *Programu*.

Przemoc domowa jest problemem wieloaspektowym i rozpatrywać go można z różnych perspektyw: psychologicznej, społecznej, prawnej, medycznej, moralnej, zatem do jego rozwiązania niezbędne jest międzydziedzinowe, kompleksowe podejście, umożliwiające uruchomienie działań będących odpowiedzią na zdiagnozowane potrzeby w każdym z wymienionych obszarów. Podejmowane działania powinny mieć na celu przeciwdziałanie przemocy domowej, ochronę osób doznających i świadków przemocy oraz zwiększenie dostępności i skuteczności profesjonalnej pomocy. Strategie i programy w tym zakresie muszą określać szczegółowe zadania do realizowania, ukierunkowane na: rozwój systemu przeciwdziałania przemocy oraz współpracę międzyinstytucjonalną, zapewnienie dostępności pomocy osobom i rodzinom z problemem przemocy domowej, kształtowanie świadomości społecznej i profilaktykę w zakresie zjawiska przemocy domowej oraz edukację wśród mieszkańców Gminy Trawniki.

Zmniejszenie skali zjawiska przemocy domowej jest procesem wymagającym czasu, wysiłku, nakładów finansowych, zaangażowania wielu służb, a także zmiany świadomości społecznej. Nadrzędnym działaniem podmiotów zaangażowanych w przeciwdziałanie przemocy domowej są nie tylko oddziaływania profilaktyczne, ale również szybkie rozpoznanie zjawiska przemocy domowej, a następnie przywrócenie osobom doznającym przemocy zdolności w zakresie godnego i bezpiecznego funkcjonowania w rodzinie. Dlatego też zakłada się aktywne włączenie w działania wszelkich instytucji i organizacji mających styczność w codziennej pracy z rodziną. Ważnym elementem rozwoju systemu ochrony i pomocy jest z jednej strony kompleksowe wsparcie osób zagrożonych przemocą, jej doznających lub świadków, z drugiej zaś reintegracja i praca nad osobami stosującymi przemoc. W kontekście profilaktyki przemocy domowej osiągnięcie postawionych sobie celów będzie możliwe dzięki interdyscyplinarnej współpracy jednostek i podmiotów działających na rzecz pomocy dziecku i rodzinie.

3.7. Uzależnienia

3.7.1. Uzależnienia – definicje, problemy będące ich następstwem

Ryzykowne spożywanie alkoholu to picie nadmiernych ilości alkoholu (jednorazowo i w określonym przedziale czasu) niepociągające za sobą aktualnie negatywnych konsekwencji, przy czym można oczekiwać, że konsekwencje te pojawią się, o ile obecny model picia alkoholu nie zostanie zmieniony.

Szkodliwe picie alkoholu stanowi wzorzec picia, który już powoduje szkody zdrowotne, fizyczne bądź psychiczne, ale również psychologiczne, społeczne, przy czym nie występuje uzależnienie od alkoholu; aby rozpoznać szkodliwe używanie alkoholu, opisany wzorzec picia powinien utrzymywać się przez co najmniej miesiąc lub występować w sposób powtarzający się w ciągu 12 miesięcy. Robocza definicja Światowej Organizacji Zdrowia określa picie szkodliwe w następujący sposób: picie szkodliwe to regularne średnie spożywanie alkoholu w ilości ponad 40 g czystego alkoholu dziennie przez kobietę i ponad 60 g dziennie przez mężczyznę, przy jednoczesnym łącznym spożyciu 210 g lub więcej w tygodniu przez kobiety i 350 g i więcej w tygodniu przez mężczyzn; jako picie szkodliwe określane jest też spożywanie każdej ilości alkoholu przez: kobiety w ciąży, matki karmiące, chorych przewlekłe, osoby przyjmujące leki i osoby starsze.

Do najważniejszych skutków picia alkoholu w ciąży możemy zaliczyć poronienie lub przedwczesny poród, niską wagę urodzeniową dziecka, uszkodzenia mózgu (w każdym trymestrze ciąży), zespół ADHD, opóźnienie wzrostu, wady serca, wady nerek, problemy z widzeniem i ze słyszeniem, wystąpienie alkoholowego zespołu płodowego (FAS).

FASD – spektrum płodowych zaburzeń alkoholowych, to zaburzenia neurorozwojowe powstałe w wyniku prenatalnej ekspozycji na alkohol. Uszkodzeniom ośrodkowego układu nerwowego (OUN) mogą towarzyszyć uszkodzenia innych organów wewnętrznych, m.in. serca, układu kostnego, układu moczowego, słuchu, wzroku. W ramach FASD rozróżnia się dwie podstawowe kategorie diagnostyczne: (1) FAS – płodowy zespół alkoholowy (w klasyfikacji ICD-10 oznaczony kodem Q86.0); (2) NDPAE – zaburzenia neurorozwojowe związane z prenatalną ekspozycją na alkohol (w klasyfikacji ICD-10 oznaczone kodem G96.8).

Narkotyki są substancjami psychoaktywnymi pochodzenia roślinnego lub syntetycznego, których częste stosowanie prowadzi do narkomanii. Po dotarciu do mózgu, substancje te pobudzają jego ośrodki, wpływając tym samym na procesy psychiczne człowieka (np. spostrzeganie, myślenie, emocje), prowadzą do zmiany stanów świadomości, działając na człowieka zmieniają jego samopoczucie i odbiór otaczającej rzeczywistości; powodują zniesienie bólu, euforię, oszołomienie. W mowie potocznej określa się tym terminem każdy nielegalny środek psychoaktywny używany do celów niemiedycznych, niezależnie od jego właściwości farmakologicznych i kierunku działania.

Dopalacze obejmują nowe narkotyki, substancje psychoaktywne, które nie znajdują się na liście środków kontrolowanych przez ustawę o przeciwdziałaniu narkomanii. Często mają one bardzo silne działanie, uzależniają i wywołują szereg skutków ubocznych. Mogą przyjmować postać kadełek, suszu, skrętów, fajek, tabletek, proszków w torebkach, znaczków do lizania czy mieszanek aromatycznych. Głównymi składnikami dopalaczy to BZN (benzylpiperazyna), która działa jak amfetamina.

Uzależnienia behawioralne (czynnościowe) są zaburzeniami zachowania o charakterze nałogowym, niezwiązane z przyjmowaniem substancji psychoaktywnych, które

wiążą się z odczuwaniem przymusu i brakiem kontroli nad wykonywaniem określonej czynności oraz kontynuowaniem jej mimo negatywnych konsekwencji dla jednostki oraz dla jej otoczenia; do tego typu zaburzeń zachowania zalicza się przede wszystkim: uzależnienie od hazardu, od komputera i Internetu, od pracy, seksu, pornografii i zakupów. Działanie takie ma na celu zredukowanie złego samopoczucia i wewnętrznego napięcia poprzez osiągnięcie uczucia przyjemności, zaspokojenia, radości czy nawet euforii przez osobę wykonującą daną czynność.

Leczenie uzależnień stanowi działanie służące redukcji objawów i przyczyn zaburzeń psychicznych i zaburzeń zachowania wynikających z używania alkoholu, środków odurzających, substancji psychotropowych, środków zastępczych i NSP lub związanych z uzależnieniem behawioralnym; przykładami działań leczniczych w tym zakresie są: programy psychoterapii uzależnienia, farmakologiczne wspieranie psychoterapii, leczenie alkoholowych zespołów abstynencyjnych, programy substytucyjnego leczenia uzależnienia od opioidów.

3.7.2. Profilaktyka uzależnień

Profilaktyka to zapobieganie zidentyfikowanym i spodziewanym zagrożeniom poprzez przedsięwzięcie działań mających na celu niedopuszczenie do negatywnie ocenianych przekształceń istniejącego stanu rzeczy.

Profilaktykę można podzielić na trzy główne typy: (1) Profilaktyka uniwersalna (pierwotna) – ma na celu przeciwdziałanie inicjacji w zakresie różnych zachowań ryzykownych (zwłaszcza wśród młodzieży szkolnej) poprzez dostarczenie odpowiedniej informacji oraz wzmacnianie czynników chroniących i redukcję czynników ryzyka. Odbiorcy działań profilaktyki uniwersalnej to ogół populacji, np. dzieci i młodzież szkolna, społeczność lokalna. (2) Profilaktyka selektywna (wtórna) – ma na celu zapobieganie, ograniczenie lub zaprzestanie podejmowania przez jednostkę zachowań ryzykownych. Odbiorcy działań profilaktyki selektywnej to podgrupy wybranej populacji (np. ogółu młodzieży) charakteryzujące się obecnością czynników ryzyka (indywidualnych, rodzinnych, środowiskowych), związanych z podejmowaniem danych zachowań ryzykownych. (3) Profilaktyka wskazująca (trzeciorzędowa) – są to działania kierowane do jednostek, u których rozpoznano pierwsze objawy zaburzeń lub szczególnie zagrożonych rozwojem problemów wynikających z używania substancji psychoaktywnych, w związku z uwarunkowaniami biologicznymi, psychologicznymi czy społecznymi. Odbiorcy działań profilaktyki wskazującej to osoby charakteryzujące się czynnikami ryzyka.

Na terenie placówek oświatowych Gminy Trawniki realizowane są programy profilaktyczne w zakresie promocji zdrowia – profilaktyki selektywnej, wskazującej i uniwersalnej, w tym programy z systemu rekomendacji programów profilaktycznych.

3.7.3. Gmina jako podmiot rozwiązywania problemów uzależnień

Kluczową rolę w zakresie prowadzenia polityki wobec alkoholu odgrywa gmina, której zadania w tym zakresie reguluje Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi. Przepis ten nałożył na gminę obowiązek realizacji szczególnych zadań związanych z profilaktyką i rozwiązywaniem problemów alkoholowych oraz integrację społeczną osób uzależnionych od alkoholu. Nadał też wysoką rangę działaniom gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych. Istniejący

system stworzył warunki na przemyślaną walkę z „alkoholizmem” wobec osób uzależnionych i współuzależnionych, a także na zapobieganie temu zjawisku wśród młodszego pokolenia oraz dostosowanie oferty profilaktycznej i leczniczej do lokalnych potrzeb społecznych.

Zgodnie z art. 4¹. ust. 3 ww. ustawy w każdej gminie powoływana jest gminna komisja rozwiązywania problemów alkoholowych (przez wójtów, burmistrzów lub prezydentów miast odpowiednio do zasięgu działania). Komisje inicjują działania w zakresie określonym w zadaniach wynikających z ustawy oraz podejmują czynności zmierzające do orzeczenia o zastosowaniu wobec osoby uzależnionej od alkoholu obowiązku poddania się leczeniu w zakładzie lecznictwa odwykowego. Zakres działania gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych jest bardzo szeroki. Ich czynności mają charakter zarówno interwencyjny, kontrolny, opiniotawczy, jak i wychowawczo-edukacyjny.

Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Trawnikach w 2017 r. prowadziła 21 spraw o zastosowaniu leczenia odwykowego, w 2018 r. było spraw – 8, w 2019 r. takich postępowań było 14, w 2020 r. – 4 sprawy, w 2021 – 16, w 2022 r. – 10, w 2023 – 27, a w 2024 roku tych postępowań było 20.

W ramach działań GKRPA w Trawnikach w 2017 r. zostało skierowanych na badania do biegłego sądowego w przedmiocie uzależnienia od alkoholu 18 osób, w 2018 r. – 5 osób, w 2019 r. zostały poddane badaniu 8 osób, a w 2020 r. – 3, w 2021 – 4, w 2022 r. – 5, w 2023 r. – 7 osób, natomiast w okresie od 1 stycznia do 31 grudnia 2024 r. na badanie do biegłego sądowego zostało skierowanych 11 osób.

Gminna Komisja w latach 2017-2023 w ramach prowadzonych spraw występowała także z wnioskami do Sądu o zastosowanie obowiązku leczenia odwykowego. Sąd orzeka taki obowiązek w formie postanowienia, od którego przysługuje apelacja. Sądowy obowiązek poddania się leczeniu odwykowemu trwa tak długo, jak tego wymaga cel leczenia, nie dłużej jednak niż dwa lata od uprawomocnienia się orzeczenia sądu. W 2017 r. do Sądu skierowano 17 spraw, w 2018 r. – 5, w 2019 r. – 8, a w 2020 r. – 3 wnioski, w 2021 r. – 9, w 2022 r. – 3, w 2023 r. do Sądu trafiło 7 spraw, a w roku 2024 – 11 wniosków.

Na terenie Gminy Trawniki działa Punkt Konsultacyjny dla Rodzin z Problemem Alkoholowym i Ofiar Przemocy w Rodzinie, do którego zadań należy w szczególności: prowadzenie działalności informacyjnej i edukacyjnej w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień i przemocy w rodzinie, udzielanie osobom i rodzinom konsultacji oraz porad profilaktycznych w sprawach uzależnień i przemocy.

W ramach działań Punktu Konsultacyjnego udzielane są indywidualne porady dla osób z problemem alkoholowym, odbywają się grupy motywacyjno-interwencyjne dla osób z problemem alkoholowym, grupy wsparcia dla osób po realizacji podstawowego programu terapii uzależniania od alkoholu oraz cykle spotkań indywidualnych dla sprawców przestępstw pod wpływem alkoholu, poradnictwo psychologiczne dla osób doświadczających kryzysu emocjonalnego, pomoc psychologiczna dla osób dotkniętych zjawiskiem przemocy domowej, indywidualne lub grupowe spotkania dla rodzin dotkniętych problemem alkoholowym. Zestawienie statystyczne podejmowanych przez Punkt przedsięwzięć ilustrują tabele poniżej (Tabela nr 20 i Tabela nr 21).

Tabela nr 20: Działalność Punktu Konsultacyjnego dla Rodzin z Problemem Alkoholowym i Ofiar Przemocy w Rodzinie w Trawnikach w latach 2017-2023

Przedsięwzięcia realizowane przez Punkt Konsultacyjny dla Rodzin z Problemem Alkoholowym i Ofiar Przemocy w Rodzinie w Trawnikach							
Nazwa przedsięwzięcia	rok / ilość podjętych działań						
	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
indywidualne porady dla osób z problemem alkoholowym	247	191	152	160	128	168	239
grupy motywacyjno-interwencyjne dla osób z problemem alkoholowym	29	26	29	13	12	0	0
grupy wsparcia dla osób po realizacji podstawowego programu terapii uzależniania od alkoholu	14	12	18	14	12	8	16
cykle spotkań indywidualnych dla sprawców przestępstw pod wpływem alkoholu	4	3	4	2	2	4	5

Źródło: Dane Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Trawnikach

Tabela nr 21: Działalność Punktu Konsultacyjnego dla Rodzin z Problemem Alkoholowym i Ofiar Przemocy w Rodzinie w Trawnikach w 2024 r.

Przedsięwzięcia realizowane przez Punkt Konsultacyjny dla Rodzin z Problemem Alkoholowym i Ofiar Przemocy w Rodzinie w Trawnikach		
Nazwa przedsięwzięcia	rok / ilość podjętych działań 2024 r.	
	ilość osób	ilość spotkań
poradnictwo psychologiczne dla osób doświadczających kryzysu emocjonalnego	11	53
pomoc psychologiczna dla osób dotkniętych zjawiskiem przemocy domowej	6	30
sesje wsparcia psychospołecznego dla osób pijących, uzależnionych (doświadczających problemu alkoholowego)	11	73
indywidualne lub grupowe spotkania dla rodzin dotkniętych problemem alkoholowego	5	9

Źródło: Dane statystyczne Punktu Konsultacyjnego

Jedną z przesłanek korzystania ze świadczeń pomocy społecznej są uzależnienia, w tym uzależnienie od alkoholu. Tabela nr 22 ukazuje liczbę świadczeń przyznanych w latach 2012-2024 z podziałem na miejscowości, gdzie główną przesłankę ich udzielenia stanowiło uzależnienie od alkoholu.

Tabela nr 22: Świadczenia przyznane w latach 2012-2024 z podziałem na miejscowości, gdzie główną przesłankę ich udzielenia stanowiło uzależnienie od alkoholu

Miejscowość / rok	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Biskupice	2	3	3	5	7	8	3	8	8	1	1	2	1
Bonów	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0
Dorohucza	1	0	2	2	1	0	0	0	0	0	1	0	1
Ewopole	0	0	0	0	0	0	1	0	2	0	1	0	0
Oleśniki	3	2	2	2	3	2	2	2	2	2	1	0	0
Pelczyn	1	1	0	0	1	0	1	2	1	1	1	2	1
Siostrzytów	1	1	1	1	4	4	1	1	1	1	1	0	1
Struża	1	0	0	1	0	0	0	1	1	1	0	0	0
Struża Kolonia	2	2	1	3	2	1	2	3	3	4	2	0	1
Trawniki	8	6	7	7	11	13	7	10	7	6	3	2	2
Trawniki Kolonia	1	1	1	1	2	0	0	0	0	0	0	0	1
Razem:	20	16	17	22	31	28	17	27	26	16	11	6	8

Źródło: opracowanie własne Ośrodka Pomocy Społecznej w Trawnikach

Jak pokazują to zestawienia w ostatnich latach widoczny jest spadek liczby rodzin korzystających ze świadczeń z pomocy społecznej z powodu uzależnienia od alkoholu. Osób korzystających z pomocy z tego tytułu jest mniej niż 1 % ludności gminy.

Szkodliwe używanie alkoholu oraz narkotyków powoduje szkody zdrowotne i społeczne; naruszenie zasad bezpieczeństwa publicznego, przestępczość, wypadki samochodowe, przemoc w rodzinie, ubóstwo i bezrobocie. Problemy związane z alkoholem oraz innymi substancjami psychoaktywnymi powodują wysokie koszty ekonomiczne ponoszone przez państwo. Konieczne staje się podejmowanie działań zmierzających do ograniczenia popytu i podaży środków, oraz realizacja zadań mających na celu redukcję szkód zdrowotnych i społecznych wynikających z używania substancji psychoaktywnych. Działania te powinny być realizowane na poziomie regulacji prawnych i działań lokalnych.

Napoje alkoholowe są powszechnie używaną substancją psychoaktywną w Polsce. Według Światowej Organizacji Zdrowia alkohol znajduje się na trzecim miejscu wśród czynników ryzyka dla zdrowia populacji. Ponad 60 rodzajów chorób i urazów ma związek ze spożywaniem alkoholu. Alkoholizm i narkomania są jednym z powodów udzielania pomocy społecznej oraz przyczyniają się do takich problemów jak: ubóstwo i wykluczenie społeczne, bezrobocie, dysfunkcja rodziny, szkody społeczne i rozwojowe jakie zachodzą u dzieci z rodzin z problemem uzależnienia, naruszanie prawa, zagrożenie bezpieczeństwa ruchu drogowego, niska efektywność pracy. Wiążą się z negatywnymi konsekwencjami dla zdrowia somatycznego i psychicznego. Rzetelna wiedza dotycząca tych problemów oraz świadomość skutków stosowania środków psychoaktywnych, w tym alkoholu ma istotne znaczenie dla skuteczności działań podejmowanych na rzecz przeciwdziałania uzależnieniom. Obok ww. uzależnień narastającym problemem stają się uzależnienia behawioralne – nie związane z przyjmowaniem substancji psychoaktywnych, ale z wykonywaniem pewnych czynności (tj. np. uprawianie hazardu, nadmierne korzystanie z Internetu i urządzeń mobilnych), a ich specyfiką jest m.in. utrata kontroli nad tymi zachowaniami czy czynnościami. Podstawowym miejscem prowadzenia działań związanych z profilaktyką i rozwiązywaniem problemów związanych z uzależnieniami jest gmina wraz z jednostkami organizacyjnymi. Realizuje ona szereg zadań wynikających z gminnego programu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz przeciwdziałania narkomanii, będącego częścią strategii rozwiązywania problemów społecznych.

3.8. Trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego

Zgodnie z art. 7 pkt 12 ustawy o pomocy społecznej osoby opuszczające zakład karny i przeżywające trudności w przystosowywaniu do życia mogą otrzymać pomoc w ramach świadczeń pieniężnych i niepieniężnych. Liczbę świadczeń udzielonych osobom po opuszczeniu zakładu karnego ukazuje tabela nr 23.

Tabela nr 23: Liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej po opuszczeniu zakładu karnego

Rok	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
zasiłek stały	1	1	1	1	1	1	0	0	0	0	1	0	0
zasiłek okresowy	0	1	3	7	3	3	6	3	4	5	0	3	1
zasiłek celowy	0	1	2	1	2	3	2	3	3	4	0	1	0

Źródło: opracowanie własne Ośrodka Pomocy Społecznej w Trawnikach

Jak stanowi tabela powyżej udzielanie świadczeń z pomocy społecznej z powodu trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego jest incydentalną sytuacją.

Osoby po opuszczeniu zakładu karnego mogą korzystać z pomocy postpenitencjarnej na wniosek złożony u kuratora zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 września 2017 r. w sprawie Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej – Funduszu Sprawiedliwości. Rozporządzenie określa między innymi tryb udzielania pomocy osobom pokrzywdzonym przestępstwem, świadkom oraz osobom im najbliższym oraz tryb udzielania pomocy osobom pozbawionym wolności, zwalnianym z zakładów karnych i aresztów śledczych oraz osobom im najbliższym.

Mieszkańcom Gminy Trawniki opuszczającym zakłady karne na przestrzeni lat 2012-2024 udzielono na wniosek kuratora sądowego pomocy postpenitencjarnej 96 razy (stan na dzień: 8 grudnia 2024 r.). Sytuację z podziałem na poszczególne okresy roczne wskazuje tabela nr 24.

Tabela nr 24: Ilość osób, które skorzystały z pomocy postpenitencjarnej w latach 2012-2024

Rok	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
liczba wniosków	6	4	13	5	4	6	15	8	5	3	5	9	13*

* stan na dzień 8 grudnia 2024 r.

Źródło: I Zespół Kuratorski przy Sądzie Rejonowym Lublin-Wschód

Izolacja więzienna pociąga za sobą określone następstwa w postaci procesów stygmatyzacji (proces naznaczenia społecznego, który polega na etykietowaniu skazanego), degradacji, depersonalizacji (zaburzenie psychiczne towarzyszące często derealizacji objawiające się odczuwaniem zmian we własnym sposobie myślenia, czy poczuciu zmian własnej tożsamości) oraz prizonizacji (stan dobrego przystosowania do warunków panujących w zakładzie karnym, połączony z lękiem przed życiem na wolności) (w: „Psychospołeczne skutki kary pozbawienia wolności w zakresie problemów społecznych”, Anna Ozga).

Dla efektywności procesu resocjalizacyjnego najważniejsze są warunki w obrębie samych instytucji karnych, gdyż one oddziałują bezpośrednio na sam proces resocjalizacji, są to: przeludnienie zakładów karnych, długość kary pozbawienia wolności itd. O ile istotna jest z punktu widzenia społecznego dotkliwość kary pozbawienia wolności i izolacja, o tyle odnosząc się do samej jednostki pozbawionej wolności należy patrzeć na nią jak na podmiot oddziaływać z uwzględnieniem konsekwencji psychicznych, społecznych i rodzinnych kary

pozbawienia wolności. Rozpatrywanie niniejszej kwestii jest coraz częstszym spektrum badań, które przyczyniają się do tworzenia programów realizowanych przez instytucje penitencjarne oraz placówki zajmujące się pomocą osobom skazanym w trakcie odbywania kary oraz po wyjściu z więzienia, biorąc przy tym pod uwagę psychospołeczne skutki odbywania kary pozbawienia wolności („*Psychospołeczne skutki kary pozbawienia wolności (...)*”).

3.9. Bezdomność

Zjawisko bezdomności w dzisiejszych czasach jest problemem ogólnoswiatowym dotyczącym osób nie tylko w krajach najbiedniejszych, ale także w najbardziej rozwiniętych. Związane jest z głębokim upośledzeniem społecznego i psychicznego funkcjonowania człowieka, ale wpływać może również na życie całej rodziny. Bezdomność niejednokrotnie prowadzi do dezintegracji rodziny, zakłóca jej działanie oraz negatywnie wpływa na fizyczne oraz psychiczne zdrowie jej członków. Zjawisko to traktowane jest jako odbiegające od normy, mimo iż osoby bezdomne nie stanowią całościowo homologicznej grupy. W środowisku tym spotykają się ze sobą przeróżne skrajności: „*patologia społeczna*” przejawiająca alkoholizm, narkomanię oraz elementy przestępczości z jednostkami niewykazujących tych zachowań. Takie założenie skutkować może marginalizacją osób bezdomnych od reszty społeczeństwa (w: „*Wielkość zjawiska bezdomności w Polsce na przestrzeni ostatnich 7 lat oraz metody jego zwalczania*”, Klimasz Maria, Litera Maja, Szpytko Szymon, Kuczyńska Martyna, Dorna Krzysztof, Kurzelewska-Sobczak Anna, Gnus Jan).

Według Ustawy o pomocy społecznej „*osoba bezdomna jest to osoba niezamieszkująca w lokalu mieszkalnym w rozumieniu przepisów o ochronie praw lokatorów i mieszkaniowym zasobie gminy i niezameldowaną na pobyt stały, w rozumieniu przepisów o ewidencji ludności, a także osobę niezamieszkującą w lokalu mieszkalnym i zameldowaną na pobyt stały w lokalu, w którym nie ma możliwości zamieszkania*”. Pojęcie to jednak, poza aspektami prawnymi, powinno być rozpatrywane na wielu innych płaszczyznach. Andrzej Przyemeński określa bezdomność jako „*sytuację ludzi, którzy w danym czasie nie posiadają i własnym staraniem nie potrafią zapewnić sobie takiego schronienia, które mogliby uważać za swoje i które spełniałoby minimalne warunki pomieszczenia mieszkalnego*”. Nie jest to jednak jedynie brak miejsca zamieszkania. Powinno się również zwrócić uwagę na pozbawienie jednego z podstawowych praw ludzkich, czyli prawa do posiadania trwałego i pewnego miejsca egzystencji, które daje poczucie bezpieczeństwa i zaspokaja potrzebę własnego rozwoju. Jest ono również zaprzeczeniem praw godności osobowej człowieka i prawa do posiadania dachu nad głową. Współcześnie zjawisko bezdomności rozumieć można w dwojaki sposób. Według Wojciecha Drzeżdżona „*w szerszym – postrzegane jest jako ogół skutków niedostosowania organizacji życia społecznego do indywidualnych i zbiorowych potrzeb lub jako sytuacja, w której podstawowe procesy nabierają cech patologicznych; zaś w węższym znaczeniu – jako konkretny problem społeczny o wysokim stopniu dotkliwości, generujący sytuacje krytyczne w życiu jednostek i zbiorowości, jak również powodujący zakłócenia w funkcjonowaniu*” („*Wielkość zjawiska bezdomności w Polsce (...)*”).

Liczba osób, które w latach 2012-2024 zostały objęte pomocą społeczną z uwagi na występującą bezdomność została ujęta w tabeli nr 25.

Tabela nr 25: Liczba osób, które w latach 2012-2024 zostały objęte pomocą społeczną z uwagi na występującą bezdomność

Rok	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Liczba osób bezdomnych – mieszkańców Gminy Trawniki objętych wsparciem:	0	0	0	0	0	3	0	0	1	1	2
w tym w postaci											
→ pomocy finansowej	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	2
→ schronienia	0	0	0	0	0	1	0	0	0	1	1
→ prawo do świadczeń z opieki zdrowotnej	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0

Źródło: opracowanie własne Ośrodka Pomocy Społecznej w Trawnikach

Zjawisko bezdomności ma charakter zurbanizowany i dotyczy głównie dużych miast. To tam migrują osoby bezdomne – co znajduje swoje potwierdzenie również na terenie Gminy Trawniki, gdzie problem bezdomności jest problemem incydentalnym i dotyka niespełna 1% mieszkańców.

Bezdomność jest istotnym problemem społecznym w Polsce, który obejmuje ludzi z różnych środowisk, niekoniecznie dysfunkcyjnych i pierwotnie kojarzonych z tym stanem. Mimo trudności ze zdefiniowaniem przyczyn i problemów leżących u jej podstaw, pomoc takim osobom staje się coraz bardziej rozpowszechniona i ukierunkowana. Wciąż największy procent osób bezdomnych stanowią mężczyźni. Dużym zainteresowaniem w okresie zimowym cieszą się placówki noclegowe. Przebywa w nich zdecydowana większość osób bezdomnych. Osoby bezdomne mogą liczyć na różnorodne formy pomocy zarówno ze strony ośrodków pomocy społecznej, jak i organizacji pozarządowych. Obejmują one przede wszystkim udzielanie schronienia, wyżywienia tym osobom, działania doraźne, takie jak wydawanie paczek żywnościowych, odzieży, lekarstw, świadczenie pomocy medycznej, ale również wsparcia psychologów, doradców zawodowych i wiele innych. Dzięki współpracy różnych podmiotów i zapewnieniu wielokierunkowego wsparcia osób bezdomnych mają one szansę na znalezienie zatrudnienia, wynajęcie mieszkania, a więc usamodzielnienia się i wyjścia z bezdomności. Przyczyniają się do tego również indywidualne programy wychodzenia z bezdomności oraz kontrakty socjalne. Działania organizacji pozarządowych każdego roku wspierane są przez MRPiPS, które realizuje programy finansujące projekty na rzecz osób bezdomnych. Za ich pośrednictwem rośnie liczba placówek dla osób bezdomnych, zwiększane są ich standardy oraz wyposażane są w niezbędne sprzęty codziennego użytku. Następuje również rozwój streetworkingu, który zajmuje się i wspiera osoby przebywające na ulicy lub w innych miejscach niemieszkalnych.

ROZDZIAŁ IV: ANALIZA BADAŃ ANKIETOWYCH

W I kwartale 2025 r. wśród mieszkańców Gminy Trawniki zostało przeprowadzone badanie ankietowe mające na celu określenie potrzeb i potencjału społeczności lokalnej Gminy Trawniki w zakresie usług społecznych. Celem badania było poznanie obecnych potrzeb mieszkańców oraz zidentyfikowanie obszarów deficytowych w zakresie usług społecznych i działań wspierających. Ankieta była anonimowa, a udział w niej dobrowolny. Wśród respondentów 84 % stanowiły kobiety, a 16 % mężczyźni. W znaczącej większości grupę badanych stanowili emeryci i pracownicy umysłowi z wykształceniem wyższym i średnim. Osób w wieku między 18, a 65 rokiem życia było 38 %, a pozostałe osoby były w wieku od 60 lat wzwyż. Na pytanie dotyczące sprecyzowania sposobu gospodarowania pieniędzmi, aż 46 % badanych wskazało, że żyje im się średnio – „*starcza nam na co dzień, ale musimy oszczędzać na poważniejsze zakupy*”, a 38 % udzieliło odpowiedzi, iż żyje im się dobrze – „*starcza nam na wiele bez specjalnego oszczędzania.*”

Pierwsza część badania miała na celu uzyskanie informacji ogólnej dotyczącej badanej grupy – i tak więc z ankiet wynika, iż osoby biorące udział w badaniu w 95 % mieszkały na terenie Gminy Trawniki od urodzenia lub powyżej 10 lat, wskazali oni również, że jest ona dobrym miejscem do życia – 89 % odpowiedzi było pozytywnych w tym zakresie. Jak wynika z zestawień respondentami były osoby, które bardzo dobrze znają sytuację społeczno-ekonomiczną gminy, utożsamiają się z nią i są w stanie w sposób obiektywny i adekwatny rozpoznać oraz ocenić potrzeby społeczności lokalnej oraz pomóc w zidentyfikowaniu obszarów deficytowych w zakresie usług społecznych i działań wspierających.

Część II ankiety miała wskazać zapotrzebowanie na określone usługi społeczne – i tak wśród usług społecznych wskazanych jako te, których brakuje lub są niedostępne wytypowano: opiekę żłobkową, miejsca wsparcia dzieci, pomoc dla osób dotkniętych przemocą domową, osób chorych psychicznie i szukających zatrudnienia – uzyskane odpowiedzi z ogółu typowań wynosiły najwięcej 9 %, najmniej 7 %. Uczestnicy badania podkreślili również, że w gminie występują niedostatki ofert wsparcia w szczególności skierowanych dla dzieci i młodzieży szkolnej oraz seniorów. Określono też deficyty w pomocy osobom młodym wchodzącym na rynek pracy, osobom ubogim i osobom samotnym. Jako najważniejsze problemy występujące w gminie wytypowano alkoholizm i bezrobocie.

Wśród usług dedykowanych rodzinom zauważono, że największe zapotrzebowanie jest na: pomoc prawnika – 14 % ogólnie wskazanych odpowiedzi, terapię dla dzieci i młodzieży – 13 % wskazanych odpowiedzi, psychoterapię dla dorosłych – 12 % odpowiedzi oraz na poradnictwo dla rodzin w zakresie problemów opiekuńczych i wychowawczych – 11 % odpowiedzi. Z diagnozy wynika także, że istnieje zapotrzebowanie w dostępie do asysty i doradztwa dla rodzin, usługach doradczych w formie mobilnej (np. psycholog, prawnik, pracownik socjalny) oraz pomocy w postaci interwencji kryzysowej. Natomiast w stosunku do osób starszych zdiagnozowano potrzeby w zakresie: usług opiekuńczych – 14 % ogółu uzyskanych odpowiedzi, organizowania szkoleń i doradztwa – 13 % odpowiedzi oraz wyposażenia w sprzęt rehabilitacyjny – 12 % odpowiedzi, kolejne dotyczyły: wsparcia finansowego, pomocy w uzyskaniu świadczeń i dostępu do ośrodków wsparcia dziennego.

Z ankiet wynika, że usługami dedykowanymi młodzieży, na które jest największe zapotrzebowanie w gminie są: poradnictwo psychologiczne (13 % z udzielonych odpowiedzi), profilaktyka uzależnień (13 % odpowiedzi), rozwój pozaklasowej oferty edukacyjnej (13 % odpowiedzi), następnie poszerzenie oferty spędzania czasu wolnego i udostępnienie przestrzeni na organizowane spotkania (po 11 % udzielonych odpowiedzi).

Mieszkańcy biorący udział w badaniu wskazali także wydarzenia / imprezy kulturalne w jakich najchętniej braliby udział – stąd wiadomo, że 18 % odpowiedzi z ogólnej puli uzyskanych typowań wskazała jako atrakcyjny udział w koncertach muzycznych znanych gwiazd, a po 15 % typowań ze wszystkich odpowiedzi uzyskały festyny i jarmarki oraz filmy / seanse w kinie.

Analizę dostępności usług społecznych stanowiła III część badania. Z zestawienia wynika, iż 60 % respondentów w sytuacji, w której musiałaby skorzystać z usług społecznych wie, gdzie o takie wsparcie się udać. Ważną część ankiety stanowiły pytania dotyczące teleopieki. Osoby biorące udział w ankiecie bardzo dobrze są zorientowane, co do tego czym jest teleopieka. Udzielone odpowiedzi to: (1) zdalne monitorowanie parametrów zdrowotnych, takich jak tętno, saturacja oraz systemy wykrywania upadków i alarmowania w sytuacjach zagrożenia; (2) technologie umożliwiające prowadzenie telekonsultacji medycznych z lekarzem lub pielęgniarką bez wychodzenia z domu; (3) urządzenia noszone, takie jak opaski życia, które umożliwiają stały monitoring zdrowia i alarmowanie opiekunów w razie potrzeby – i aż 51 % uważa, że w Gminie Trawniki wskazanym jest wdrożenie usług teleopieki.

Element składowy badania stanowiło poznanie opinii osób dotyczących działań podejmowanych przez gminę na rzecz ochrony środowiska i zrównoważonego rozwoju ekologicznego i tak 62 % badanych uważa, że działania w tym zakresie podejmowane lokalnie są wystarczające i skuteczne.

Kolejne poruszone zagadnienie dotyczyło problemów, które najczęściej dotyczą osoby starsze oraz osoby z niepełnosprawnością mieszkające na terenie gminy – i tu wskazano jako główne: izolację społeczną i poczucie samotności, ograniczony dostęp do lekarzy specjalistów i diagnostyki oraz brak możliwości korzystania z rehabilitacji.

Respondenci w badaniu wskazali na rozwiązania i usługi które mogłyby ułatwić osobom starszym oraz osobom z niepełnosprawnością, a także ich rodzinom, codzienne funkcjonowanie i bardziej aktywny udział w życiu społecznym – tu wymieniono: zapewnienie dostępu do mobilnych usług doradczych (17 % ogółu typowań), organizacja zajęć kulturalnych i edukacyjnych dostosowanych do potrzeb osób starszych i osób z niepełnosprawnością (16 % ogólnych typowań), zwiększenie dostępności istniejących usług opiekuńczych (11 % ogółu odpowiedzi) oraz rozszerzenie usług specjalistycznych, w tym wsparcia pielęgniarki środowiskowej (10 % ogółu typowań). W trakcie analiz zidentyfikowano także działania integracyjne, które powinny być organizowane na terenie gminy – za najbardziej pożądane uważa się: pikniki / festyny plenerowe, następnie lokalne jarmarki, spotkania informacyjno-profilaktyczne i spotkania tematyczne.

Podjęcie skutecznych działań na rzecz społeczności lokalnej wymaga praktycznego określenia kierunku i zakresu działania, co z kolei zakłada określenie problemów, wyzwań i zadań stojących przed społecznością, z którą zamierzamy pracować. Ważnym jest aktywne włączenie w proces diagnozowania osób, których oddziaływania będą

dotyczyć. Przeprowadzenie rzetelnej diagnozy problemów społecznych jest czynnikiem zwiększającym wiarygodność i zaufanie społeczne do proponowanych działań, które służą rozwiązywaniu problemów i instytucji je realizujących. Takie założenia umożliwią podejmowanie na danym terenie przedsięwzięć odznaczających się największą skutecznością i atrakcyjnością.

ROZDZIAŁ V: WNIOSKI Z PRZEPROWADZONEJ DIAGNOZY I OKREŚLENIE REKOMENDACJI DO PODEJMOWANYCH DZIAŁAŃ

Diagnoza problemów społecznych podjęta na terenie Gminy Trawniki miała na celu wskazanie oraz scharakteryzowanie problemów społecznych dotyczących gminy. Cel ten został osiągnięty w toku analizy zebranego materiału badawczego. Zgromadzone dane stały się podstawą do charakterystyki sytuacji społecznej oraz do opracowania wniosków i rekomendacji, które następnie posłużą do opracowania programów pomocowych zmierzających do poprawy sytuacji na terenie gminy, w tym jakości życia jej mieszkańców.

Przeprowadzona diagnoza oraz analiza danych umożliwiła scharakteryzować Gminę Trawniki pod względem atrakcyjności jej położenia i infrastruktury towarzyszącej, trendów demograficznych, a także stała się podstawą do określenia skali zjawisk niekorzystnych występujących na terenie gminy oraz ustalenia zapotrzebowania na dany rodzaj usług społecznych.

Działania podejmowane w odniesieniu do zidentyfikowanych potrzeb społecznych powinny być nastawione przede wszystkim na: wzmocnienie postaw aktywnych; wdrożenie modelu pomocy zintegrowanej; partnerskich działań instytucji i organizacji pozarządowych w stworzeniu lokalnego systemu rozwiązywania problemów społecznych.

Analiza problemów społecznych będących przedmiotem niniejszej *Strategii* zwraca również uwagę na tzw. nowe ryzyka socjalne czyli trudne sytuacje, nie tylko materialne, które pojawiły się w efekcie zmian zwłaszcza demograficznych. Zapisy zawarte w *Strategii* realizowane będą zgodnie z wytyczonymi działaniami, ale w skali i harmonogramie zależnych od możliwości finansowych. Dokument będzie podlegać okresowym weryfikacjom i niezbędnym modyfikacjom związanym ze zmieniającą się rzeczywistością społeczno-ekonomiczną oraz zidentyfikowanymi potrzebami mieszkańców gminy i przepisami prawa. Wielość i różnorodność potrzeb społecznych, przy istniejących ograniczeniach budżetowych, oznacza potrzebę zwiększenia efektywności pomocy społecznej poprzez racjonalne określanie wydatków, maksymalne wykorzystanie istniejącego potencjału oraz stosowanie rozwiązań o charakterze systemowym. Przyjmuje się w niniejszym dokumencie, że osiągnięcie zamierzonego rezultatu będzie możliwe dzięki:

- 1) Podejmowaniu działań wspierających rozwój przedsiębiorczości mieszkańców oraz ścisłej korelacji tych działań z potrzebą zapewnienia osobom pracującym warunków do wychowywania dzieci;
- 2) Dostosowaniu oferty usług do potrzeb starzejącego się społeczeństwa; działania będą ukierunkowane na wspieranie rozwoju rynku usług dla seniorów, ale również na ich wszechstronną aktywizację;
- 3) Podniesieniu kapitału społecznego poprzez wzmacnianie potencjału istniejących i nowopowstających organizacji pozarządowych i podmiotów pożytku publicznego, które swoją działalnością wspierają społeczeństwo;
- 4) Wspieraniu działań prospołecznych, wolontariackich i samopomocowych oraz rozwijaniu umiejętności współpracy, w tym relacji Gmina-Obywatel;
- 5) Promowaniu i rozwijaniu inicjatyw z zakresu ekonomii społecznej;
- 6) Doskonaleniu dialogu społecznego poprzez badanie opinii i potrzeb lokalnych, propagowaniu działań profilaktycznych i edukacyjnych dla dzieci i młodzieży;

- 7) Zwiększeniu dostępu do informacji o działaniach w zakresie szeroko rozumianej polityki społecznej oraz wsparciu rodzin i opiekunów osób z niepełnosprawnością, chorych i starszych;
- 8) Interdyscyplinarnej i wielosektorowej współpracy z instytucjami i organizacjami mającymi wpływ na budowanie kolejnych narzędzi na rzecz zabezpieczenia potrzeb mieszkańców Gminy.

Zgodnie z celami strategicznymi głównym założeniem niniejszego dokumentu jest to, że jego realizacja powinna przyczynić się do dobrej jakości życia mieszkańców gminy Trawniki, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci, młodzieży, osób starszych oraz grup osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym. Należy zaznaczyć, że zadania z zakresu szeroko rozumianej polityki społecznej realizowane są za pomocą wszelkich dostępnych kompetencji i możliwości gminy, natomiast *Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych* jest wyborem priorytetowych obszarów i kierunków działań, które uznane zostały za kluczowe, a więc umożliwiające najskuteczniejsze i najbardziej efektywne osiągnięcie założonych rezultatów.

ROZDZIAŁ VI: OCENA ZDOLNOŚCI REALIZACJI USŁUG SPOŁECZNYCH

Zgodnie z zapisami ustawy o pomocy społecznej, *Strategia* powinna określać także zdolności podmiotów ekonomii społecznej do realizacji usług społecznych w zakresie, o którym mowa w art. 2 ust. 1 pkt 1-14 ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych.

Podmiotami ekonomii społecznej (art. 2 pkt 5 ustawy o ekonomii społecznej) są:

- 1) spółdzielnie socjalne,
- 2) warsztat terapii zajęciowej i zakład aktywności zawodowej,
- 3) centra integracji społecznej i kluby integracji społecznej,
- 4) spółdzielnie pracy, w tym spółdzielnie inwalidów i spółdzielnie niewidomych, oraz spółdzielnie produkcji rolnej,
- 5) organizacje pozarządowe,
- 6) podmiot, o którym mowa w art. 3 ust. 3 pkt 1, 2 lub 4 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie – to znaczy:
 - a) osoby prawne i jednostki organizacyjne działające na podstawie przepisów o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, o stosunku Państwa do innych kościołów i związków wyznaniowych oraz o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, jeżeli ich cele statutowe obejmują prowadzenie działalności pożytku publicznego,
 - b) stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego,
 - c) spółki akcyjne i spółki z ograniczoną odpowiedzialnością oraz kluby sportowe będące spółkami działającymi na podstawie przepisów ustawy z dnia 25 czerwca 2010 r. o sporcie, które nie działają w celu osiągnięcia zysku oraz przeznaczają całość dochodu na realizację celów statutowych oraz nie przeznaczają zysku do podziału między swoich udziałowców, akcjonariuszy i pracowników.

Usługi społeczne wymienione w ustawie o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych, oznaczają działania z następujących zakresów: (1) polityki prorodzinnej, (2) wspierania rodziny, (3) systemu pieczy zastępczej, (4) pomocy społecznej, (5) promocji i ochrony zdrowia, (6) wspierania osób niepełnosprawnych, (7) edukacji publicznej, (8) przeciwdziałaniu bezrobociu, (9) kultury, (10) kultury fizycznej i turystyki, (11) pobudzania aktywności obywatelskiej, (12) mieszkalnictwa, (13) ochrony środowiska, (14) reintegracji zawodowej i społecznej.

Podmioty ekonomii społecznej, które działają na terenie Gminy Trawniki wykonują usługi społeczne w takich obszarach jak: pomoc społeczna, kultura, kultura fizyczna i turystyka, pobudzanie aktywności obywatelskiej. Dotychczas podejmowane przez nie przedsięwzięcia stanowią istotne wsparcie w kształtowaniu i wzbogacaniu zasobów niezbędnych do realizacji usług społecznych, a tym samym do wdrażania nowych przedsięwzięć w ich obrębie.

ROZDZIAŁ VII: ANALIZA SWOT

Analiza SWOT stanowi zebranie i uporządkowanie informacji oraz wniosków wynikających z opracowanej diagnozy obszaru występujących problemów. Określa ona mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia na jakie można napotkać przy realizacji niniejszego dokumentu.

Wnikliwe opracowanie SWOT jest istotnym etapem procesu planowania strategicznego. Przy właściwym przygotowaniu stanowi punkt wyjściowy dla określania celów strategicznych oraz projektów socjalnych. Dodać należy, że w analizie SWOT odniesiono się wyłącznie do kwestii społecznych.

Ocena potencjału w aspekcie słabych i mocnych stron pozwala na ustalenie siły i słabości gminy w zakresie analizowanych sfer społecznych. Silny potencjał to baza umożliwiająca budowanie strategii, słabości to problemy i ograniczenia do pokonania. Zagrożenia to ostrzeżenie przed niepożądanym rozwojem warunków zewnętrznych, szanse to wsparcie i inspiracje dla lokalnej polityki społecznej.

Tabela nr 26: Analiza SWOT

EDUKACJA PUBLICZNA, KULTURA, SAMOORGANIZACJA SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ	
Mocna strony	Słabe strony
✓ dobrze przygotowana kadra, gotowa do podnoszenia kwalifikacji ✓ dobra baza materialna placówek oświatowych z dostępem do Internetu ✓ zespoły artystyczne działające na terenie gminy ✓ działający Gminny Ośrodek Kultury i Biblioteka wraz z filiami ✓ wydarzenia kulturalne organizowane cyklicznie i doraźnie ✓ dobra współpraca pomiędzy instytucjami oświatowo-społecznymi ✓ prężnie działające organizacje pozarządowe ✓ prężnie działający Klub Seniora ✓ udział w akcjach – współpraca z instytucjami (organizacje pozarządowe, szkoły)	✓ brak wolontariatu ✓ ograniczona możliwość dojazdu osób dorosłych i dzieci na uroczystości i wydarzenia kulturalne ✓ niewystarczająca ilość zorganizowanych miejsc do spotykania się różnych grup społecznych np. seniorzy, młodzież, dzieci ✓ mała ilość oddolnych inicjatyw ✓ ograniczona dostępność placówek oświatowych w godzinach popołudniowych ✓ mała aktywność społeczna ✓ brak zainteresowania ofertą kulturalną ze strony mieszkańców
Szanse	Zagrożenia
✓ bogactwo architektoniczne i przyrodnicze ✓ pozyskiwanie środków i funduszy zewnętrznych	✓ niż demograficzny ✓ niska świadomość edukacyjna
POMOC SPOŁECZNA: PRZECIWDZIAŁANIE PRZEMOCY DOMOWEJ, POMOC OSOBOM Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ I OSOBOM STARSZYM	
Mocna strony	Słabe strony
✓ działania podejmowane przez Ośrodek Pomocy Społecznej ✓ skoordynowany system pomocy i wsparcia osobom i rodzinom potrzebującym pomocy ✓ zaangażowanie w pracę pracowników Ośrodka Pomocy Społecznej ✓ duża wiedza pracowników Ośrodka, chęć nabywania nowych kwalifikacji oraz doświadczenia, nowej i szerszej wiedzy, aby jeszcze skuteczniej wspierać mieszkańców ✓ mobilność i elastyczność pracowników Ośrodka Pomocy Społecznej ✓ współpraca z innymi jednostkami działającymi na terenie gminy ✓ szybka wymiana informacji pomiędzy instytucjami dotycząca wspólnych Klientów ✓ współpraca z Punktem Konsultacyjnym	✓ duże obciążenie zawodowe pracowników pomocy społecznej (bardzo duża ilość problemów wśród Klientów) ✓ brak zakładów pracy, które umożliwiłyby zatrudnienie, a co za tym idzie zmniejszenie bezrobocia ✓ brak instytucji wspierających działanie systemu pomocy społecznej takich jak dzienny dom pomocy społecznej, mieszkania wspomagane i treningowe ✓ niska wiedza i świadomość ludzi na temat pomocy społecznej ✓ pojawiające się nowe problemy i kwestie społeczne związane z pracą pracowników ✓ brak wystarczających środków finansowych na realizację zadań pomocowych

✓ akceptacja społeczna dla działań podejmowanych na rzecz poprawy sytuacji rodzin z problemami ✓ wdrażanie systemu wsparcia dla osób starszych, z niepełnosprawnością i samotnych ✓ współpraca podmiotów przy realizacji działań wynikających z ustawy o przeciwdziałaniu przemocy domowej ✓ dożywianie dzieci w szkołach ✓ funkcjonowanie karty Dużej Rodziny ✓ realizacja asystentury rodzin ✓ realizacja usług opiekuńczych ✓ udział w akcjach – współpraca z instytucjami (organizacje pozarządowe, szkoły) ✓ realizacja projektów pomocowych	✓ bezrobocie (praca sezonowa, szara strefa) ✓ uzależnienia (brak klubu AA) ✓ starzenie się społeczeństwa ✓ migracja ludzi młodych ✓ przemoc domowa ✓ pogłębiające się problemy zdrowotne ✓ niska świadomość – samotność, obawa przed wykluczeniem społecznym ✓ niski poziom wykształcenia osób korzystających z pomocy społecznej
Szanse	Zagrożenia
✓ realizowane programy pomocowe ✓ udział w innowacyjnych programach mających na celu wsparcie samorządów ✓ możliwość dofinansowania ze środków UE ✓ systematyczne umacnianie rodziny - motywowanie do właściwej egzystencji i funkcjonowania rodziny w środowisku ✓ rozwój małych i średnich przedsiębiorstw ✓ wzrost świadomości społecznej i prawnej	✓ niedostateczne promowanie pozytywnego wizerunku rodzin wielopokoleniowych przez media i środowisko lokalne ✓ stereotypowe myślenie na temat pomocy społecznej oraz uzależnienie Klientów od systemu pomocy społecznej ✓ narastanie zjawiska wyuczonej bezradności (dziedziczenie biedy) ✓ bierność Klientów pomocy społecznej, roszczeniowość ✓ wysokie koszty pracodawców ✓ przemoc domowa (ukrywanie problemów)
WSPIERANIE RODZINY	
Mocne strony	Słabe strony
✓ znajomość problemu i dobrze działające służby zajmujące się profilaktyką i wsparciem rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym ✓ dobrze przygotowana i stale doskonaląca umiejętności kadra instytucji działających na rzecz rodziny ✓ wdrażane nowe rozwiązania ✓ praca asystenta rodziny ✓ współpraca z organizacjami pozarządowymi ✓ poparcie działań i współpraca z samorządem gminnym ✓ oddziaływania profilaktyczne prowadzone w placówkach oświatowych zlokalizowanych na terenie gminy ✓ działalność Zespołu Interdyscyplinarnego oraz Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych ✓ obowiązujące strategie, programy, akty prawne	✓ bezradność i niskie kwalifikacje opiekuńczo-wychowawcze rodziców ✓ niski poziom świadomego rodzicielstwa ✓ brak pozytywnych wzorców osobowych w rodzinach dysfunkcyjnych - odrzucanie autorytetów ✓ wzrost liczby zachowań ryzykownych wśród dzieci i młodzieży ✓ niewystarczająca ilość mieszkań socjalnych ✓ ograniczony dostęp do specjalistycznej opieki zdrowotnej ✓ niekorzystne prognozy demograficzne ✓ utrudniony dojazd do poszczególnych miejscowości zarówno na terenie gminy jak i poza nią
Szanse	Zagrożenia
✓ wzrost świadomości i wiedzy na temat wypełniania funkcji opiekuńczo-wychowawczej przez rodziców ✓ wzrost umiejętności korzystania przez rodziny z różnych form wsparcia ✓ aktywizacja osób długotrwale bezrobotnych ✓ możliwość pozyskania środków zewnętrznych na realizację zadań ✓ dalszy rozwój współpracy pracowników pomocy społecznej z instytucjami sektora publicznego i organizacjami pozarządowymi ✓ możliwość podnoszenia kwalifikacji przez pracowników OPS w Trawnikach	✓ zanik więzi i tradycji rodzinnych ✓ rozpad związków (rozwoły, separacje, wyjazdy za granicę) ✓ zaniedbania emocjonalne dziecka ✓ bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych rodzin ✓ obniżanie się aspiracji życiowych ✓ brak zainteresowania rodziców sposobem spędzania czasu wolnego przez dziecko ✓ nasilenie negatywnych zjawisk: alkohol, narkotyki i inne środki odurzające ✓ negatywne wzorce zachowań społecznych ✓ wzrost agresji wśród dzieci i młodzieży

✓ rosnące wsparcie finansowe dla rodzin o charakterze socjalnym ✓ możliwość skorzystania przez mieszkańców Gminy Trawniki ze wsparcia ZI, GKRPA i Punktu Konsultacyjnego	✓ wzrost dostępności substancji psychoaktywnych dla dzieci i młodzieży ✓ rosnące zapotrzebowanie na udzielanie wsparcia osobom starszym (zjawisko starzenia się społeczeństwa) i z niepełnosprawnością ✓ wypalenie zawodowe pracowników
PROFILAKTYKA I ROZWIĄZYWANIE PROBLEMÓW ALKOHOLOWYCH I NARKOMANII	
Mocna strony	Słabe strony
✓ funkcjonowanie Punktu Konsultacyjnego ✓ funkcjonowanie Zespołu Interdyscyplinarnego i grup diagnostyczno-pomocowych ✓ działalność Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych ✓ współpraca z innymi jednostkami na terenie gminy i powiatu ✓ organizacja szkoleń/warsztatów/prelekcji z zakresu profilaktyki uzależnień ✓ udział w regionalnych i ogólnopolskich kampaniach profilaktycznych	✓ brak przeszkolonej kadry w zakresie rekomendowanych programów profilaktycznych ✓ brak komunikacji i ciągłości opieki – wsparcia po leczeniu odwykowym ✓ utrudniony dostęp do korzystania z usług specjalistów ze względu na miejsce zamieszkania ✓ brak rozwiniętego wolontariatu w ramach pracy z dziećmi na terenach wiejskich ✓ znacząca odległość do jednostek świadczących wsparcie na terenie powiatu i województwa ✓ niedostateczne działania profilaktyczno-korekcyjne dla osób dorosłych ✓ brak grup samopomocowych (AA, Al-anon, DDA)
Szanse	Zagrożenia
✓ szanse na zdobycie środków pomocowych unijnych i rządowych ✓ zmieniające się przepisy korzystnie wpływające na lokalizację i liczbę punktów sprzedaży alkoholu oraz zakaz jego spożywania w miejscu publicznym	✓ niska świadomość społeczności dotycząca objawów nadużywania narkotyków, dopalaczy, anaboliów ✓ brak pozytywnych wzorców w rodzinie ✓ brak reakcji społeczeństwa oraz przyzwolenie na przejawy demoralizacji dzieci i młodzieży

Źródło: opracowanie własne

Analiza SWOT to skuteczna metoda identyfikacji kluczowych mocnych i słabych stron, szans i zagrożeń. Ocena aktualnej sytuacji i postawionych celów pozwoli podjąć działania w obrębie niniejszej *Strategii* odznaczających się dużą skutecznością i odzwierciedlające potrzeby osób dla których będą dedykowane.

ROZDZIAŁ VIII: CELE GŁÓWNE, CELE SZCZEGÓŁOWE I ICH REALIZACJA

8.1. Wizja, misja i cel główny

Wizja rozwoju określa obraz Gminy Trawniki, jaki jednostka samorządu oraz jej mieszkańcy chcieliby osiągnąć za kilka lat. Wizja określa dlaczego działamy, do czego dążymy, jakie chcemy osiągnąć cele, jeśli podejmiemy określone działania. Tak więc dla Gminy Trawniki określono następującą wizję: *otwartość na potrzeby wszystkich mieszkańców – Gmina w której każdy żyje godnie, a społeczność lokalna działa aktywnie i wspólnie buduje przyszłość*. Misję określono jako: *wspieranie zrównoważonego rozwoju społecznego, przy dbaniu o bezpieczeństwo, integrację oraz godne warunki życia wszystkich mieszkańców dzięki efektywnemu zarządzaniu, współpracy z lokalną społecznością i rozwijaniu wysokiej jakości usług publicznych*.

8.2. Cele strategiczne

Cele niniejszej *Strategii* zostały sformułowane na podstawie przeprowadzonej diagnozy. Planując działania uwzględniono możliwości finansowo-organizacyjne Gminy Trawniki.

Wdrażanie *Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych w Gminie Trawniki na lata 2025-2030* będzie opierać się na realizacji czterech strategicznych celów:

- ✓ Cel strategiczny 1. Wspieranie rodzin, przeciwdziałanie problemom opiekuńczo-wychowawczym oraz problemom związanych z uzależnieniami i przemocą domową
- ✓ Cel strategiczny 2. Poprawa warunków życia osób w ubóstwie, a także zmniejszenie liczby osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym
- ✓ Cel strategiczny 3. Godne warunki życia seniorów i osób z niepełnosprawnością
- ✓ Cel strategiczny 4. Aktywna i zintegrowana społeczność lokalna
- ✓ Cel strategiczny 5. Wysokiej jakości usługi dla społeczności lokalnej, realizowane przez wyspecjalizowaną kadrę
- ✓ Cel strategiczny 6. Zmniejszenie liczby osób bez pracy poprzez podejmowanie działań zwiększających możliwości znalezienia zatrudnienia

Cele kreują partnerstwo oraz pomagają w łagodzeniu i rozwiązywaniu wewnętrznych konfliktów. Ambitne cele stanowią mechanizm motywujący i pobudzający do działania. Cele pomagają w stałym sprawdzaniu wyników działań ponieważ stanowią punkt odniesienia, który pozwala ocenić, czy postępowanie przynosi oczekiwane efekty. Definiowanie celów umożliwia mierzenie postępów i identyfikowanie obszarów, które wymagają korekty.

Cele określone w *Strategii* wynikają z udokumentowanych potrzeb środowiska społecznego do którego są adresowane. Cele operacyjne i ich realizacja zostały pogrupowane w tabeli Nr 27.

8.3. Cele operacyjne i ich realizacja

Tabela nr 27: Cele operacyjne i ich realizacja

CEL STRATEGICZNY NR I: Wsparcie rodzin, przeciwdziałanie problemom opiekuńczo-wychowawczym oraz problemom związanych z uzależnieniami i przemocą domową								
Cel operacyjny	Kierunki działania / planowane zadania	Wskaźniki oceny realizacji celu operacyjnego	Czas realizacji	Finansowanie	Realizatorzy i partnerzy w realizacji			
1.1 Rodziny z dostępem do wsparcia w ich problemach, w tym – w problemach opiekuńczo-wychowawczych	1.1.1 Prowadzenie pracy socjalnej z rodzinami niewydolnymi wychowawczo	liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej	lata 2025-2030	budżet samorządowy i centralny, fundusze zewnętrzne, organizacje pozarządowe	Ośrodek Pomocy Społecznej / Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych / Zespół Interdyscyplinarny / Urząd Gminy / Punkt Konsultacyjny / placówki oświatowe / placówki ochrony zdrowia / Parafie / związki wyznaniowe			
	1.1.2 Wsparcie rodzin pracą asystenta rodziny i rozwój tej formy pomocy							
	1.1.3 Rozwój wsparcia psychologicznego, pedagogicznego, prawnego i socjalnego dla rodzin (w tym w sytuacji wystąpienia kryzysu)	liczba rodzin objętych pracą socjalną						
	1.1.4 Oferowanie szkoleń dla rodziców i opiekunów rozwijających ich umiejętności wychowawcze							
	1.1.5 Rozwijanie nowych form wsparcia dziecka i rodziny dostosowanych do indywidualnych potrzeb	liczba rodzin objętych pracą asystenta rodziny						
	1.1.6 Rozwijanie infrastruktury dla dzieci w wieku przedszkolnym							
	1.1.7 Realizacja programów dla rodzin wielodzietnych i niepełnych	liczba podjętych działań						
	1.1.8 Organizacja różnych form integracji oraz spędzania czasu wolnego dzieci i młodzieży							
	1.1.9 Realizacja programów edukacyjno-profilaktycznych wzmacniających prawidłowe postawy rodzicielskie							
	1.1.10 Zapewnienie dostępności poradnictwa specjalistycznego							
	1.1.11 Zapewnienie wsparcia rodzinom poprzez funkcjonowanie różnych form wsparcia dziennego							
	1.1.12 Prowadzenie grup wsparcia dla rodzin przeżywających trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych							
	1.1.13 Realizacja programów profilaktycznych w zakresie zapobiegania niekorzystnym zjawiskom społecznym							
	1.1.14 Udział w programach i projektach zewnętrznych							

1.2 Efektywna reakcja na problem uzależnień, w tym uzależnień behawioralnych	1.2.1 Udzielanie pomocy osobom i rodzinom zmagającym się z problemem uzależnień, w szczególności poprzez działalność Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych	liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu uzależnień liczba osób objętych wsparciem ilość podjętych inicjatyw	2025-2030 r.	budżet samorządowy i centralny, fundusze zewnętrzne, organizacje pozarządowe	Placówki Oświatowe / Ośrodek Pomocy Społecznej / Punkt Konsultacyjny / GKRPA / Organizacje pozarządowe / Lokalni liderzy / Komenda Powiatowa Policji / Komisariat Policji w Piaskach
	1.2.2 Prowadzenie Punktu Konsultacyjnego, gdzie osoby z problemami uzależnień oraz ich rodziny mogą uzyskać natychmiastową pomoc, porady oraz skierowanie do odpowiednich placówek terapeutycznych				
	1.2.3 Rozszerzenie oferty wsparcia specjalistycznej pomocy świadczonej dla osób uzależnionych oraz członków ich rodzin, w tym osób doznających przemocy domowej				
	1.2.4 Realizacja działań profilaktycznych w obszarze uzależnień, dedykowanych dzieciom i młodzieży, szczególnie w obszarze uzależnień behawioralnych				
	1.2.5 Organizacja i pomoc dla lokalnych grup wsparcia dla osób uzależnionych oraz ich rodzin, które pomagają w procesie zdrowienia oraz reintegracji społecznej				
	1.2.6 Organizacja kampanii informacyjnych skierowanych do różnych grup wiekowych, które podniosą świadomość na temat skutków uzależnień oraz dostępnych form wsparcia (organizowanie spotkań, warsztatów, wykładów, dystrybucja materiałów informacyjnych)				
	1.2.7 Podejmowanie i realizacja projektów i programów zewnętrznych				
	1.2.8 Prowadzenie w szkołach programów edukacyjnych o charakterze profilaktycznym, które uczą młodzież, jak unikać ryzykownych zachowań oraz rozwijają umiejętności radzenia sobie ze stresem i presją rówieśników				
	1.2.9 Nawiązanie współpracy z organizacjami pozarządowymi, które specjalizują się w profilaktyce oraz terapii uzależnień				
	1.2.10 Wspomaganie działalności instytucji, stowarzyszeń i osób fizycznych służącej rozwiązywaniu problemów uzależnień				
	1.2.11 Współpraca z lokalnymi służbami mundurowymi w celu efektywnego monitorowania i ograniczania nielegalnego obrotu narkotykami oraz alkoholem, szczególnie wśród nieletnich				

	1.2.12 Rozpowszechnianie informacji na temat podmiotów oferujących pomoc w problemie uzależnień				
1.3 Podejmowanie kompleksowych działań w zakresie przeciwdziałania przemocy oraz udzielanie profesjonalnej pomocy na rzecz osób doznających przemocy, jak i stosujących przemoc domową	1.3.1 Realizacja procedury „Niebieskie Karty” i działalność Zespołu Interdyscyplinarnego				
	1.3.2 Zapewnianie tymczasowego schronienia, pomocy psychologicznej, prawnej, medycznej i socjalnej osobom doznającym przemocy domowej				
	1.3.3 Udzielanie pomocy finansowej i rzeczowej oraz pracy socjalnej rodzinom borykającym się z problemem przemocy domowej				
	1.3.4 Realizacja procesu szybkiej interwencji kryzysowej w sytuacji wystąpienia problemu przemocy domowej	liczba osób doznających przemocy domowej			
	1.3.5 Zwiększenie skuteczności oddziaływań wobec osób stosujących przemoc domową – tu między innymi: systematyczne kierowanie osób stosujących przemoc do programów pomocowych	liczba osób stosujących przemoc domową			
	1.3.6 Realizacja działań profilaktycznych w obszarze przemocy, dedykowanych dzieciom i młodzieży, szczególnie w obszarze cyberprzemocy	liczba prowadzonych procedur „Niebieskie Karty”			
	1.3.7 Organizacja regularnych kampanii informacyjnych w mediach, szkołach i miejscach pracy na temat rozpoznawania przemocy domowej, jej konsekwencji oraz dostępnych środków pomocy	liczba osób objętych wsparciem			
	1.3.8 Prowadzenie warsztatów i szkoleń dla różnych grup społecznych (np. młodzież, rodziny, pracownicy socjalni) w celu podniesienia świadomości i umiejętności radzenia sobie z przemocą	ilość podjętych inicjatyw / liczba podjętych działań			
	1.3.9 Współpraca między policją, służbami społecznymi, szkołami i organizacjami pozarządowymi w celu szybkiego identyfikowania i reagowania na przypadki przemocy	liczba zorganizowanych szkoleń / liczba osób, które podjęły doszkalać na różnych poziomach			
	1.3.10 Rozpowszechnianie informacji na temat podmiotów oferujących pomoc w problemie przemocy domowej				
	1.3.11 Wspieranie równości kobiet i mężczyzn oraz przeciwdziałanie dyskryminacji				
	1.3.12 Podejmowanie działań wzmacniających umiejętności komunikacji bez stosowania agresji oraz umiejętności zarządzania złością, działania wzmacniające umiejętności				

2025-2030 r.

budżet samorządowy i centralny, fundusze zewnętrzne, organizacje pozarządowe

Zespół Interdyscyplinarny / Ośrodek Pomocy Społecznej / Ośrodek Interwencji Kryzysowej / organizacje pozarządowe / GKRPA / Placówki Oświatowe / Komisariat Policji / grupy diagnostyczno-pomocowe

	rozwiązywania konfliktów, terapia dla par, terapia dla rodziców i dzieci, konsultacje indywidualne dla rodziców, konsultacje psychologiczne, psychiatryczne oraz prawne				
	1.3.13 Diagnozowanie i monitorowanie zjawiska przemocy domowej oraz prowadzenie statystyk i analiz				
	1.3.14 Zintensyfikowanie działań w zakresie ochrony i udzielania pomocy osobom dotkniętym przemocą domową				
	1.3.15 Podnoszenie poziomu kompetencji przedstawicieli podmiotów zaangażowanych w przeciwdziałanie przemocy domowej				
	1.3.16 Doskonalenie systemu przemocy domowej poprzez wdrażanie nowych form wsparcia – tu również pozyskiwanie na ten cel środków pochodzących ze źródeł zewnętrznych				
1.4 Wzmocnienie systemu wsparcia świadczonego przez Ośrodek Pomocy Społecznej	1.4.1 Dostosowanie usług i wsparcia dla najbardziej wrażliwych grup społecznych	liczba podjętych działań liczba osób objętych różnymi formami wsparcia	cały okres realizacji <i>Strategii</i>	budżet samorządowy i centralny, fundusze zewnętrzne, organizacje pozarządowe	Ośrodek Pomocy Społecznej / organizacja pozarządowe / GKRPA / Zespół Interdyscyplinarny / Urząd Gminy / lokalni liderzy
	1.4.2 Efektywne reagowanie na zmieniające się potrzeby społeczne i dostosowanie oferty pomocy do indywidualnych potrzeb każdej osoby				
	1.4.3 Podejmowanie działań mających na celu przeciwdziałanie stereotypom i dyskryminacji ze względu na wiek, jak również promocja zdrowego i aktywnego starzenia się				
	1.4.4 Edukacja i oddolne inicjatywy, które budują silną świadomość i solidarność społeczną				
	1.4.5 Zapewnienie efektywności działania pomocy społecznej poprzez inwestycję w szkolenia pracowników oraz rozbudowę infrastruktury socjalnej				
	1.4.6 Doskonalenie dotychczasowych metod, technik i form pracy socjalnej				
	1.4.7 Włączenie osób z niepełnosprawnościami w pełnię życia społecznego i zawodowego				
	1.4.8 Zapewnienie uniwersalnego dostępu do usług, które są dostosowane do indywidualnych potrzeb odbiorców				
	1.4.9 Wzmocnienie dialogu oraz wdrażanie rozwiązań współtowarzyszących przez osoby z niepełnosprawnościami				
	1.4.10 Zapobieganie wykluczeniu społecznemu				

	oraz aktywizacja osób znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej – podejmowanie nowatorskich metody pracy, które nie tylko łagodzą skutki biedy, lecz przede wszystkim stawiają na rozwój kompetencji społecznych i zawodowych beneficjentów				
	1.4.11 Tworzenie indywidualnych programów pomocy, które będą wychodziły naprzeciw specyficznym potrzebom różnych grup społecznych				
	1.4.12 Empatia i profesjonalizm, ale również innowacyjności i elastyczności w odpowiedzi na zmieniające się potrzeby społeczeństwa				
	1.4.13 Zapewnienie równego dostępu do usług oraz integracja i koordynacja różnych form wsparcia				
	1.4.14 Współpraca przy rozwiązywaniu problemów na różnych szczeblach administracji oraz zaangażowania społeczeństwa				
	1.4.15 Podejmowanie działań w partnerstwie i współpracy na poziomie zarówno partnerstw formalnych, jak i nieformalnych				
	1.4.16 Współpraca z podmiotami innych polityk sektorowych jak: edukacja, zdrowie, kultura, sport, sądownictwo i policja – doskonalenie profilu usług opartego o wzajemne relacje i wykorzystanie potencjału tych instytucji w działaniach na rzecz włączenia społecznego osób / rodzin				
	1.4.17 Organizowanie grup samopomocowych i grup wsparcia				
	1.4.18 Wykonywanie zadań wynikających z rządowych programów				
	1.4.19 Pozyskiwanie środków ze źródeł zewnętrznych – udział w projektach i programach zewnętrznych				

CEL STRATEGICZNY NR II: Poprawa warunków życia osób w ubóstwie, a także zmniejszenie liczby osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym					
Cel operacyjny	Kierunki działania / planowane zadania	Wskaźniki oceny realizacji celu operacyjnego	Czas realizacji	Finansowanie	Realizatorzy i partnerzy w realizacji
2.1 Wspieranie osób i rodzin dotkniętych ubóstwem	2.1.1 Realizacja pomocy finansowej i rzeczowej dla osób i rodzin borykających się z problemem ubóstwa	liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu ubóstwa i bezdomności	cały okres realizacji Strategii	budżet samorządowy i centralny, fundusze zewnętrzne, organizacje pozarządowe	organizacje pozarządowe / Policja / Prokuratura Rejonowa / Sąd Rejonowy / kuratorzy sądowi / Ośrodek Interwencji Kryzysowej / Ośrodek Pomocy Społecznej
	2.1.2 Realizacja dożywiania				
	2.1.3 Realizacja programów socjalnych nakierowanych na problem ubóstwa i grupy zagrożone ubóstwem	liczba korzystających z pomocy w formie dożywiania, w tym dzieci i młodzieży			
	2.1.4 Aktywna reakcja na problem bezdomności – praca socjalna, wsparcie psychologiczne, rzeczowe, finansowe oraz w formie schronienia				
	2.1.5 Podejmowanie działań na rzecz rozwoju infrastruktury mieszkaniowej, w tym na rzecz budownictwa socjalnego	liczba osób objętych wsparciem			
	2.1.6 Wdrażanie nowych rozwiązań / programów dotyczących wsparcia finansowego osób i rodzin o niskim dochodzie				
	2.1.7 Podejmowanie i udział w programach i projektach zwiększających kompetencje zawodowe	ilość podjętych inicjatyw			

CEL STRATEGICZNY NR III: Godne warunki życia seniorów i osób z niepełnosprawnością

Cel operacyjny	Kierunki działania / planowane zadania	Wskaźniki oceny realizacji celu operacyjnego	Czas realizacji	Finansowanie	Realizatorzy i partnerzy w realizacji
3.1 Zaktywizowani seniorzy z dostępem do różnych atrakcyjnych usług	3.1.1 Promocja i dalszy rozwój Klubu Seniora	liczba seniorów zaangażowanych w działalność klubów seniora liczba seniorów biorących udział w zajęciach im dedykowanych	lata 2025-2030	budżet samorządowy i centralny, fundusze zewnętrzne, organizacje pozarządowe	Ośrodek Pomocy Społecznej / Urząd Gminy / Klub Seniora / GOK / organizacje pozarządowe
	3.1.2 Powstawanie nowych miejsc, w których osoby z niepełnosprawnością i starsze mogą rozwijać swoje zainteresowania, pasje				
	3.1.3 Poszerzanie oferty zajęć dedykowanych osobom starszym, w tym w obszarze kultury, rekreacji, rehabilitacji, rozwijania umiejętności informatycznych itp.				
	3.1.4 Promocja zdrowego stylu życia wśród seniorów				
	3.1.5 Promowanie informacji o potrzebach osób starszych wśród mieszkańców, w tym wśród dzieci i młodzieży				
3.2 Osoby z niepełnosprawnością – aktywne zawodowo i społecznie	3.2.1 Aktywizacja zawodowa osób z niepełnosprawnością	liczba bezrobotnych osób z niepełnosprawnością	2025-2030 r.	budżet samorządowy i centralny, fundusze zewnętrzne, organizacje pozarządowe	placówki oświatowe / placówki ochrony zdrowia / podmioty kulturalne i rekreacyjne / organizacje pozarządowe / Ośrodek Pomocy Społecznej /Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie / Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych / Powiatowy Urząd Pracy
	3.2.2 Organizacja wydarzeń integrujących osoby z niepełnosprawnością ze społecznością lokalną	liczba uczestników wydarzeń			
	3.2.3 Promowanie informacji o potrzebach osób z niepełnosprawnością wśród mieszkańców, w tym wśród dzieci i młodzieży	liczba zaangażowanych podmiotów			
3.3 Dostęp do specjalistycznych usług wsparcia dla osób starszych i z niepełnosprawnością	3.3.1 Udzielanie wsparcia dla seniorów i osób z niepełnosprawnością w ramach systemu pomocy społecznej	liczba seniorów i osób z niepełnosprawnością korzystających z pomocy społecznej	2025-2030 r.	budżet samorządowy i centralny, fundusze zewnętrzne, organizacje pozarządowe	placówki oświatowe / placówki ochrony zdrowia / podmioty kulturalne i rekreacyjne / organizacje pozarządowe / Ośrodek Pomocy Społecznej / Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie / Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych / KPP / KP w Piaskach
	3.3.2 Organizacja usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych				
	3.3.3 Zapewnianie dostępności opieki wytchnieniowej				
	3.3.4 Zapewnienie opieki nad osobami niesamodzielnymi oraz wsparcie opiekunów osób niesamodzielnych pozostających w środowisku	liczba osób korzystających z usług opiekuńczych			
	3.3.5 Tworzenie mieszkań treningowych i wspomaganych	ilość podjętych przedsięwzięć			
	3.3.6 Wspieranie tworzenia podmiotów i usług wspierających osoby z niepełnosprawnością (np. warsztaty terapii zajęciowej, ZAZ, spółdzielnia socjalna)				

3.4 Odpowiednia dostępność oferty gminnej dla osób starszych i z niepełnosprawnością	3.3.7 Zapewnienie bezpieczeństwa osób starszych oraz z niepełnosprawnościami i przeciwdziałanie przemocy wobec nich poprzez działania podejmowane przez ZI, grupy diagnostyczno-pomocowe, prewencyjne / informacyjne itp.	liczba zlikwidowanych barier architektonicznych liczba zorganizowanych przedsięwzięć	2025-2030 r.	budżet samorządowy i centralny, fundusze zewnętrzne, organizacje pozarządowe	Ośrodek Pomocy Społecznej / Urząd Gminy i inne podmioty funkcjonujące na terenie Gminy Trawniki / KPP / KP Piaski
	3.3.8 Organizacja grup samopomocowych i grup wsparcia				
	3.3.9 Wdrażanie nowych rozwiązań na rzecz osób starszych i z niepełnosprawnościami poprzez realizację projektów i programów z zaangażowaniem środków pochodzących ze źródeł zewnętrznych				
	3.4.1 Redukcja barier architektonicznych w przestrzeni publicznej				
	3.4.2 Rozwój małej infrastruktury (np. ławki, toalety) w przestrzeni publicznej z myślą o seniorach i osobach z niepełnosprawnością				
	3.4.3 Zapewnienie dostępności cyfrowej strony internetowej oraz dokumentów dla osób z niepełnosprawnością				
	3.4.4 Zapewnienie seniorom oraz osobom z niepełnosprawnościami bezpieczeństwa oraz przeciwdziałania nadużyciom wobec nich poprzez organizację: akcji informacyjnych, prelekcji, spotkań itp.				
	3.4.5 Rozwój oferty edukacyjnej i kulturalnej dla osób starszych i z niepełnosprawnościami zgodnie z ich potrzebami i zainteresowaniami – tu między innymi: realizacja działań wzmacniających aktywność społeczną w różnych dziedzinach życia, aktywizacja obywatelska i przeciwdziałanie marginalizacji				

CEL STRATEGICZNY NR IV: Aktywna i zintegrowana społeczność lokalna

Cel operacyjny	Kierunki działania / planowane zadania	Wskaźniki oceny realizacji celu operacyjnego	Czas realizacji	Finansowanie	Realizatorzy i partnerzy w realizacji
4.1 Mieszkańcy zaangażowani w rozwój swojej gminy	4.1.1 Organizacja wydarzeń integrujących mieszkańców (festyny, uroczystości itp.)	liczba organizacji pozarządowych	2025-2030 r.	budżet samorządowy i centralny, fundusze zewnętrzne, organizacje pozarządowe	Ośrodek Pomocy Społecznej / Urząd Gminy / Placówki Oświatowe / podmioty kulturalne i rekreacyjne / organizacje pozarządowe / GOK
	4.1.2 Aktywne wsparcie rozwoju trzeciego sektora poprzez dofinansowywanie organizacji pozarządowych, współpracę partnerską, promowanie lokalnych liderów	liczba działań realizowanych we współpracy z organizacjami pozarządowymi			
	4.1.3 Wspieranie organizacji pozarządowych doradztwem, udostępnianiem lokali gminnych itp.				

	4.1.4 Integracja (np. poprzez gałę organizacji społecznych) i nagradzanie organizacji pozarządowych za ich działalność	ilość zorganizowanych przedsięwzięć			
	4.1.5 Promocja lokalnych organizacji pozarządowych na stronie internetowej i w innych mediach				
	4.1.6 Promocja wolontariatu				
4.2 Rozwinięty sektor ekonomii społecznej	4.2.1 Podnoszenie świadomości i wiedzy na temat ekonomii społecznej	liczba podmiotów ekonomii społecznej	2025-2030 r.	budżet samorządowy i centralny, fundusze zewnętrzne, organizacje pozarządowe	Urząd Gminy / Ośrodek Pomocy Społecznej / GOK / organizacje pozarządowe / placówki oświatowe / służba zdrowia / lokalni liderzy
	4.2.2 Wspieranie rozwoju i powstawanie nowych podmiotów ekonomii społecznej np. poprzez udostępnianie lokali, wsparcie w pozyskaniu środków itp.	liczba podjętych przedsięwzięć			
	4.2.3 Podejmowanie międzysektorowych przedsięwzięć wraz z podmiotami ekonomii społecznej	ilość osób objętych działaniami			

CEL STRATEGICZNY NR V: Wysokiej jakości usługi dla społeczności lokalnej, realizowane przez wyspecjalizowane kadry					
Cel operacyjny	Kierunki działania / planowane zadania	Wskaźniki oceny realizacji celu operacyjnego	Czas realizacji	Finansowanie	Realizatorzy i partnerzy w realizacji
5.1 Wysoki poziom lokalnej edukacji oraz usług dla dzieci i młodzieży	5.1.1 Organizacja zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży, promujących aktywność i rozwijających zdolności, a także wyrównujących poziom nauczania	liczba proponowanych zajęć pozalekcyjnych	lata 2025-2030	budżet samorządowy i centralny, fundusze zewnętrzne, organizacje pozarządowe	Ośrodek Pomocy Społecznej / Urząd Gminy / Placówki Oświatowe / placówki ochrony zdrowia / podmioty kulturalne i rekreacyjne / organizacje pozarządowe / Policja / Punkt Konsultacyjny
	5.1.2 Rozwój infrastruktury edukacyjnej, w tym w zakresie włączania nowoczesnych technologii do edukacji	liczba dzieci i młodzieży uczestniczących w zajęciach pozalekcyjnych			
	5.1.3 Umożliwianie dostępu dzieci i młodzieży do kultury poprzez np. wyjazdy do teatru, filharmonii itp.				
	5.1.4 Realizacja projektów sprzyjających otwarciu dzieci, młodzieży i szkół na współpracę zagraniczną				
	5.1.5 Organizacja spotkań specjalistów z różnych dziedzin (w tym np. psychologii) z dziećmi i młodzieżą	liczba dzieci i młodzieży korzystających z usług psychologicznych			
	5.1.6 Oferowanie stypendiów dla dzieci i młodzieży zdolnej, a także pochodzącej z rodzin ubogich				
	5.1.7 Rozwój pomocy psychologicznej i pedagogicznej dla dzieci i młodzieży				
	5.1.8 Rozwój kompetencji nauczycieli i pedagogów	liczba osób objętych wsparciem			
	5.1.9 Szkolenie nauczycieli w zakresie najnowszych wyzwań dla dzieci i młodzieży, a także w zakresie programów profilaktycznych	ilość podjętych działań			

	5.1.10 Zwiększanie dostępności żłobków i przedszkoli				
5.2 Atrakcyjna oferta spędzania czasu wolnego	5.2.1 Budowa atrakcyjnej oferty spędzania czasu wolnego dla różnych grup społecznych i wiekowych	liczba uczestników oferty spędzania czasu wolnego, w tym dzieci i młodzieży	lata 2025-2030	budżet samorządowy i centralny, fundusze zewnętrzne, organizacje pozarządowe	Urząd Gminy / Ośrodek Pomocy Społecznej / GOK / Placówki Oświatowe / organizacje pozarządowe
	5.2.2 Wspieranie organizacji pozarządowych działających na rzecz rozwoju oferty spędzania czasu wolnego (sport, rekreacja, kultura)				
	5.2.3 Rozwój i modernizacja infrastruktury kulturalnej i sportowej	liczba osób korzystających z obiektów kulturalnych i rekreacyjnych			
	5.2.4 Budowa atrakcyjnej oferty spędzania czasu wolnego, dedykowanej dzieciom i młodzieży	liczba imprez kulturalnych			
	5.2.5 Aktywna promocja lokalnej oferty kulturalnej, zarówno publicznej, jak i oferowanej przez organizacje pozarządowej i lokalne inicjatywy				
5.3 Zdrowi mieszkańcy z odpowiednim dostępem do usług ochrony zdrowia	5.3.1 Poprawa jakości i dostępności usług ochrony zdrowia	liczba uczestników działań z zakresu edukacji prozdrowotnej	lata 2025-2030	budżet realizatora	podmioty lecznicze
	5.3.2 Promowanie edukacji prozdrowotnej				
	5.3.3 Podejmowanie programów zdrowotnych zgodnych z potrzebami określonych grup społecznych				
	5.3.4 Nadzór nad zdrowiem i dobrotanem				
5.4 Wysoki poziom bezpieczeństwa mieszkańców	5.4.1 Promocja bezpiecznego zachowywania się m.in. w ruchu drogowym	liczba podjętych interwencji / akcji / działań	cały okres realizacji Strategii	budżet realizatorów	Komenda Powiatowa Policji / Komisariat Policji /Państwowa Straż Pożarna / OSP
	5.4.2 Rozbudowa infrastruktury dla bezpieczeństwa (chodniki, oświetlenie itp.)				
	5.4.3 Wspieranie podmiotów odpowiedzialnych na bezpieczeństwo mieszkańców (Ochotnicze Straże Pożarne)	liczba przeprowadzonych akcji prewencyjnych			
	5.4.4 Realizacja akcji prewencyjnych, w szczególności dla dzieci, młodzieży i seniorów				
	5.4.5 Monitorowanie, reagowanie oraz eliminowanie zagrożeń bezpieczeństwa mieszkańców i porządku publicznego	liczba niebezpiecznych zdarzeń			
	5.4.6 Podejmowanie działań na rzecz przeciwdziałania przestępczości i zwiększenia poziomu bezpieczeństwa na drogach				

5.5 Wyszczególnienie kadry pomocy społecznej	5.5.1 Systematyczne doszkadzanie kadr pomocy społecznej	liczba pracowników pomocy społecznej, którzy podnieśli swoje kwalifikacje	2025-2030 r.	budżet samorządowy i centralny, fundusze zewnętrzne, organizacje pozarządowe	Urząd Gminy / Ośrodek Pomocy Społecznej
	5.5.2 Zapewnianie odpowiedniej liczebności kadry pomocy społecznej w relacji do potrzeb				
	5.5.3 Zapewnienie odpowiedniej infrastruktury lokalowej i technicznej dla efektywnego funkcjonowania lokalnego systemu pomocy społecznej				
	5.5.4 Zapewnienie superwizji bądź sesji terapeutycznych pracownikom pomocy społecznej				

CEL STRATEGICZNY NR VI: Zmniejszenie liczby osób bez pracy poprzez podejmowanie działań zwiększających możliwości znalezienia zatrudnienia					
Cel operacyjny	Kierunki działania / planowane zadania	Wskaźniki oceny realizacji celu operacyjnego	Czas realizacji	Finansowanie	Realizatorzy i partnerzy w realizacji
6.1 Zwiększenie aktywności ekonomicznej klientów pomocy społecznej	6.1.1 Zapewnienie wsparcia osobie pozostającej bez pracy w przewyżnianiu ograniczeń osobistych i środowiskowych utrudniających podjęcie i utrzymanie zatrudnienia	liczba osób objętych działaniami	2025-2030 r.	budżet realizatora	Ośrodek Pomocy Społecznej / Placówki Oświatowe / organizacje pozarządowe / Punkt Konsultacyjny
	6.1.2 Praca socjalna				
	6.1.3 Poradnictwo specjalistyczne / psychologiczne				
	6.1.4 Poradnictwo specjalistyczne/prawne				
	6.1.5 Doradztwo zawodowe				
	6.1.6 Doradztwo edukacyjne				
	6.1.7 Trening pracy w przypadku braku dostępu do uczestnictwa w KIS				
	6.1.8 Doradztwo ekonomiczne i finansowe				
	6.1.9 Prowadzenie działalności informacyjnej				
6.2 Mieszkańcy aktywni zawodowo	6.2.1 Współpraca z Powiatowym Urzędem Pracy w zakresie wspierania osób bezrobotnych np. w postaci szkoleń, kursów, spotkań informacyjnych	liczba osób bezrobotnych liczba podmiotów gospodarczych	lata 2025-2030	budżet samorządowy i centralny, fundusze zewnętrzne, organizacje pozarządowe	Ośrodek Pomocy Społecznej / Urząd Gminy / Placówki Oświatowe / podmioty kulturalne i rekreacyjne / organizacje pozarządowe / Powiatowy Urząd Pracy
	6.2.2 Udzielanie pomocy społecznej oraz psychologicznej i prawnej dla osób bezrobotnych				
	6.2.3 Aktywizowanie bezrobotnych w ramach prac społecznie użytecznych				
	6.2.4 Wspieranie rozwoju przedsiębiorczości i napływu inwestorów do gminy dla zwiększenia liczby miejsc pracy				

Źródło: opracowanie własne

ROZDZIAŁ IX: PROGNOZA ZMIAN W ZAKRESIE OBJĘTYM STRATEGIĄ

Przewidywane efekty działań podjętych w ramach realizacji *Strategii* obejmują przede wszystkim:

- zwiększenie udziału mieszkańców w życiu społecznym i gospodarczym;
- wzrost aktywności organizacji pomocowych, co przekłada się na rosnące zaufanie do tych instytucji;
- redukcja skali problemów społecznych na terenie Gminy Trawniki.

Prognozowane zmiany Gmina Trawniki osiągnie poprzez współpracę wszystkich osób, stowarzyszeń oraz instytucji i organizacji pozarządowych działających w obszarze pomocy społecznej. Szczegółową prognozę zmian zawiera poniższa tabela.

Tabela nr 28: Prognoza zmian w zakresie objętym *Strategią*

Problem społeczny	Prognoza zmian
Bezrobocie	→ obniżenie stopy bezrobocia → zwiększenie poziomu przedsiębiorczości → zwiększenie zaangażowania zawodowego mieszkańców → zwiększenie możliwości zatrudnienia
Niepełnosprawność	→ poprawa jakości życia osób z niepełnosprawnością → poprawa dostępności i jakości usług dla osób z niepełnosprawnością → tworzenie nowych form wsparcia dla osób z niepełnosprawnością → zwiększenie udziału osób z niepełnosprawnością w życiu społecznym i zawodowym → większa integracja osób z niepełnosprawnością ze społecznością lokalną
Uzależnienia	→ zredukowanie występowania zjawiska uzależnień → zmniejszenie społecznych skutków wynikających z uzależnień → zwiększenie dostępności do specjalistycznej pomocy w zakresie problematyki uzależnień → obniżenie ryzyka występowania uzależnień wśród dzieci i młodzieży → zwiększenie świadomości społecznej na temat problemu uzależnień
Ubóstwo	→ poprawa jakości życia mieszkańców, z uwzględnieniem sytuacji dzieci, seniorów i osób z niepełnosprawnościami → zmniejszenie poziomu ubóstwa skrajnego oraz sfery niedostatku → poprawa kondycji gospodarstw domowych → ograniczenie sfery wykluczenia społecznego → wdrażanie nowych usług społecznych z naciskiem na deinstytucjonalizację i wsparcie środowiskowe
Przemoc domowa	→ redukcja problemu przemocy domowej → rozszerzenie dostępu do specjalistycznej pomocy w przypadku występowania problemu przemocy domowej → zapewnienie odpowiedniej ochrony dla osób dotkniętych przemocą domową → wdrażanie oddziaływań wobec osób stosujących przemoc → podniesienie świadomości społecznej na temat problemu przemocy domowej
Osoby starsze	→ poprawa jakości życia seniorów → powstanie nowych form wsparcia dla osób starszych → większa integracja seniorów ze społecznością lokalną
Wsparcie rodziny	→ zapewnienie przyjaznych warunków funkcjonowania rodzin z dziećmi → wzmocnienie rodzin w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych

	→ zmniejszenie występowania sytuacji kryzysowych i profesjonalizacja pomocy udzielanej w celu wsparcia osób ich doświadczających
--	--

Źródło: opracowanie własne

Opracowując *Strategię* należy określić kluczowe zadania strategiczne i skoncentrować się na ich realizacji. Opis rezultatów jakie planujemy osiągnąć powinien wynikać z analizy znaczenia poszczególnych zadań dla dobra mieszkańców.

Strategia jest narzędziem, które powinno mieć charakter uniwersalny i otwarty – powinna służyć władzom lokalnym, jednostkom pomocy społecznej, organizacjom pozarządowym i wielu innym instytucjom działającym na terenie danej jednostki samorządowej. Współcześnie problemy społeczne mają charakter niezwykle złożony, a efektywne ich rozwiązywanie wymaga ścisłej współpracy i skoordynowanych działań wielu podmiotów, a także znacznych nakładów finansowych. Stanowi to jeden z podstawowych warunków efektywnej realizacji *Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych* i tego aby rzeczywiście stała się wartościowym narzędziem realizowania polityki społecznej oraz rozwoju systemu pomocy społecznej na poziomie lokalnym.

Tak więc *Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych* jest niezbędnym elementem umożliwiającym kreowanie skutecznej polityki społecznej.

ROZDZIAŁ X: SYSTEM ZARZĄDZANIA I AKTUALIZACJI STRATEGII

Istotnym wymogiem stawianym wszystkim dokumentom strategicznym jest wewnętrzny system zarządzania realizacją, określający organizację, zasady i sposoby wdrażania, monitorowania oraz ewaluacji. Dobrze opracowany system zarządzania zapewni płynność procesów i osiąganie zaplanowanych wyników dostosowane do zmieniających się warunków.

10.1. Podmioty zarządzające realizacją *Strategii*

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych zawiera cele i zadania, które stanowią wyzwanie dla społeczności lokalnej oraz gminnych instytucji publicznych i niepublicznych działających w sferze polityki społecznej. W związku z tym wdrażanie *Strategii* wymaga ścisłej koordynacji i współpracy pomiędzy zainteresowanymi stronami, a efektywność procesu realizacji dokumentu będzie zależała w głównej mierze od podmiotów zarządzających realizacją:

- a) Wójt – wykonuje uchwały Rady Gminy i budżet przy pomocy Urzędu Gminy; odpowiedzialny za bieżące wdrażanie *Strategii*;
- b) Rada Gminy – organ stanowiący; uchwała budżet; pełni nadzór nad realizacją *Strategii*;
- c) Ośrodek Pomocy Społecznej – jednostka pomocnicza, odpowiedzialna za nadzór nad prawidłową realizacją *Strategii*, jak również monitoring i ewaluację dokumentu.

10.2. Ramy finansowe *Strategii*

Głównym instrumentem finansowym służącym realizacji zadań gminy jest jej budżet, gwarantujący samodzielność finansową samorządu, uchwalany w formie uchwały budżetowej na dany rok budżetowy. Stanowi roczny plan dochodów i wydatków oraz przychodów i rozchodów gminy. Możliwość realizacji zadań jest uwarunkowana w głównej mierze zakresem oraz charakterem dochodów budżetowych.

Polityka społeczna, zapobieganie ubożeniu społeczeństwa, jak również przeciwdziałaniu marginalizacji i wykluczeniu społecznemu. Przedsięwzięcia w zakresie rozwiązywania problemów społecznych obejmują jedną z ważniejszych sfer działania społecznego. Wśród zadań publicznych gminy obszar ten zajmuje priorytetowe miejsce, co dotychczas gwarantowało możliwość pozyskania środków na ich realizację.

Wyzwania, przed którymi stoi polityka społeczna, można podzielić na trzy grupy. W pierwszej z nich znajdują się uniwersalne wyzwania, jakie zawsze stały przed polityką społeczną, na przykład ograniczenie nierówności, przezwyciężenie lub łagodzenie ubóstwa i wykluczenia, czy też budowanie integracji społecznej. W drugiej grupie można znaleźć te, które wynikają z przemian cywilizacyjnych, zarówno obecnych, jak i tych, które rysują się przed nami w przyszłości. Jest to na przykład starzenie się społeczeństwa ze wszystkimi tego

konsekwencjami, czy wzmożona presja konkurencyjności w warunkach globalizacji. Trzecia grupa wyzwań wynika ze specyficznego polskiego kontekstu historycznego, a także naszego geopolitycznego usytuowania. W tej grupie wyzwań można umieścić te związane z likwidacją opóźnień rozwojowych, korektą rozwiązań zastosowanych w czasie transformacji, a także umiejętne włączenie się w projekt zwany europejskim modelem społecznym. Wszystkie te trzy grupy nie stanowią odrębnych obszarów, wręcz przeciwnie – wzajemnie się przenikają (red. Marek Bednarski, Zenon Wiśniewski, *Polityka społeczna w Polsce osiągnięcia i wyzwania*).

Ważne jest, aby przy realizacji *Strategii* dostosować jej budżet do wyznaczonych celów. Kluczowe jest, aby na bieżąco wprowadzać zmiany w miarę pojawiających się okoliczności. Środki finansowe niezbędne do wdrażania działań w obrębie niniejszego dokumentu mogą pochodzić ze środków na ustawową realizację zadań publicznych, statutową działalność instytucji i organizacji (np. organizacji pozarządowych) lub grantów pozyskanych na realizację konkretnych programów lub projektów.

Do przygotowania ram finansowych *Strategii* wykorzystano prognozowaną w budżecie gminy wielkość wydatków ponoszonych na realizację zadań pomocy społecznej oraz w innych obszarach polityki społecznej m.in. poprzez dokonanie analizy finansowej działów: ochrona zdrowia, przeciwdziałanie narkomanii, przeciwdziałanie alkoholizmowi, pomoc społeczna, edukacyjna opieka wychowawcza, rodzina.

Prognozę oparto o wysokość środków finansowych poniesionych na realizację zadań w obszarze polityki społecznej w latach 2018-2024 co zostało ujęte w tabeli nr 29.

Tabela nr 29: Wysokość środków finansowych poniesionych na realizację zadań w obszarze polityki społecznej w latach 2018-2024 z podziałem na dział

OBSZAR POLITYKI SPOŁECZNEJ / DZIAŁ	WYDATKI zł						
LATA:	2018 r.	2019 r.	2020 r.	2021 r.	2022 r.	2023 r.	2024 r.
ochrona zdrowia DZIAŁ 851	333 927,25	260 824,41	186 827,22	218 620,38	586 456,42	695 512,08	617 644,65
przeciwdziałanie narkomanii DZIAŁ 85153	9 502,84	10 484,12	2 748,59	3 954,34	5 752,60	3 997,90	2 479,32
przeciwdziałanie alkoholizmowi DZIAŁ 85154	124 489,95	111 300,28	71 011,81	100 628,77	159 776,16	169 360,47	190 666,13
pomoc społeczna DZIAŁ 852	1 470 309,01	1 476 108,19	1 465 441,70	1 465 130,86	2 453 303,59	1 579 768,40	2 439 893,32
edukacyjna opieka wychowawcza DZIAŁ 854 ROZDZIAŁ 80107	338 517,44	436 097,81	393 680,92	420 432,70	419 374,44	493 897,64	604 321,70
rodzina DZIAŁ 855	9 988 400,52	11 281 907, 15	13 245 506,44	13 083 424,07	8 198 409,10	5 318 243,90	6 678 486,94
SUMA:	12 131 154,22	13 454 937,56	15 291 456,28	15 187 608,01	11 657 543,55	8 087 422,02	10 340 346,61

Źródło: Opracowanie własne na podstawie posiadanych danych

Budżet planowany na realizację *Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Trawniki na lata 2025-2030* jest szacowany w okresach rocznych. Zakłada się, że przyszłe wydatki na realizację celów strategicznych oscylować będą corocznie w granicach zbliżonych do wydatków z 2024 roku, jednak z uwzględnieniem planowanych wzrostów związanych ze zwiększaniem się kosztów realizacji usług, pozyskiwaniem dodatkowych funduszy zewnętrznych na realizację projektów, zwiększeniem intensyfikacji wykorzystania świadczeń społecznych, zmianami warunków formalnych dla udzielania świadczeń czy zwiększeniem zakresu zadań zleconych. Ramy finansowe *Strategii* w latach 2025-2030 ilustruje kolejna tabela (nr 30).

Tabela nr 30: Ramy finansowe *Strategii* w latach 2025-2030

WYDATKI zł						
2018 r.	2019 r.	2020 r.	2021 r.	2022 r.	2023 r.	2024 r.
12 131 154,22	13 454 937,56	15 291 456,28	15 187 608,01	11 657 543,55	8 087 422,02	10 340 346,61
PROGNOZA WYDATKÓW zł						
2025 r.	2026 r.	2027 r.	2028 r.	2029 r.	2030 r.	
11 000 000,00	11 500 000,00	12 000 000,00	12 500 000,00	13 000 000,00	13 000 000,00	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie dokonanych analiz

Wskazane wyżej ramy finansowe, stanowią oszacowanie kosztów realizacji zaplanowanych zadań. Natomiast wszelkie zmiany w budżecie (uchwale budżetowej) w zakresie niezbędnym do osiągnięcia celów niniejszej *Strategii* podlegają zatwierdzeniu przez Radę Gminy, w trybie przewidzianym dla uchwalania budżetu gminy.

10.3. Instrumenty realizacji *Strategii*

Wśród szeregu instrumentów służących realizacji *Strategii*, należy wymienić instrumenty finansowe, administracyjno-prawne, z zakresu promocji i marketingu, monitoringu, a także narzędzia służące aktualizacji *Strategii*.

Realizując *Strategię Rozwiązywania Problemów Społecznych*, koniecznym będzie opieranie się przy jej wdrażaniu o dostępne programy pomocowe oraz dokumenty regulujące współpracę z organizacjami pozarządowymi, Kościelnymi i sektorem przedsiębiorców. Ważną rolę będzie odgrywać akcja informacyjno-promocyjna oraz reklama na temat procesów integracji społecznej jak również działań podejmowanych w ramach *Strategii*.

10.4 Monitoring, ocena wdrażania *Strategii* oraz jej ewaluacja

Monitoring jest to stała i ciągła obserwacja ilościowych oraz jakościowych zmian pewnych wielkości, mająca na celu zapewnienie informacji zwrotnych na temat skuteczności i efektywności wdrażania *Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych*, a także jej ocena i zmiana – tam, gdzie jest to konieczne. Monitoring służy badaniu i sprawdzaniu sposobu

oraz efektywności dochodzenia do wyznaczonych celów i zadań, a także poziomu ich osiągnięcia.

Ewaluacja to obiektywna ocena projektu, programu lub polityki na wszystkich jego etapach, tj. planowania, realizacji i mierzenia rezultatów. Powinna ona dostarczyć rzetelnych i przydatnych informacji pozwalając wykorzystać zdobytą w ten sposób wiedzę w procesie decyzyjnym. Często dotyczy ona procesu określenia wartości lub ważności działania, polityki lub programu. Ewaluacja *Strategii* będzie przeprowadzana w celu zwiększanie zasobu wiedzy teoretycznej na temat podejmowanych przedsięwzięć i będzie miała przede wszystkim na celu poprawianie jakości wdrażanych / podejmowanych interwencji / działań.

Głównym Koordynatorem i Realizatorem niniejszej *Strategii* jest Ośrodek Pomocy Społecznej, reprezentowany przez Kierownika. W celu prawidłowej realizacji dokumentu zostanie powołany *Zespół Zadaniowy do koordynacji, wdrażania oraz weryfikacji wskaźników Strategii*, składający się między innymi z przedstawicieli: Urzędu Gminy, placówek oświatowych, kultury, sportu, ochrony zdrowia, pomocy społecznej, czy też członków Zespołu Interdyscyplinarnego oraz Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych.

Ponadto, partnerami współrealizującymi *Strategię* mogą być np.: organizacje pozarządowe wykonujące zadania spójne z celami niniejszego opracowania, Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, Zespół Kuratorskiej Służby Sądowej, Poradnie Zdrowia Psychicznego, Komenda Powiatowa Policji / Komisariat Policji w Piaskach, Powiatowy Urząd Pracy.

Stosownie do zapisów *Strategii*, w miarę potrzeby aktualizuje się istniejące lub proponuje kolejne programy lub projekty z zakresu pomocy społecznej, przedkładając stosowne propozycje Radzie Gminy. Istniejące i przyszłe programy pomocy społecznej oraz zawarte w nich projekty realizuje się z uwzględnieniem wizji i misji oraz celów (kierunków działania) ustalonych w niniejszej *Strategii*.

Do 30 maja każdego roku na ręce Kierownika Ośrodka Pomocy Społecznej *Zespół Zadaniowy do koordynacji wdrażania oraz weryfikacji wskaźników realizacji Strategii* składa sprawozdanie za poprzedni rok z realizowanych zadań, z uwzględnieniem właściwych programów i projektów pomocy społecznej oceną stopnia osiągnięcia celów nakreślonych w *Strategii*. Całościowy raport Kierownik OPS przedkłada Wójtowi Gminy do końca czerwca każdego roku za rok poprzedzający.

Monitoring powyższy posłuży do ewaluacji zapisów *Strategii*. W przypadku stwierdzenia istotnych zmian społecznych należy podjąć działania aktualizujące obowiązujący dokument.

ZAKOŃCZENIE

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych na terenie Gminy Trawniki jest dostosowana do zidentyfikowanych w procesie badawczym potrzeb społecznych. Planowane sposoby ich zaspokajania są kontynuacją istniejącego systemu wsparcia i tworzą możliwość jego uzupełnienia o nowe rozwiązania. W związku z powyższym, z jednej strony *Strategia* proponuje zmianę stosowanych metod tak, by chronić przed zagrożeniami społecznymi, z drugiej zaś wskazuje na konieczność przejścia do prewencji trudnych sytuacji życiowych, tak aby nie dopuścić do ich wystąpienia lub maksymalnie skrócić czas ich trwania.

Cele strategiczne i przypisane im cele operacyjne oraz kierunki działań / planowane zadania sformułowane zostały w oparciu o analizę: systemu pomocy społecznej, edukacji, kultury, ochrony zdrowia, przeciwdziałania przemocy domowej, profilaktyki uzależnień, problemów występujących w rodzinie, sytuacji osób z niepełnosprawnością i starszych oraz zjawisk występujących na lokalnym rynku pracy. *Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych* zakłada rozszerzenie i pogłębienie form pracy socjalnej, szeroką współpracę z różnymi instytucjami i organizacjami pozarządowymi działającymi w obszarze polityki społecznej. W myśl ustawy o pomocy społecznej – podejmowane działania powinny doprowadzić, w miarę możliwości, do życiowego usamodzielnienia się objętych nią osób i rodzin oraz do ich integracji ze środowiskiem.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Gminie Trawniki na lata 2025-2030 stanowi kompleksową analizę sytuacji Gminy Trawniki w aspekcie polityki społecznej. Dokument precyzuje zadania samorządu gminnego w zakresie problemów społecznych i nakreśla pożądane kierunki ich działania. Jako wieloletni dokument planistyczny, będzie wymagała uszczegółowienia i precyzowania w trakcie okresu wdrożeniowego. Zakłada podejmowanie wielu powiązanych ze sobą działań. Niektóre z nich mogą być jednak wykonywane niezależnie, ale wszystkie stanowią zwartą konstrukcję zmierzającą do realizacji misji *Strategii*, którą określono jako: *wspieranie zrównoważonego rozwoju społecznego, przy dbaniu o bezpieczeństwo, integrację oraz godne warunki życia wszystkich mieszkańców dzięki efektywnemu zarządzaniu, współpracy z lokalną społecznością i rozwijaniu wysokiej jakości usług publicznych*.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Trawniki na lata 2025-2030 powinna stanowić narzędzie, wykorzystywane w procesie pozyskiwania środków finansowych na realizację zadań z zakresu rozwiązywania problemów społecznych.

Wszystkie podmioty realizujące niniejszą *Strategię* uwzględniać powinny w trakcie jej wdrażania aktualną sytuację społeczną Gminy Trawniki, posiadane zasoby ludzkie, obowiązujące przepisy prawne oraz możliwość finansowania poszczególnych działań w ramach zewnętrznych środków finansowych.

Realizacja niniejszego dokumentu powinna przyczynić się do poprawy jakości życia wszystkich mieszkańców gminy oraz stworzenia warunków do zaspokajania ich potrzeb i spełnienia własnych dążeń.

ZASTOSOWANE POJĘCIA

WIZJA – wyobrażenie przyszłości w imię jakich wartości działamy;

MISJA – kierunek rozwoju, intencja naszej egzystencji i działania;

PRIORYTETY – najważniejsze cele, które powinny zostać załatwione w pierwszej kolejności;

CELE (KIERUNKI STRATEGICZNE) – długoterminowe aspiracje lub zamierzenia, które należy osiągnąć, stanowią one wskazówki wyznaczające kierunek jej rozwoju, mają one kluczowe znaczenie dla sukcesu podjętych i pożądanых zmian;

ZADANIA – określenie celu, który należy osiągnąć lub wskazanie czynności, które należy wykonać w ramach przygotowanego harmonogramu.

WYKAZ PODMIOTÓW EKONOMII SPOŁECZNEJ

- 1) Koło Gospodyń Wiejskich w Pełczynie,
- 2) Koło Gospodyń Wiejskich w Trawniki Kolonia
- 3) Koło Gospodyń Wiejskich w Siostrzytowie
- 4) Ochotnicza Straż Pożarna w Pełczynie
- 5) Ochotnicza Straż Pożarna w Struży
- 6) Ochotnicza Straż Pożarna w Siostrzytowie
- 7) Ochotnicza Straż Pożarna w Pełczynie
- 8) Ochotnicza Straż Pożarna w Oleśnikach
- 9) Ochotnicza Straż Pożarna w Dorohuczy
- 10) Ochotnicza Straż Pożarna w Biskupicach
- 11) Uczniowski Klub Sportowy w Trawniskach
- 12) Uczniowski Klub Sportowy w Oleśnikach
- 13) Uczniowski Klub Sportowy w Biskupicach
- 14) Parafialny Klub Sportowy „MEANDRA” w Dorohuczy
- 15) Ludowy Klub Sportowy w Biskupicach
- 16) Ludowy Klub Sportowy w Dorohuczy
- 17) Ludowy Klub Sportowy w Oleśnikach
- 18) Ludowy Klub Sportowy w Trawniskach
- 19) Ludowy Klub Sportowy w Siostrzytowie
- 20) Sportowy Klub Taekwon-do w Trawniskach
- 21) Stowarzyszenia Inicjatyw w Trawniskach
- 22) Stowarzyszenie Inicjatyw w Biskupicach
- 23) Fundacja Krajobrazy z siedzibą w Dorohuczy
- 24) Stowarzyszenie Zwyczaj – Kamractwo Lubelskie w Struży Kolonia

SPIS WYKRESÓW, TABEL I RYSUNKÓW

Rysunek nr 1: Położenie Gminy na mapie – strona 8

Tabela nr 1: Bilans użytkowania terenów Gminy Trawniki – strona 9-10

Wykres nr 1: Liczba ludności Gminy Trawniki w latach 2012-2024 (stan na 31 grudnia danego roku) – strona 10

Wykres nr 2: Liczba ludności gminy w latach 2012-2024 z podziałem na płeć (ewidencja UG stan na 31 grudnia danego roku – strona 11

Wykres nr 3: Przyrost naturalny w Gminie Trawniki w latach 2012-2024 – strona 11

Tabela nr 2: Powody przyznania świadczeń w pomocy społecznej w latach 2012-2024 – strona 13

Tabela nr 3: Liczba rodzin korzystających z zasiłku stałego, okresowego i celowego z podziałem na płeć wnioskodawcy w latach 2012-2024 – strona 17

Tabela nr 4: Liczba rodzin i liczba osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej – strona 17

Tabela nr 5: Praca socjalna świadczona w OPS w Trawnikach w latach 2019-2024 – strona 18

Tabela nr 6: Liczba osób / mieszkańców Gminy Trawniki zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Świdniku w latach 2012-2024 z podziałem na płeć – strona 20

Tabela nr 7: Liczba udzielonych świadczeń z tytułu bezrobocia w latach 2012-2024 – strona 20

Tabela nr 8: Interwencje Policji podejmowane w Powiecie Świdnickim w latach 2022-2023 – strona 21

Tabela nr 9: Interwencje Państwowej Straży Pożarnej na obszarze Gminy Trawniki z podziałem na poszczególne zagrożenia i alarmy fałszywe w 2023 roku – strona 22

Tabela nr 10: Liczba osób, które skorzystały z poszczególnych świadczeń oraz kwota wykorzystanych środków w latach 2023-2024 – strona 23

Tabela nr 11: Liczba osób niepełnosprawnych/opiekunów osób niepełnosprawnych korzystających ze świadczeń pieniężnych w Ośrodku Pomocy Społecznej w Trawnikach w latach 2012-2024 – strona 25

Tabela nr 12: Liczba osób niepełnosprawnych / długotrwale lub ciężko chorych korzystających ze świadczeń niefinansowych w Ośrodku Pomocy Społecznej w Trawnikach w latach 2012-2024 – strona 25

Tabela nr 13: Liczba osób korzystających ze świadczeń Ośrodka Pomocy Społecznej w Trawnikach w latach 2012-2024 z powodu niepełnosprawności oraz długotrwałej i ciężkiej choroby – strona 25

Tabela nr 14: Liczba mieszkańców Gminy Trawniki w latach 2020-2024 z podziałem na poszczególne etapy życia – strona 26-27

Wykres nr 4: Liczba osób w wieku od 65 roku życia w latach 2020-2024 – strona 27

Tabela nr 15: Osoby po 65 roku życia korzystające ze świadczeń z pomocy społecznej w latach 2012-2024 – strona 28

Tabela nr 16: Rodziny korzystające z pomocy Ośrodka Pomocy Społecznej w Trawnikach w latach 2012-2024 ze względu na występujące problemy opiekuńczo-wychowawcze – strona 30

Tabela nr 17: Liczba dzieci pochodzących z terenu Gminy Trawniki umieszczonych w zastępczych formach opieki w latach 2012-2024 – strona 31

Tabela nr 18: Liczba rodzin w latach 2012-2024 objętych wsparciem asystenta rodziny – strona 34

Tabela nr 19: Liczba rodzin które zakończyły współpracę z asystentem rodziny – strona 34

Tabela nr 20: Działalność Punktu Konsultacyjnego dla Rodzin z Problemem Alkoholowym i Ofiar Przemocy w Rodzinie w Trawnikach w latach 2017-2023 – strona 43

Tabela nr 21: Działalność Punktu Konsultacyjnego dla Rodzin z Problemem Alkoholowym i Ofiar Przemocy w Rodzinie w Trawnikach w 2024 r. – strona 43

Tabela nr 22: Świadczenia przyznane w latach 2012-2024 z podziałem na miejscowości, gdzie główną przesłankę ich udzielenia stanowiło uzależnienie od alkoholu – strona 43

Tabela nr 23: Liczba osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej po opuszczeniu zakładu karnego – strona 45

Tabela nr 24: Ilość osób, które skorzystały z pomocy postpenitencjarnej w latach 2012-2024 – strona 45

Tabela nr 25: Liczba osób, które w latach 2012-2024 zostały objęte pomocą społeczną z uwagi na występującą bezdomność – strona 47

Tabela nr 26: Analiza SWOT – strona 54-56

Tabela nr 27: Cele operacyjne i ich realizacja – strona 58-68

Tabela nr 28: Prognoza zmian w zakresie objętym *Strategią* – strona 69-70

Tabela nr 29: Wysokość środków finansowych poniesionych na realizację zadań w obszarze polityki społecznej w latach 2018-2024 z podziałem na działy – strona 72

Tabela nr 30: Ramy finansowe *Strategii* w latach 2025-2030 – strona 73